

Standardy edukacji kulturalnej
Materiały do konsultacji środowiskowych

Standardy edukacji kulturalnej

Materiały do konsultacji środowiskowych

Warszawa 2008
Fundacja Polskiej Rady Muzycznej

Redakcja naukowa

Andrzej Białkowski

Recenzenci

Prof. Witold Chmielewski

Prof. Eugeniusz Knapik

Prof. Adam Korzeniowski

Prof. Lech Śliwonik

Realizacja projektu

Tworzenie i wdrażanie standardów edukacji kulturalnej w Polsce (umowa 12835/08/FPK/DS). Projekt dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Projekt realizowany przez

Fundację Polskiej Rady Muzycznej

Fundacja Polskiej Rady Muzycznej dziękuje za współpracę:

Fundacji Kultury w Warszawie

Polskiemu Stowarzyszeniu Jazzowemu

Stowarzyszeniu Architektów Polskich

Stowarzyszeniu Polskich Artystów Muzyków

Związkowi Artystów Wykonawców STOART

Związkowi Kompozytorów Polskich

ISBN 978-83-928411-0-4

© Copyright by Fundacja Polskiej Rady Muzycznej

Spis treści

Przedmowa (Andrzej Białkowski)	7
Wstęp. Istota edukacji kulturalnej. Szczególny sens edukacji artystycznej (Krystyna Ferenz)	9
Standardy edukacji filmowej i teatralnej (Dariusz Kosiński, Olga Katafiasz, Agnieszka Marszałek)	
Wprowadzenie	16
Przedszkole	22
I etap nauczania. Kształcenie zintegrowane. Klasy I–III	27
II etap nauczania. Klasy IV–VI	32
III etap nauczania. Gimnazjum	38
Liceum ogólnokształcące, liceum profilowane i technikum	44
Standardy edukacji wizualnej (Anna Buguszewska, Bernadeta Didkowska, Krystyna Ferenz, Wiesława Limont, Dariusz Śmiechowski, Urszula Szuścik)	
Wprowadzenie	52
Przedszkole	57
I etap nauczania. Kształcenie zintegrowane. Klasy I–III	64
II etap nauczania. Klasy IV–VI	72
III etap nauczania. Gimnazjum	79
Liceum ogólnokształcące, liceum profilowane, technikum	87
Uwagi końcowe	95
Standardy edukacji muzycznej (Zofia Konaszkiewicz, Romualda Ławrowska, Barbara Nowak, Wiesława Aleksandra Sacher, Barbara Smoleńska-Zielińska)	
Wprowadzenie	100
Przedszkole	107
I etap nauczania. Kształcenie zintegrowane. Klasy I–III	116
II etap nauczania. Klasy IV–VI	126
III etap nauczania. Gimnazjum	134
Liceum	143
O autorach	151

Przedmowa

Książka, którą przekazujemy czytelnikom, stanowi podsumowanie pierwszego etapu realizacji projektu „Tworzenie i wdrażanie standardów edukacji kulturalnej w Polsce” (umowa 12835/08/FPK/DS), prowadzonego w roku 2008 przez Fundację Polskiej Rady Muzycznej w ramach programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (program „Edukacja kulturalna i upowszechnianie kultury”, priorytet I „Edukacja kulturalna i kształcenie kadr kultury”). Prezentujemy w niej rezultaty prac trzech zespołów merytorycznych, przygotowujących propozycje standardów w dziedzinie edukacji filmowej i teatralnej, wizualnej i muzycznej. W ich skład weszli przedstawiciele ośrodków akademickich (Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet Śląski, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego w Kielcach, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie, Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina w Warszawie, Akademia Muzyczna w Poznaniu i inne), w których podejmowane są zagadnienia edukacji kulturalnej i artystycznej. Materiałów, które przedstawiamy, nie można jednak traktować jako zbioru propozycji w pełni już ukształtowanych i przygotowanych do wdrożenia. Są one jedynie obszerną prezentacją kluczowych zagadnień z tego obszaru i zaproszeniem do dyskusji, którą pragniemy skierować zarówno do środowisk akademickich i oświatowych, jak i przedstawicieli mediów, ośrodków i instytucji kultury, stowarzyszeń twórczych, a także innych osób i instytucji zainteresowanych ideą edukacji kulturalnej i artystycznej. Nie ulega bowiem wątpliwości, że tylko tak zakreślona formuła debaty ma szansę przyczynić się do istotnego wzbogacenia i pogłębienia tej problematyki.

Przystępując do analizy opracowania, warto zwrócić uwagę na kilka istotnych cech tekstu. Po pierwsze, wskazać należy na jego kompleksowość. Autorzy poszczególnych opracowań przygotowali propozycje obejmujące wszystkie etapy cyklu edukacyjnego (od przedszkola po liceum). Dokonali też syntezy treści kształcenia pojawiających się w dotychczasowych programach nauczania i podręcznikach

szkolnych, uzupełniając je o zagadnienia nowe i istotne z dzisiejszej perspektywy (edukacja medialna, edukacja nieformalna i incydentalna, treści i formy współpracy z instytucjami kultury itp.). Szczegółowość opracowania, która zwłaszcza czytelnikom przyzwyczajonym do tradycyjnego i mocno utrwalonego w Polsce sposobu pojmowania standardów, wydawać się może nadmierna, jest, uwzględniając jego przeznaczenie (materiał otwierający debatę środowiskową), istotną zaletą tekstu. Po drugie, warto też zwrócić uwagę na wspólny trzem propozycjom standardów sposób uporządkowania treści. Przyjętą tu logikę charakteryzuje zarówno troska o integralność propozycji, jak i jej wysoka efektywność dydaktyczna oraz atrakcyjność dla uczniów. Autorzy wykorzystują pod tym względem zarówno najbardziej znaczące i utrwalone w praktyce wątki europejskiej i polskiej myśli pedagogicznej i filozoficznej, jak i propozycje uznawane powszechnie za nowatorskie. Wśród czynników spajających i jednoczących owe doświadczenia na plan pierwszy zdaje się wysuwać idea kreatywności.

Pomimo wspólnego wszystkim standardom schematu porządkującego treści, poszczególne opracowania nie są jednolite pod względem formy. Wynika to z charakterystycznych dla poszczególnych środowisk specjalizujących się w różnych obszarach edukacji kulturalnej i artystycznej doświadczeń wynikających z dotychczasowych prac nad podobnymi propozycjami edukacyjnymi. Jest więc wynikiem świadomego wyboru podjętego w przekonaniu, iż ten właśnie sposób prezentacji treści służyć będzie w sposób najwłaściwszy i najpełniejszy celom otwierającej się debaty.

Oddając książkę w ręce osób i instytucji związanych profesjonalnie z działalnością na rzecz edukacji kulturalnej i artystycznej dzieci i młodzieży, a także szerszego grona osób zainteresowanych tą problematyką, liczymy nie tylko na wnikliwą i krytyczną lekturę tekstu, ale przede wszystkim dyskusję, która pozwoli na ukształtowanie standardów odpowiadających potrzebom współczesnego rynku edukacyjnego.

Andrzej Białkowski

Wstęp.

Istota edukacji kulturalnej.

Szczególny sens edukacji artystycznej

Krystyna Ferenz

Człowiek staje się istotą społeczną, żyjąc wśród innych ludzi. To od nich i od niego zależy, jaką stanie się osobą. Charakter kontaktu z innymi ludźmi, sposoby zaspokajania potrzeb obudowane są systemem znaków i symboli, które tworzą specyficzne kody rozumiane przez określoną grupę. Człowiek, poznając to, przyjmuje ten sposób funkcjonowania w świecie materialnym, ale też i w świecie społecznym. Ulokowanie człowieka w czasie i przestrzeni nie tylko daje mu poczucie przynależności do zbiorowości ludzkiej, większej lub mniejszej grupy, lecz także wyznacza mu świat społeczny, czyli przestrzeń wartości, a tym samym rozumienie siebie w tym świecie. Znajduje miejsce nie tylko wśród tych, którzy są z nim, ale odnajduje je też pomiędzy tymi, którzy byli przed nim, i tymi, którzy przyjdą po nim. Buduje swoje ja społeczne. Poznaje i przyjmuje kulturę.

Przekazywanie dorobku następnym pokoleniom i włączanie ich do twórczego pomnażania jest istotnym czynnikiem trwałości i rozwoju zarówno narodu, jak i państwa. W interesie obu tych podmiotów leży udzielanie rekomendacji tym wartościom, które są w mocy scalać grupę, wyróżniając ją i zarazem będąc na tyle ogólnymi, że wchodzą w poziom moralności współczesnego człowieka – obywatela świata. Społeczeństwo jako określona formacja podejmuje się również obrony tych wartości.

Droga przekazu wartości kulturowych z poziomu wspólnej świadomości społecznej zakłada celową ingerencję w świat wartości poszczególnych jednostek z intencją tworzenia większej spójności, lepszych możliwości komunikacyjnych między nimi. Owa ingerencja w proces kulturowy stawia sobie za cel umocnienie cenionych w danym czasie wartości i osłabianie innych, mniej w danym momencie rozwojowym uznawanych za ważne. Można w tym widzieć poszukiwanie właściwych relacji między zachowaniem dziedzictwa a promocją nowych kierunków dążeń. Zabiegi budujące i scalające kulturę grupy jako wartości unikalnej ze swej strony przybierają kształt działań w kierunku:

- powszechnego uznania i przyjęcia najwyższych wartości jako dobra narodowego,
- przyjęcia przez grupy tworzące i przechowujące wartości narodowe odpowiedzialności za ich pielęgnowanie i przekazywanie,
- tworzenie warunków do współuczestnictwa w kulturze, wyzwala-
nie w ludziach poczucia sprawstwa w tej dziedzinie zarówno w wy-
miarze indywidualnym, jak i grupowym.

Dwie zasadnicze drogi, którymi człowiek jest wprowadzany w kulturę i którymi ją poznaje, to socjalizacja i edukacja. Każda nich kieruje się innymi prawami i do innych celów zmierza. Jeden z tych nurtów społecznych oddziaływań (socjalizacja) przejawia się przede wszystkim w poznawaniu i przyjmowaniu przez jednostkę wartości, jakie uznawane są w zastanej przez nią kulturze. Z punktu widzenia interesów społeczeństwa jako grupy jej członkowie są tu „uprzedmiotowieni”, w znaczeniu poddania się wymogom szerszej społeczności. Drugi nurt to tworzące się w toku świadomych wyborów własne, osobiste hierarchie poznawanych i doświadczanych wartości. Znaczący wpływ na te indywidualne wytwory świadomościowe ma kierowana edukacja i samowychowanie. Owe czynniki kształtowania osoby występują z nierówną siłą i odmiennym natężeniem w różnych okresach życia. Nie ma jednak takiego momentu, w którym by jeden z tych nurtów był wyłączony.

Przygotowanie do rozumienia przekazów kulturowych wymaga nie tylko odczytywania treści w tworzywie znakowym, ale także odbierania i rozumienia sensów, umiejętności nadawania znaczeń. Posiadanie takich umiejętności przez członków grupy – ich zasięg i poziom – pozwala na określenie płaszczyzn porozumienia, na których może następować przekaz kulturowy międzypokoleniowy i wewnątrzpokoleniowy. Mimo iż potrzeby kulturalne zostaną zróżnicowane na różnych poziomach, stwarza się możliwość otwierania kultury na nowe wpływy, ale też świadomość blokowania ich.

W zależności od otrzymywanych bodźców intelektualnych i emocjonalnych w toku socjalizacji i fundamentalnej edukacji, a także uwarunkowań życiowych inaczej każdorazowo przebiega proces wchodzenia człowieka w kulturę. Wielość wejść i dróg poznawania dóbr kultury tworzy indywidualną kompozycję kulturalną, według której człowiek uczestniczy w życiu zbiorowym swoich czasów. W tym procesie społecznym dającym miejsce na indywidualne dojrzewanie osobowe edukacja kulturalna stanowi swoisty element in-

kulturacji jednostki, dla której ważne staje się poznanie wartości, wprowadzonych z nich norm oraz sposobów realizacji i afirmacji.

W kulturalnej edukacji istnieje możliwość łączenia w interpretacji wiedzy z różnych dyscyplin, co oddaje wieloaspektowość postrzegania tego skomplikowanego procesu. Niemniej jednak rozumiana jako zespół świadomych działań zmierzających do zmiany w osobowościach jednostek i ich funkcjonowaniu w społeczeństwie ujawnia się w dwóch podstawowych wymiarach: ogólnym – wprowadzającym młode pokolenie w sferę ważnych dla społeczeństwa wartości oraz jednostkowym – stymulującym rozwój poszczególnych ludzi w ich indywidualnym osobowym kształcie.

Realizowany – mniej lub bardziej świadomie – wzór osobowości kulturalnej współczesnego Polaka koresponduje tylko w pewnym stopniu z modelem człowieka kulturalnego opisywanego w naukach społecznych w latach 70., 80., 90. Według postulowanego wzorca człowiek kulturalny to człowiek aktywny w poszukiwaniu nowych doznań w bogactwie kulturowym swego kręgu i najbliższych – europejskich. W rzeczywistości w celu realizacji zadań wynikających z tego wzorca zaangażowani nauczyciele, wychowawcy, instruktorzy pracy z dziećmi i młodzieżą oraz animatorzy tego zakresu aktywności społecznej konkretyzują potrzebę niezbędnych działań polegających na:

- wychowaniu odbiorcy dzieł sztuki o wyrobionym poczuciu smaku artystycznego, zdolnego do głębokich reakcji emocjonalnych, umiejących ocenić dzieła sztuki z punktu widzenia ich dialektycznej jedności formy i treści, jednostki znającej choćby w zarysach historię dawnej sztuki;
- wyrobienie umiejętności, sprawności i nawyków potrzebnych do wypowiedzania się w języku określonej dziedziny sztuki, innymi słowy, do zajmowania się nią w sensie twórczym i odtwórczym.

Z założenia najwyraźniej, zadania te społeczeństwo stawia przed szkołą, widząc w niej instytucję obejmującą wszystkie dzieci. W niej więc powinny uzyskiwać wiadomości ze wszystkich dziedzin sztuki w podstawowym wymiarze. Wartości kultury stanowiące uwznioślenie życia, jak sztuka, filozofia były w kolejnych reformach oświatowych deklaracyjnie cenione na równi z instrumentalnymi, faktycznie w kształceniu masowym traktowane były i są nadal drugorzędnie, a realia życia społecznego wykazywały, że w tej dziedzinie dominuje tendencja minimalistyczna.

Zróźnicowanie środowisk kulturalnych dzieci jest faktem społecznym. Nie wszystkie otrzymują stymulację do udziału w dobrach kultury w swoim najbliższym otoczeniu. Poziom kulturalny rodziców oraz zróźnicowanie poziomu ekonomicznego życia rodzin odbijają się na możliwościach zapewnienia dzieciom dodatkowych zajęć rozwijających. Ograniczenia edukacji kulturalnej pojawiają się więc już na poziomie fundamentalnym.

Znaczenie dodatkowych zajęć poza szkołą jest ogromne. Nie są one nastawione na określone programem sukcesy dzieci i dlatego mogą podejmować eksperymentalne lub quasi-eksperymentalne formy, w których tworzą warunki dla rozwoju dziecięcej wyobraźni i ekspresji artystycznej. Tkwią tu niewykorzystane dla rozwoju dzieci szanse, gdyż o ile szkoła ze swej natury dąży do zapewnienia wszystkim niezbędnego minimum informacyjnego i rozbudzenia emocjonalnego, będącego warunkiem tworzenia płaszczyzny porozumienia kulturowego, to placówki pozaszkolne mogą na tym tle wyzwalać indywidualności.

Inną rolę w tym procesie odgrywać mogą środki masowej komunikacji. Współcześnie jest ona dostępna wszystkim dzieciom i młodzieży. Jednakże istnieje uzasadnione ryzyko, że młody odbiorca nie zawsze rozumie przekaz zgodnie z intencją nadawcy. W przypadku tej drogi kulturalnej edukacji niebezpieczeństwo kryje się w nadmiernym społecznym zaufaniu do twórców programów. Odpowiedzialność więc twórców i realizatorów jest ogromna. Jednak najwyższe nawet kompetencje nadawców nie mogą uwzględnić wszystkich różnic rozwojowo-emocjonalnych odbiorców. Pewna schematyzacja staje się zatem konieczna. Jednocześnie właśnie ta droga przygotowuje do jednostkowych decyzji, wyborów indywidualnych, do możliwości korzystania z dorobku kultury według odczuwanej potrzeby.

Każda z wymienionych tu instytucji ma określone miejsce w społecznym systemie kultury i wychowania. Inaczej formułowane zadania skłaniają do wyboru innych dróg działania. Jeśli owe działania podejmują ludzie o właściwych kompetencjach i postawach, to szkoła, placówka kulturalna, radio, telewizja, prasa stają się cennymi komponentami systemu edukacji kulturalnej.

Zależność między przygotowaniem, tj. wyposażeniem w określone wiadomości, umiejętności, a możliwością rozszerzania sposobów uczestnictwa w kulturalnym życiu społeczeństwa jest nie tylko widoczna, ale przede wszystkim bardzo ważna. Proces ten – edukacyj-

ny – w wymiarze ponadjednostkowym stwarza możliwości pełniejszej integracji większym grupom społecznym, choćby takim jak naród. Nie będzie ona właściwa, gdy ograniczy się do biernego podporządkowywania wzorom i wzorcom. Uczestnictwo kulturalne jest procesem natury świadomościowej, przejawianym w aktach poznawczych, przeżyciach, wzruszeniach każdorazowo akceptujących wartości, które człowiek wybiera.

Edukacja artystyczna jest składową szerszego procesu wchodzenia człowieka w kulturę. Na tle szeroko rozumianego procesu edukacji kulturalnej pojawiają się pytania o szczególne miejsce i rolę edukacji artystycznej. Można je sformułować następująco:

- Czy edukacja artystyczna jako zorganizowane działanie społeczne jest niezbędnym warunkiem kształtowania kultury grupy?
- Jakie znaczenie dla twórczego kształtowania osobowości można dostrzegać w indywidualnym rozwoju kompetencji artystycznych?

Mimo iż kultura jest zjawiskiem dynamicznym, podlegającym wciąż przemianom i okresowo wpływom różnych grup, istnieje swoisie centrum kultury, stałe elementy w tej całości określane jako trzon lub jądro kultury. Dlatego w obrębie tej samej kultury – przy całej jej różnorodności i złożoności – kształtuje się wspólny wszystkim ludziom objętym jej wpływem system wartości. Uwzględniając jednakową lub istotnie podobną recepcję dzieł, można zakładać, że dotyczy ona treści przynależnych do owego zrębu. Na jego podstawie tworzą się osobowości kulturalne, charakterystyczne dla danej grupy.

Podstawowe treści edukacji artystycznej tkwią w sztuce. Ona bowiem, podobnie jak nauka, może być odbierana jako wartość autoteliczna w życiu człowieka, czyli możliwość tworzenia i odbierania piękna, ale też może służyć określonym celom. Działając na zmysły, umysł i emocje zawiera w swych wytworach elementy o sile psychospołecznych katalizatorów, a te mogą być wykorzystane dla określonych racji kulturowych, społecznych czy politycznych. Sztuka ze swej natury nie wychowuje. Edukacja jest tak samo potrzebna jak w innych dziedzinach aktywności człowieka. Jeśli rozbudzi wrażliwość estetyczną, wywoła potrzebę kontaktu z pięknem, przeżywania, działania. Wtedy też wyzwalać będzie chęć, by własnym myśłem, uczuciom i marzeniom nadawać artystyczny kształt.

Oddziaływanie edukacyjne winno obejmować wyrabianie umiejętności i potrzeby dokonywania interpretacji odbieranych treści, kształtowania osobistego do nich stosunku, konfrontowania własnej

postawy z postawami innych. Przeżycia kulturalne stawać się mogą wtedy wartościami autotelicznymi. Potrzeba przeżywania piękna, chęć emocjonalnego doświadczenia wytworu artystycznego, odczucie sytuacji estetycznej należy do naturalnych potrzeb człowieka. Nie zawsze jest to forma dojrzała, jednak właściwa dla danego momentu indywidualnego rozwoju w tym zakresie. Kształtowanie tej sfery społecznego życia człowieka nie powinno być pozostawione tylko zwykłemu codziennemu biegowi spraw. Różne są bowiem środowiska społeczne i nie wszędzie rozumiane jest jej znaczenie dla przeżyć indywidualnych, osobistych. Współcześnie nie można zaprzeczyć, że uczenie przeżyć estetycznych, ukazywanie wartości etycznych i estetycznych, przyjemności i korzyści płynące z udziału w sytuacjach o wyrazie artystycznym jest elementem wychowania humanistycznego.

Poziom kompetencji można widzieć jako szansę korzystania z dóbr określonego obszaru, zakresu. Nie jest to tylko osiągnięcie niezbędnych wiadomości i umiejętności rozumienia i interpretowania czy doświadczenia niezmiernych dóbr kultury europejskiej czy światowej. Ważna jest filiacja ku wartościom wspólnym. To wydaje się podstawowym warunkiem otwartości umysłu i otwartości kulturowej grupy.

Zespoły uwarunkowań, wobec których staje edukacja, jako celowe i planowe działania muszą być uwzględnione we wszystkich istotnych obszarach działań. Można widzieć je w trzech wzajemnie powiązanych warstwach.

1. Warstwie edukacji kulturalnej, której obiektem oddziaływań są dzieci i młodzież. Działania mają tu charakter bezpośredni.
2. Warstwie oddziaływań wychowawczych kierowanych na znaczącą podmioty w procesie uspołeczniania młodego pokolenia. Edukacja ma tu charakter pośredni.
3. Warstwie działań oświatowych zmierzających do tworzenia korzystnego środowiska wychowawczego. Wykorzystane tu mogą być tradycyjne formy edukacji dorosłych, ale także techniki propagandy i reklamy.

Dzisiejsza kultura nie ma cech zamykających ramy, odgraniczających poziomy odbioru wartości trudnych. Pomiedzy kulturą masową a elitarną pozostaje wiele poziomów i obszarów, które człowiek subiektywnie wybiera przede wszystkim według swoich kompetencji.

Standardy edukacji filmowej i teatralnej

Opracowanie

Dariusz Kosiński

Olga Katafiasz

Agnieszka Marszałek

Wprowadzenie

Edukacja filmowa i teatralna wraz z zaliczaną do tej samej części edukacji kulturalnej edukacją medialną stanowią rozległy i bardzo zróżnicowany obszar kształcenia. Z jednej strony obejmują określony zakres wiedzy praktycznej, teoretycznej i historycznej, dotyczącej rozległej dziedziny dorobku artystycznego ludzkości, z drugiej – stanowią przestrzeń rozwijania umiejętności przydatnych, a nawet niezbędnych we współczesnym życiu. Aspekt ten jest szczególnie ważny w przypadku edukacji teatralnej jako narzędzia osvajania z sytuacją publicznego występu i kształtowania umiejętności w niej wykorzystywanych (dykcja, mimika, język ciała, panowanie nad emocjami), a także wyrabiania nawyku pracy zespołowej i radzenia sobie z problemami związanymi z jej organizacją. Z kolei edukacja filmowa i medialna ma w pierwszym rzędzie na celu wykształcenie świadomego i krytycznego odbioru, umiejętności posługiwania się narzędziami dostarczanymi przez współczesną technikę, skutecznego znajdowania własnej drogi w gąszczu współczesnych mediów. Oczywiście jest, że nie każda uczennica i nie każdy uczeń zostanie aktorem, dramatopisarzem, reżyserem czy scenarzystą, każda i każdy jednak będzie aktorem życia codziennego i publicznego oraz odbiorcą niezliczonych spektakli teatralnych, filmowych i medialnych. Stwierdzona już dawno przez socjologię i antropologię spektakularyzacja współczesnej, ponowoczesnej i globalnej kultury sprawia, że edukacja w zakresie, którego dotyczą niniejsze standardy, wydaje się szczególnie ważna nie tyle w swym wymiarze „encyklopedycznym”, związanym z określonymi zasobami wiedzy, ile w wymiarze praktycznym.

W związku z tym w edukacji teatralnej i filmowej szczególny nacisk powinien zostać położony na różnorodne formy praktyk aktorów, reżyserów i widzów. Wiąże się to przede wszystkim z upowszechnieniem i rozwinięciem możliwości praktycznej pracy teatralnej na poziomie klasy i szkoły. Teatr jawi się w perspektywie współczesnego życia jako szczególnie cenne narzędzie ekspresji, uświadamiania i rozwiązywania własnych problemów oraz budowania interakcji bezpośrednich z partnerami i widzami. W przypadku dzieci i młodzieży

szczególnie cenna wydaje się możliwość swoistego „wypróbowywania” różnego rodzaju ról, zachowań i postaw, co może pozwolić na podejmowanie bardziej świadomych decyzji w przyszłości. Nie należy także lekceważyć oferowanej przez praktyczną edukację teatralną możliwości zwiększenia stopnia świadomości własnego ciała, nauki panowania nad sobą, technik relaksacyjnych i koncentracyjnych, poprawy jakości wymowy (co ważne nie tylko u młodszych dzieci) oraz umiejętności autoprezentacji. Kluczowa rola w tym procesie „re-edukacji” przypaść powinna „teatrowi samorodnemu”, powstającemu z potrzeby i według zasad samych uczniów. Zasadniczo chodziłoby więc o to, by szkoła lub współpracujący z nią dom kultury stwarzały warunki i pomagały w pracy, pełniły funkcje doradcze, a nie wyznaczały zasady, tematy, nie decydowały o estetyce etc. Oczywiście konieczne jest zachowanie pewnej równowagi, niemniej jednak punktem wyjścia jest inspirowanie i umożliwianie podejmowania działań samodzielnych.

Zarówno w odniesieniu do edukacji teatralnej, jak i filmowej, ogromnie ważne jest kształtowanie świadomości odbiorczej – uwrażliwienie na nieprzezroczystość mediów, konwencji i zabiegów dramaturgicznych i reżyserskich czy szeroko rozumianego montażu. Szczególnie ważna wydaje się w tym kontekście edukacja medialna, nastawiona na kształtowanie zasad efektywnego korzystania z mediów, zwłaszcza elektronicznych, oraz unikania związanych z nimi zagrożeń.

Jeśli zgodzić się z przekonaniem, że jedną z sił zagrażających współczesnej kulturze jest rosnąca bierność jej odbiorców, zamieniających się w bezwolnych konsumentów, to przeciwstawienie się temu trendowi poprzez wychowanie świadomych widzów i słuchaczy wydaje się sprawą wręcz priorytetową. Wzbogacenie tego projektu o umiejętność i pasję samodzielnego tworzenia przedstawień (co niekoniecznie wieść musi do zawodowstwa) pozwolić może na odnowienie ruchu amatorskiej działalności teatralnej, filmowej i medialnej – ruchu twórczej odpowiedzi na zmiany zachodzące w życiu i współczesnej kulturze.

Dla osiągnięcia tych dalekosiężnych celów konieczne jest rozpoczęcie procesu swoistej reedukacji, polegającego w pierwszej kolejności na likwidacji przekonania o „odsświętnym” i wyjątkowym charakterze kultury teatralnej i (w mniejszym stopniu) filmowej. Rozwój różnego typu warsztatów i przedstawień szkolnych wraz ze sta-

łymi i regularnymi kontaktami z życiem teatralnym i filmowym ma na celu likwidację fałszywego przekonania o nieprzystawalności teatru i filmu do problemów codziennego życia. Przeciwwstawiając się mu, należy dążyć do stałego odwoływania się do codziennych doświadczeń uczniów i praktycznego wykorzystywania środków artystycznych właściwych teatrowi i filmowi, mogących służyć ich rozwiązywaniu. W ten sposób edukacja teatralna i – w nieco mniejszym stopniu – filmowa stać się może przestrzenią kształtowania osobowości uczniów, wyposażając ich w umiejętności praktyczne, a także pozwalając na zdobycie cennych doświadczeń w formie bezpiecznej, ujętej w nawias „trybu przypuszczającego”.

Ważnym aspektem edukacji teatralnej i filmowej w proponowanym kształcie jest uwrażliwienie młodych widzów i przyszłych uczestników życia kulturalnego na różnorodność jego form i przejawów. Wprawdzie w standardach zachowana została przewaga praktyk i wiadomości związanych z teatralną tradycją europejską, ale już od etapu szkoły podstawowej prezentowane też będą przedstawienia odmienne od dominującej konwencji teatru dramatycznego – zarówno pozaeuropejskie, jak i znane z naszego kręgu kulturowego teatry muzyczne, teatry tańca czy teatry lalek. W pracy praktycznej uczniowie będą się na wstępnych etapach zapoznawali z teatrem lalki i maski, później zaś z tańcem i teatrem tańca. Przy tej okazji taniec zostanie wykorzystany jako środek do całościowego kształtowania postawy, panowania nad ciałem, koordynacji ruchów i wzbogacania języka ciała.

Choć nie jest to cel główny, trudno nie pamiętać i nie przyznać, że edukacja teatralna, obejmując rozległy obszar przeszłości i współczesnego życia kulturalnego, wzbogaca wiedzę uczniów i przygotowuje ich do roli aktywnych uczestników życia kulturalnego, wychowując przyszłych widzów teatralnych i kinowych. Trudno przecenić wpływ tego procesu na rozwój i kształt życia kulturalnego w Polsce.

Według przyjętych założeń, edukacja teatralna i filmowa będzie przebiegać przede wszystkim w ramach istniejącego systemu oświatowego, począwszy od przedszkola, przez kolejne etapy edukacji w szkole podstawowej, gimnazjum i szkole średniej. Poszczególne treści edukacyjne byłyby włączone do programu nauczania szkolnego, co na wyższych etapach edukacji wiązałoby się zapewne z koniecznością powołania nowego przedmiotu. W dużym stopniu elementy edukacji teatralnej, filmowej i medialnej byłyby realizowane

w ramach zajęć pozalekcyjnych, co z kolei wymagałoby uporządkowania i wzmocnienia tego typu zajęć szkolnych.

Oczywiste jest jednak, że obarczanie szkół wyłączną odpowiedzialnością za realizację zadań związanych z edukacją teatralną i filmową byłoby nieodpowiedzialne i stawiałoby cały projekt pod znakiem zapytania. Kwestią kluczową jest tu bowiem stworzenie całego systemu wsparcia działalności szkoły ze strony teatrów i instytucji filmowych, ośrodków naukowych i akademickich, instytucji życia teatralnego, a także – *last but not least* – ze strony mediów publicznych, zwłaszcza telewizji.

Rzeczą pierwszoplanowej wagi wydaje się uregulowanie relacji między teatrami instytucjonalnymi i zespołami teatralnymi, a systemem oświaty. W chwili obecnej współpraca między teatrami i szkołami oparta jest na swoistej fikcji. Z jednej strony, do szkół i ośrodków kultury przyjeżdżają różnego rodzaju „teatry edukacyjne” lub „terapeutyczne”, albo utworzone *ad hoc* niewielkie zespoły objazdowe, prezentujące na zorganizowanych pokazach przedstawienia o niskiej wartości artystycznej i edukacyjnej. Z drugiej – uczniowie odwiedzający teatry w ramach wycieczek szkolnych stanowią znaczny procent widowni teatralnej, ale bardzo rzadko przedstawienia przygotowywane są w sposób uwzględniający ten fakt. Istnieje pilna potrzeba zachęcania istniejących teatrów zawodowych do podejmowania działalności adresowanej do dzieci i młodzieży. Pod rozważę wziąć też trzeba możliwość organizowania, przeznaczonych zwłaszcza dla młodszych dzieci, specjalnych teatrów i zespołów edukacyjnych, które w nowoczesny i ambitny artystycznie sposób służyłyby procesowi edukacji teatralnej. Działalność tych zespołów musiałaby podlegać kontroli ze strony odpowiednich instytucji i być skorelowana z całościowym programem edukacyjnym. Nie polegałaby ona przy tym wyłącznie na produkcji i prezentacji spektakli, ale obejmowałaby również prowadzenie warsztatów, prezentację i naukę metod pracy, opierając się na stałej współpracy ze szkołami z danego terenu.

Podobnej regulacji wymagają także relacje szkoły i przemysłu filmowego, który ze zorganizowanej publiczności uczniowskiej czerpie znaczne zyski, jednocześnie nie prowadząc żadnej spójnej i programowej polityki edukacyjnej.

Wydaje się więc rzeczą pilną i konieczną powołanie lub wzmocnienie przy odpowiednich agendach rządowych ośrodków zajmujących się kwestiami edukacji. Ośrodek taki istnieje już i działa przy In-

stytucie Teatralnym im. Zbigniewa Raszewskiego, realizując szeroko zakrojone programy edukacyjne. Poważnym krokiem w stronę realizacji zadań zbliżonych do formułowanych w niniejszych standardach jest też działalność Filtoteki Szkolnej przy Polskim Instytucie Sztuki Filmowej. Doświadczenie i dorobek tych placówek powinien zostać wykorzystany dla rozwoju edukacji teatralnej, a one same włączone w ten proces.

W proces kształtowania edukacji teatralnej i filmowej aktywnie włączyć się powinny ośrodki akademickie – zarówno szkoły teatralne i filmowe, jak i ośrodki teatrologiczne i filmoznawcze – poprzez utworzenie zaplecza intelektualnego i programowego dla sformułowania celów, rozwijania i prowadzenia procesu edukacji teatralnej i filmowej. Wskazana byłaby zwłaszcza stała współpraca tych ośrodków – w postaci wykładów, konferencji i kursów dokształcających – z nauczycielami i instruktorami pracującymi w szkołach. W miarę wprowadzania i upowszechniania edukacji teatralnej i filmowej konieczne byłoby zorganizowanie specjalnych zajęć w szkołach i na kierunkach pedagogicznych, a także stworzenie i prowadzenie specjalnych studiów wyższych na kierunku edukacja teatralna i filmowa, adresowanych do przyszłych nauczycieli szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych. Kierunek taki powinien łączyć wykształcenie teoretyczne i historyczne z wiedzą praktyczną, umożliwiając absolwentom zarówno przekazywanie określonej wiedzy, jak i prowadzenie warsztatów i innych prac praktycznych, łącznie z pracami nad przedstawieniem.

Ogromną rolę do odegrania w procesie wspomagania edukacji teatralnej i filmowej ma telewizja publiczna, która obecnie niemal całkowicie zrezygnowała z wypełniania tej funkcji. Tymczasem TVP ma na tym polu ogromny dorobek i znakomite, lecz niestety, całkowicie zapomniane doświadczenia. Działalność Sceny Dziecięcej Teatru Telewizyjnego, Telewizyjny Festiwal Teatrów Lalkowych, stały cykl przedstawień dla dzieci i młodzieży oraz teatralnych programów edukacyjnych, stworzony w latach 70. przez niezapomnianego Jana Wilkowskiego – to wszystko są tradycje, do których telewizja publiczna powinna jak najszybciej powrócić, uzupełniając je o nowe propozycje, skorelowane z całością programu edukacji teatralnej i filmowej. Konieczne wydaje się też przywrócenie tradycji prezentowania wybitnych dzieł teatralnych i filmowych z odpowiednim wprowadzeniem i komentarzem, w porach dostępnych dla młodzieży.

Na poziomie lokalnym największą rolę w realizacji zakładanych przez standardy celów odegrać mogą domy i centra kultury, stanowiące niejako naturalne zaplecze tego typu działalności. W miarę możliwości mogłyby one służyć jako centra skupiające pracę edukacyjną i warsztatową, świadczoną na potrzeby grupy szkół. Za ich pośrednictwem mogłaby też być realizowana współpraca szkół z ośrodkami teatralnymi i akademickimi.

Wydaje się rzeczą ogromnie szkodliwą postrzeganie życia teatralnego i filmowego przede wszystkim jako dziedziny rządzącej się prawami rynku, a więc prawami ekonomicznego zysku, a także zasadą prestiżu. Upowszechnione po 1989 roku i zaakceptowane przez środowisko przeświadczenie, że sztuka teatralna i kino artystyczne są z natury elitarne, przy jednoczesnym rozwoju mechanizmów wolnorynkowych, doprowadziło do szkodliwego podziału życia teatralnego, a w jeszcze większej mierze filmowego, na rzekomo elitarną „sztukę” oraz masową produkcję o charakterze komercyjnym, o bardzo niskich ambicjach artystycznych i walorach rzemieślniczych. W efekcie niemal zupełnie niezagospodarowana jest sztuka „środka”, a więc ten obszar, w którym przede wszystkim lokuje się działalność edukacyjna. Proponowane wzmocnienie i utwierdzenie tej części życia teatralnego i filmowego skutkować może zaspokojeniem tego szkodliwego braku.

Wielką zaletą edukacji teatralnej i filmowej jest możliwość łączenia wiadomości i umiejętności należących do różnych dziedzin i zakresów wiedzy, które jednocześnie mogą zostać zastosowane w praktyce, w działaniu. Holistyczny charakter tej części edukacji artystycznej sprawia, że jawi się ona jako narzędzie szczególnie cenne, które – wykorzystane w odpowiedni sposób – może przynieść rozliczne i dalekosiężne korzyści.

Przedszkole

Wprowadzenie

Na etapie nauczania przedszkolnego najważniejsze jest wykorzystanie naturalnych skłonności dzieci do abstrakcyjnego myślenia, rozwijanie ich i uczenie twórczego wykorzystania. Teoretyczna wiedza nabywana przez najmłodsze dzieci jest wprawdzie aspektem istotnym, ale jej przekazywanie powinno się odbywać w sposób „organiczny”, bez rozdzielania czynności na „zabawę” i „naukę”. Rozwijanie wyobraźni oznacza położenie szczególnego nacisku na improwizację, na odblokowanie odruchu zawstydzenia spowodowanego publicznym wystąpieniem, dlatego zajęcia powinny być prowadzone z całą powagą, żadna wypowiedź czy przejaw ekspresji, na które dziecko się zdobędzie, nie powinny zostać zlekceważone. Ponieważ dzieci w wieku przedszkolnym zwykle nie potrafią jeszcze sprawnie pisać i czytać, edukowanie odbywać się musi poprzez uaktywnienie na poziomie zmysłowym i pamięciowym poprzez zapamiętywanie tekstów, odtwarzanie i powtarzanie sytuacji, rozwijanie sprawności językowej, zakresu leksyki, doskonalenie ekspresji, dykcji i mimiki, a także ćwiczenia ruchowe i oddechowe. Znakomitą inspirację stanowi bogaty świat dziecięcych zabaw, których kształt i sposób praktykowania stanowi miniaturę świata widowisk, toteż na tym etapie główny nacisk powinien być położony na rozwój ekspresji i umiejętności poprzez zabawę.

Edukacja filmowa na tym etapie będzie miała charakter znacznie skromniejszy, z uwagi na niewielką wiedzę i świadomość specyfiki kina, techniki filmowej, wreszcie – oddziaływanie poprzez obraz utrwalony i możliwy do wielokrotnego odtwarzania. Jeśli jednak zostaną tu wykorzystane dostępne media (nagrania filmów, odpowiedni sprzęt, pozwalający np. zatrzymać, cofnąć obraz, powiększyć go i „czytać” poszczególne składniki filmu), zajęcia z dziećmi najmłodszych grup wiekowych mogą przybrać bardzo atrakcyjną dla nich formę, a co

za tym idzie, ukształtować ich wrażliwość i nawyki odbioru na przyszłość.

Ponieważ edukacja przedszkolna obejmuje kilka różnych etapów rozwoju dziecka, proces edukacji teatralnej i filmowej powinien być zróżnicowany i dostosowany do możliwości dzieci.

Standardy osiągnięć uczniów

Ekspresja i umiejętność tworzenia wypowiedzi wykorzystujących język filmowy i teatralny

1. Teatralizowane zabawy aranżowane w ten sposób, by dzieci podejmowały określone role, a następnie rozwijały je, kierując się wyłącznie własną wyobraźnią i relacjami wewnątrz grupy.
2. Samodzielne działanie w roli bohatera przygotowanej sytuacji założonej; podejmowanie improwizowanych działań i prób w celu rozwiązania postawionego problemu zarówno w sposób życiowo prawdopodobny, jak i czysto wyobraźniowy, baśniowy; stymulacja wyobraźni i umiejętności tworzenia ciągów dramatycznych.
3. Tworzenie własnej prostej fabuły, wysnutej z fantazji dziecka; obmyślanie oryginalnego układu zdarzeń i ich zakończenia; komponowanie wyobrażonego świata i sekwencji sytuacji o uporządkowanej strukturze.
4. Czytelne pokazywanie przy pomocy gestu, mimiki i ruchu (przy minimalnym udziale słów) wymyślonej wcześniej historii tak, by fabuła była rozpoznawalna dla oglądających; elementy ekspresji pantomimicznej; ćwiczenie umiejętności celowego komunikowania pozawerbalnego i kontrolowania oraz koordynowania ruchu.
5. Przedstawianie wymyślonej przez dziecko historii z wykorzystaniem przedmiotów, zabawek, lalek, którymi dziecko posługuje się w codziennej zabawie; umiejętność animowania lalki/przedmiotu; nauka działania wykonywanego ze względu na odbiorcę i z myślą o nim.
6. Samodzielne przygotowywanie masek teatralnych – zarówno wymyślonych przez dzieci, jak i zaproponowanych przez nauczyciela; tworzenie improwizowanych przedstawień z wykorzystaniem tych masek.

7. Wspólne przygotowanie przedstawień z okazji świąt i innych ważnych wydarzeń w życiu dzieci; w starszych grupach – włączanie dzieci w proces przygotowania przedstawień, a w zależności od możliwości także w proces obmyślania fabuły, kształtu scenicznego itp.
8. Zabawy z elementami ćwiczeń dykcji, oddychania; nauka prostych tańców; dostosowane do wieku dzieci warsztaty teatralne.

Oglądanie, rozumienie i przeżywanie

1. Oglądanie i omawianie wybranych przedstawień i filmów z ukierunkowaniem na umiejętność wyrażania wzbudzonych przez nie emocji i podstaw ich oceny.
2. Oglądanie filmów z wykorzystaniem możliwości zatrzymania projekcji, by zadać dzieciom pytanie o sens obejrzanej sekwencji wydarzeń, a także zaproponować zabawę w wymyślanie dalszego ciągu.
3. Opowiadanie historii obejrzanej na wybranym uprzednio filmie czy przedstawieniu; zapamiętywanie treści i fabuły, umiejętność spójnego opowiadania, dostrzegania i rozumienia związków przyczynowo-skutkowych, dostrzegania węzłowych momentów fabuły; wprowadzenie podstawowych rozróżnień (m.in. postać i grający ją aktor).
4. Aranżowanie sytuacji z obejrzanych filmów lub przedstawień w formie teatralizowanej zabawy z możliwością tworzenia własnych wersji wydarzeń.

Wiedza filmowa i teatralna

1. Zabawy w tworzenie filmu i przedstawienia teatralnego, w których obok uczestników występują też postacie realizatorów; podstawy wiedzy o produkcji teatralnej i filmowej.
2. Wizyty za kulisami teatru, poznawanie warsztatu teatralnego, spotkania z aktorami, zwłaszcza z animatorami lalek (prezentacja technik animacji).
3. Zajęcia warsztatowo-wykładowe prezentujące podstawy techniki filmowej (dlaczego obraz filmowy się porusza, zasady działania kamery, co to jest film rysunkowy i animowany, film niemy i dźwiękowy).

Edukacja medialna

1. Wspólne omawianie programów telewizyjnych oglądanych przez dzieci w domu.
2. Wspólne oglądanie programów telewizyjnych, radiowych i stron internetowych przygotowanych dla dzieci – podstawowe zasady posługiwania się współczesnymi mediami.
3. Zabawa w tworzenie programu telewizyjnego z wykorzystaniem ról obejmujących poszczególne typy realizatorów; podstawy wiedzy o produkcji telewizyjnej.

Rozwijanie nawyków czynnego uczestnictwa w kulturze filmowej i teatralnej

1. Organizowanie przez przedszkole wyjścia do teatru i kina na przedstawienia i projekcje dostosowane do wieku i możliwości dzieci.
2. Przygotowanie do samodzielnego wyszukiwania przedstawień, filmów i programów dla dzieci z wykorzystaniem informacji i repertuarów publikowanych w prasie i sieci Internet.
3. Udział w ogólnopolskich imprezach teatralnych organizowanych przez Telewizję Polską (dziecięce jury, plebiscyty publiczności).

Pakiety uzupełniających zajęć filmowych i teatralnych

1. Warsztaty teatralne dostosowane do wieku i możliwości dzieci, obejmujące ćwiczenia fizyczne, głosowe, naukę tworzenia masek, lalek i ich animowania, obmyślanie scenografii etc.
2. Warsztaty filmowe z wykorzystaniem kamer wideo – nauka podstaw języka filmowego.
3. Współpraca z instytucjami i zespołami teatralnymi przygotowującymi przedstawienia dla dzieci – spotkania z twórcami, udział w premierach, spotkaniach po przedstawieniu itp.

Warunki realizacji programów teatralnych i filmowych opartych na standardach

1. Zgromadzenie zasobu tekstów, materiałów plastycznych, nagrań spektakli i filmów na DVD, CD i innych nośnikach.
2. Przygotowanie odpowiednio wyposażonych miejsc: sala lub wydzielona część sali do zajęć teatralnych; miejsce na ekran i sprzęt do odtwarzania nagrań.
3. Przygotowanie nauczycieli w zakresie podstaw praktyki teatralnej, wiedzy teatralnej i filmowej oraz orientacji we współczesnym życiu teatralnym i filmowym.
4. Zorganizowanie przy istniejących instytucjach i zespołach teatralnych (zwłaszcza – ale nie tylko – teatrach lalkowych) specjalnych ośrodków zajmujących się współpracą z przedszkolami, przygotowaniem przedstawień i projektów edukacyjnych dostosowanych do poziomu dzieci w wieku przedszkolnym.
5. Stworzenie sieci zespołów objazdowych regularnie występujących w przedszkolach, współpracujących z pedagogami i psychologami.
6. Aktywne i stałe włączenie się telewizji w edukację teatralną i filmową przez: odnowienie tradycji Telewizyjnego Teatru Lalkowego, w tym Festiwalu Teatru Lalkowego organizowanego we współpracy z pismami dziecięcymi (specjalny konkurs publiczności); rozpropagowanie Festiwalu Filmów i Programów Dziecięcych i uaktywnienie publiczności dziecięcej na zasadach analogicznych do festiwalu teatralnego.
7. Stworzenie portalu internetowego dla małych dzieci, gromadzącego informacje o przedstawieniach teatralnych, filmach, programach i stronach internetowych dla dzieci, umożliwiającego wymianę poglądów i wyposażonego w łatwe w obsłudze narzędzia umożliwiające aktywne wyrażanie opinii przez dzieci.

I etap nauczania. Kształcenie zintegrowane. Klasy I–III

Wprowadzenie

Jednym z istotnych celów nauczania zintegrowanego (prócz dostarczenia określonego zasobu wiedzy i umiejętności) jest rozumienie przez dziecko uzależnień i relacji zachodzących pomiędzy różnymi dyscyplinami życia, wiedzy i sztuki. Ze względu na złożoność i wielotworzywowość samej sztuki teatru, edukacja teatralna może się okazać niezastąpionym narzędziem w tak zaprojektowanym procesie edukacyjnym. Na pierwszym etapie nauczania szkolnego dziecko, które potrafi już pisać i czytać, powinno tę sprawność rozwijać (czytanie płynne, ze zrozumieniem, interpretacja tekstu, czytanie z podziałem na role) i świadomie posługiwać się nią w dalszych fazach kształcenia i rozwijania zainteresowań czy uzdolnień artystycznych. Wspomaganiem tego procesu powinny być proste zajęcia warsztatowe, obejmujące ćwiczenia ciała, ale przede wszystkim koncentrujące się na wychwytywaniu i korygowaniu wad wymowy (w ścisłej współpracy z logopedą). Dzieci powinny być także przygotowywane i oswajane z sytuacją występu publicznego podczas prób przedstawień pokazywanych innym klasom i rodzicom. Bardzo ważne jest, żeby proces ich powstawania nie ograniczał się do wyuczenia i mniej lub bardziej mechanicznego wyrecytowania scenariusza przygotowanego przez nauczyciela, ale by w trakcie całego procesu pracy pobudzana była kreatywność dzieci, pozwalająca im na samodzielne działanie z poczuciem odpowiedzialności.

Dzieci rozpoczynające naukę szkolną są zazwyczaj bardzo chłonne i oczekują konkretnej wiedzy zarówno historycznej, jak i dotyczącej poszczególnych typów twórczości teatralnej i filmowej. Wobec tego w trakcie lekcji w odpowiednich miejscach i proporcjach wprowadzane być powinny informacje o sposobach tworzenia przedstawień, ich różnorodności, a także powstaniu poszczególnych typów teatru. Ważne jest też wykształcenie w dziecku postawy otwartości

na rozmaite odmiany przedstawień, nie tylko w sensie gatunkowym, ale także tradycji różnych kultur i narodów. Na tym etapie nie chodzi o wpojenie dziecku konkretnej głębokiej wiedzy, lecz jedynie o sygnalizowanie podstawowych wyróżników.

W odniesieniu do poszczególnych zagadnień istotne jest odwoływanie się do doświadczeń własnych uczniów, stopniowe wyrabianie umiejętności krytycznego spojrzenia na to, w czym się uczestniczy. Dotyczy to przede wszystkim, ale nie tylko, edukacji medialnej. Stopniowe wyrabianie zdolności do oceny treści i formy przekazów medialnych wraz z przyzwyczajaniem uczniów do aktywnego uczestnictwa w życiu teatralnym i filmowym ma stworzyć podstawy do przywrócenia równowagi między nimi.

Standardy osiągnięć uczniów

Ekspresja i umiejętność tworzenia wypowiedzi wykorzystujących język filmowy i teatralny

1. Podstawowe elementy warsztatu aktorskiego – zabawy ruchowe uświadamiające możliwości ciała; regularne ćwiczenia dykcyjne (we współpracy z logopedą); zabawy taneczne.
2. Elementy dramatyzacji włączane w proces kształcenia: inscenizacje opowiadań, ćwiczenia w recytacji tekstu (różne możliwości interpretacji), działanie w sytuacjach założonych – rozwiązywanie problemów z wykorzystaniem technik dramatycznych.
3. Indywidualne występy uczniów z recytacjami czy niewielkimi scenkami na forum klasy – przygotowanie do występów publicznych.
4. Rozłożony na etapy proces wspólnej pracy nad przygotowaniem przedstawień z okazji ważnych wydarzeń w życiu klasy, szkoły i społeczności lokalnej, z wyraźnym podziałem zadań dla poszczególnych realizatorów i stopniowym przekazywaniem coraz większej odpowiedzialności uczniom.
5. Oswajanie z kamerą filmową – podstawowe umiejętności potrzebne do obsługi oraz zasady uzyskiwania pożądanego obrazu.

Oglądanie, rozumienie i przeżywanie

1. Cykliczne omawianie i analiza oglądanych przedstawień i filmów – każde spotkanie podejmować powinno inny typ zagadnień: od emocjonalnych reakcji dzieci, przez uzasadnianie własnych ocen i elementy interpretacji znaczeń, po podstawy analizy języka i konwencji teatralnych i filmowych.
2. Plastyczne, tekstowe i muzyczne reakcje na obejrzany film lub przedstawienie – swobodnie dobierane przez uczniów i kształtowane sposoby wyrażania swoich emocji.
3. Spotkania dyskusyjne dotyczące przedstawienia/filmu z podziałem na grupy o odmiennych poglądach.

Wiedza filmowa i teatralna

1. Uświadomienie specyfiki kina i teatru przez porównanie realizacji teatralnej i filmowej tej samej historii; samodzielna obserwacja różnic języków filmu i teatru; wprowadzenie pojęcia adaptacji.
2. Podstawy wiedzy z zakresu produkcji teatralnej i filmowej – poszczególni realizatorzy i ich zadania; proces pracy twórczej w teatrze i kinie.
3. Podstawowe informacje o teatrach niedramatycznych.

Edukacja medialna

1. Wprowadzenie podstawowych pojęć i rozróżnień: media, środki komunikacji masowej, środki komunikacji społecznej.
2. Podział i poszczególne typy mediów, z którymi uczniowie stykają się na co dzień – przedstawienie własnych doświadczeń z kontaktów z mediami.
3. Praktyczna nauka korzystania z mediów – prasa, radio, telewizja, internet jako źródła wiedzy.
4. Omówienie podstawowych niebezpieczeństw związanych z korzystaniem z mediów masowych.
5. Tworzenie własnych mediów: gazetka klasowa, klasowy program telewizyjny (z wykorzystaniem kamer wideo), klasowa strona internetowa.

Rozwijanie nawyków czynnego uczestnictwa w kulturze filmowej i teatralnej

1. Regularne informowanie o filmach, przedstawieniach, programach polecanych uczniom – informacje w czasie lekcji, specjalne „słupy ogłoszeniowe” w szkole, strony internetowe, ogłoszenia przez radiowęzeł.
2. Przyzwyczajanie do korzystania z różnych źródeł informacji o wydarzeniach kulturalnych – samodzielnie przygotowywane przez kolejnych uczniów „serwisy teatralne i filmowe”.
3. Organizowane wyprawy do kina i na przedstawienia teatralne – omawianie ich i zachęcanie uczniów do wyrażania własnych opinii, umożliwienie ich publikowania.
4. Udział w ogólnopolskich imprezach teatralnych organizowanych przez Telewizję Polską (dziecięce jury, plebiscyty publiczności).

Pakiety uzupełniających zajęć filmowych i teatralnych

1. Warsztaty teatralne i filmowe w ramach zajęć pozalekcyjnych.
2. Warsztatowe zajęcia organizowane przez instytucje i zespoły teatralne – poznawanie „kulis” procesu tworzenia przedstawienia.
3. Koło teatralne – teatr dziecięcy dla zainteresowanych uczniów, działający w zgodzie z ich zainteresowaniami, poza kalendarzem świąteczno-akademijnym.
4. Koło filmowe – praca nad prostymi etiudami filmowymi.
5. Koło taneczne – nauka tańców towarzyskich i ludowych; podstawy techniki baletowej.

Warunki realizacji programów teatralnych i filmowych opartych na standardach

1. Zestaw nagrań filmowych i teatralnych, dobranych odpowiednio do obmyślanego planu edukacyjnego.
2. Sala teatralna z podstawowym wyposażeniem (najlepiej bez stałej sceny – podium, ale z możliwością swobodnego rekonfigurowania przestrzeni i relacji między sceną a widownią).

3. Sprzęt do rejestracji filmów (kamery wideo) oraz ich projekcji (projektor multimedialny, ekran).
4. Sala komputerowa z dostępem do Internetu oraz komputerami wyposażonymi w:
 - prosty program do składania tekstu i drukarkę odpowiedniej jakości;
 - program do tworzenia stron internetowych.
5. Przygotowanie nauczycieli w zakresie podstaw praktyki teatralnej, wiedzy teatralnej i filmowej oraz orientacji we współczesnym życiu teatralnym i filmowym.
6. Zorganizowanie przy istniejących instytucjach i zespołach teatralnych (zwłaszcza, ale nie tylko – teatrach lalkowych) specjalnych ośrodków zajmujących się współpracą ze szkołami i przygotowaniem przedstawień i projektów edukacyjnych adresowanych do dzieci w wieku wczesnoszkolnym.
7. Stworzenie sieci zespołów objazdowych regularnie występujących w szkołach, współpracujących z pedagogami i psychologami.
8. Aktywne i stałe włączenie się telewizji w edukację teatralną i filmową na podobnych zasadach, jakie opisano w odniesieniu do dzieci przedszkolnych (zob. *Przedszkola*).

II etap nauczania. Klasy IV–VI

Wprowadzenie

W programach nauczania dla klas IV–VI pojawiają się pierwsze oznaki specjalizacji i podziału na poszczególne dziedziny wiedzy, a jednocześnie uczniowie stają przed wyższymi wymaganiami; sami także chcą być traktowani w sposób odmienny niż ich młodsi koledzy. Wiąże się z tym specyficzny problem dostosowania materiału zarówno przeznaczonego do oglądania, jak i stanowiącego podstawę samodzielnej działalności twórczej uczniów tego specyficznego wieku przejściowego. Nie mogą to być teksty, przedstawienia, filmy i programy zbyt „dziecinne”, ale też należy uważać, by nie proponować uczniom materiału zbyt ambitnego. Wydaje się, że najlepszym rozwiązaniem jest odwołanie się do doświadczeń własnych oraz zdobytych na wcześniejszym etapie edukacji, co wiedzie do zwiększenia stopnia samodzielności działań uczniów, a także do stopniowego poszerzenia wiedzy w taki sposób, by służyła do rozpoznawania i interpretacji zjawisk współczesnych, znanych uczniom.

W związku z większą dojrzałością i samodzielnością uczniów, na tym etapie wydaje się wskazane położenie szczególnego nacisku na kwestie praktyki teatralnej i filmowej (to drugie w stopniu ograniczonym ze względu na problemy z dostępnością technologii), edukację medialną, a także rozwijanie nawyków czynnego uczestnictwa w kulturze. Nie znaczy to oczywiście, że lekceważony ma być proces przekazywania określonej wiedzy z zakresu teatru i filmu, wydaje się jednak wskazane ściśle powiązanie tego procesu z samodzielnym działaniem i doświadczeniem uczniów. Klasy IV–VI, w których uczniowie są na tyle dojrzały i oswojeni ze środowiskiem szkoły i klasy, że mogą podejmować i realizować własne inicjatywy, mają wielkie znaczenie dla wyrobienia potrzeb aktywności kulturalnej i uczenia sposobów ich zaspokajania, także poprzez różnorodną aktywność w zakresie teatru i filmu. Wzmocnienie tych nawyków, zaszczepionych we

wcześniejszych etapach edukacji, pozwoli na sukcesywne rozwijanie i umacnianie wiedzy teoretycznej i historycznej w okresach późniejszych.

W związku z tym w klasach IV–VI przewiduje się upowszechnienie praktyki teatralnej w formie przedstawień przygotowywanych przez każdą klasę lub grupy wewnątrz klasy. Do ich dyspozycji oddana byłaby szkolna sala teatralna wraz ze specjalnym instruktorem. Zwieńczeniem całorocznego procesu pracy byłby szkolny konkurs teatralny. Uczniowie szczególnie zainteresowani mieliby możliwość doskonalenia swoich umiejętności w trakcie regularnie odbywających się na terenie szkoły warsztatów.

Innym specyficznym zjawiskiem dla omawianej grupy wiekowej jest intensywny rozwój samodzielnego korzystania z mediów. Jest to więc czas, w którym należy w sposób szczególny zatroszczyć się o rozwinięcie umiejętności zasad używania środków komunikacji masowej, zwłaszcza elektronicznych, w tym o wykształcenie umiejętności obrony przed związanymi z tym zagrożeniami.

Z racji szczególnie silnego akcentowania praktycznego wymiaru tego etapu edukacji, wskazane byłoby jak najszersze udostępnienie uczniom technicznych możliwości samodzielnej pracy. To właśnie na tym etapie powinna się powszechnie rozwijać działalność teatrów szkolnych, szkolnych klubów filmowych i internetowych, polegająca na samodzielnym przygotowywaniu przedstawień, filmów wideo i stron internetowych. Wiedza i umiejętności wypracowane przy tej okazji będą z pewnością pomocne w wielu dziedzinach życia, choćby zupełnie niezwiązanych z teatrem i filmem.

Standardy osiągnięć uczniów

Ekspresja i umiejętności tworzenia wypowiedzi wykorzystujących język filmowy i teatralny

1. Podstawy ekspresji teatralnej – proste zadania aktorskie, rozwój umiejętności improwizacji, poszukiwanie sposobów wyrażania uczuć.
2. Tworzenie krótkich dramatyzacji dotyczących potencjalnych lub realnych problemów, jakie powstają w życiu klasy lub grupy uczniów (wykorzystanie metody dramy, improwizacji).

3. Organizowanie zabaw teatralnych – bali przebierańców z elementami przygotowanych scen, etiud i improwizacji, z wykorzystaniem masek, kostiumów itd.
4. Tworzenie własnych scenariuszy teatralnych, filmowych i telewizyjnych, poświęconych wybranym ważnym wydarzeniom z życia szkoły lub społeczności lokalnej – zarówno historycznych, jak i współczesnych (gromadzenie materiału, opracowanie dramaturgiczne) – praca w grupie.
5. Tworzenie przedstawień wykorzystujących zgromadzony materiał dramaturgiczny – własny lub adaptowany; wszystkie elementy procesu realizacji przechodzą w ręce uczniów – nauczyciel pełni funkcję organizatora i koordynatora pracy; praktyczna nauka procesu tworzenia przedstawienia teatralnego (funkcje poszczególnych realizatorów, zasady organizacji i przebiegu prób, organizacja przedstawienia).
6. Tworzenie prostych etiud filmowych i podstawy montażu sekwencji wideo.
7. Rozwijanie umiejętności tanecznych – podstawy improwizacji tanecznej, tworzenie własnych etiud tanecznych do dobranej przez uczniów muzyki.

Oglądanie, rozumienie i przeżywanie

1. Kształtowanie umiejętności postrzegania problemów i zjawisk w sposób wielostronny i złożony poprzez przygotowanie specjalnych cykli projekcji filmowych i przedstawień teatralnych, tworzących spójny ciąg odnoszący się do określonej tematyki, dostosowanej do zainteresowań, potrzeb i problemów grupy i poszczególnych uczniów.
2. Spotkania dyskusyjne związane z oglądanymi filmami i przedstawieniami – debaty kształtujące umiejętność prowadzenia sporów i przedstawiania swoich racji.
3. Różnorodne formy pisemnego formułowania własnych sądów: recenzje, wypowiedzi literackie, plastyczne, muzyczne, teatralne, multimedialne etc., pozwalające na jak najbardziej swobodne, a zarazem najwierniejsze oddanie własnych emocji i ocen.
4. Omawianie przedstawień, filmów i programów oglądanych samodzielnie przez uczniów: wypowiedzi polecające i odradzające innym dane dzieło.

Wiedza filmowa i teatralna

1. Różnorodne style gry aktorskiej jako odmienne sposoby ekspresji: od europejskiego aktorstwa psychologicznego po skodyfikowane aktorstwo azjatyckie – warsztatowa nauka podstaw ekspresji w każdej z tych konwencji.
2. Rodzime tradycje widowisk obrzędowych jako źródło specyfiki teatru polskiego – poznawanie widowisk tradycyjnych i przygotowywanie ich własnych, współczesnych wersji.
3. Aktorstwo komediowe – klaunada, komedia dell’arte, kabaret.
4. Podstawowe typy dramaturgii teatralnej i filmowej (tragedia, dramat, komedia); podział na gatunki ze względu na temat.
5. Podstawowe informacje o najważniejszych widowiskach pozaeuropejskich.
6. Podstawy wiedzy na temat sztuki aktorskiej – aktor a rola, postać teatralna i filmowa a aktor; odmienność gry w teatrze i filmie; różne typy aktorstwa teatralnego.

Edukacja medialna

1. Typy mediów znane uczniom z ich doświadczenia – różnice między poszczególnymi mediami i ich specyfika.
2. Media jako źródło wiedzy i przestrzeń zagrożeń – zasady efektywnego i bezpiecznego korzystania z mediów.
3. Zasady przekazywania wiadomości przez poszczególne media – redagowanie czasopism (analiza układu dziennika i tygodnika), programów telewizyjnych (układ wiadomości) i stron internetowych; różnice między poszczególnymi publikatorami.
4. Typy programów i widowisk telewizyjnych.
5. Funkcje deklarowane i realizowane przez poszczególne typy mediów.

Rozwijanie nawyków czynnego uczestnictwa w kulturze filmowej i teatralnej

1. Lektura czasopism i stron internetowych poświęconych teatrowi i kinu w poszukiwaniu interesujących uczniów pozycji; zachęcanie do samodzielnego zgłaszania propozycji przedstawień i filmów oglądanych następnie przez całą grupę.
2. Regularne wyjścia lub wyjazdy na przedstawienia teatralne i seanse filmowe, prezentujące najciekawsze wydarzenia wybrane przez uczniów lub nauczyciela i dostosowane do potrzeb i możliwości klasy; omawianie obejrzanych dzieł, konfrontowanie własnych opinii z recenzjami; spotkania dyskusyjne.
3. Uczestnictwo w spotkaniach z twórcami, wizytach za kulisami teatrów, a także w różnego rodzaju wydarzeniach filmowych i teatralnych (festiwale, przeglądy).
4. Tworzenie własnych gazetek teatralnych, pisanie i publikacja (np. na stronie szkoły) recenzji teatralnych i filmowych.
5. Organizacja szkolnych i międzyszkolnych konkursów teatralnych.

Pakiety uzupełniających zajęć filmowych i teatralnych

1. Regularne warsztaty teatralne dla zainteresowanych uczniów, w czasie których w pracy z zawodowymi aktorami rozwijaliby swoje indywidualne umiejętności i pokonywali trudności.
2. Szkolny teatr tańca dla uczniów szczególnie zainteresowanych ekspresją ruchową – warsztaty tańca, praca nad własnymi etiudami i przedstawieniami tanecznymi.
3. Szkolny klub filmowca amatora dla uczniów szczególnie zainteresowanych ekspresją filmową: praca nad własnymi krótkimi formami filmowymi, nauka montażu, pracy z aktorami, dźwiękiem.
4. Szkolne media: gazetka, internetowa strona uczniów szkoły, radiowęzeł, telewizja.
5. Szkolny klub miłośników teatru i filmu – projekcje i dyskusje związane z wybranymi przedstawieniami teatralnymi i wybitnymi dziełami filmowymi, dostosowanymi do możliwości i zainteresowań uczniów.

Warunki realizacji programów teatralnych i filmowych opartych na standardach

1. Odpowiednio wyposażona sala teatralna wraz z instruktorem zatrudnionym do pracy z uczniami.
2. Zestaw nagrań filmowych i teatralnych, dobranych odpowiednio do obmyślanego planu edukacyjnego, stale uzupełniany o nowe propozycje.
3. Sprzęt do rejestracji filmów (kamery wideo) oraz ich projekcji (projektor multimedialny, ekran).
4. Sala komputerowa z dostępem do Internetu oraz komputerami wyposażonymi w:
 - prosty program do składania tekstu i drukarkę odpowiedniej jakości;
 - program do tworzenia stron internetowych;
 - prosty program do montażu sekwencji wideo.
5. Przygotowanie nauczycieli w zakresie podstaw praktyki teatralnej, wiedzy teatralnej i filmowej oraz orientacji we współczesnym życiu teatralnym i filmowym.
6. Stworzenie specjalnej kolekcji płyt DVD przeznaczonej dla edukacji szkolnej, a zawierającej szczególnie wartościowe pozycje teatralne i filmowe.
7. Aktywne i stałe włączenie się telewizji w szkolną edukację teatralną i filmową poprzez produkcję i dystrybucję odpowiednich programów edukacyjnych oraz patronat i aktywne propagowanie tej edukacji.

III etap nauczania. Gimnazjum

Wprowadzenie

Trzeci etap nauczania – w gimnazjach – jest, zdaniem psychologów, okresem życia człowieka, w którym poszukuje on własnej tożsamości; rozpoczyna również przejściowe stadium między dzieciństwem a dojrzałością. Dlatego też w obcowaniu ze sztuką pojawiają się dwa zjawiska: zainteresowanie teoretycznymi jej podstawami, wynikające z naturalnych konsekwencji dotychczasowej edukacji, rozbudzającej indywidualne pasje ucznia, oraz bardzo emocjonalne odbieranie dzieła, identyfikacja z bohaterami utworów, rozpoznawanie własnych odczuć i preferencji różnego typu.

Dlatego też edukacja filmowa i teatralna w tym okresie powinna korzystać z przykładów najbardziej odpowiadających tym poznawczo-emocjonalnym potrzebom ucznia. Jednocześnie to czas „wstępnego rozpoznania” pewnych zjawisk kultury i swojej w nich obecności.

Stąd też niezwykle istotne wydaje się znalezienie proporcji pomiędzy teoretycznym wprowadzaniem młodych ludzi w obszar kultury wysokiej i, wymagającej równie wnikliwej refleksji, kultury popularnej, a stwarzaniem możliwości rozwijania własnych ambicji twórczych i poszukiwaniem sposobów ekspresji, wyrażenia swojej bardzo dynamicznie ewoluującej osobowości.

Niektóre z podejmowanych działań praktycznych (występy w szkolnych teatrach, przygotowywanie etiud filmowych etc.), nawet jeśli nie znajdą kontynuacji na dalszych etapach edukacji czy też uczeń straci dla nich w przyszłości zainteresowanie, mogą okazać się cennym doświadczeniem społecznym: zarówno teatr, jak i kino są szczególnymi przypadkami w świecie sztuki – ich dzieła są efektem pracy zespołu. Tak więc w większości sytuacji edukacja filmowa i teatralna uwrażliwia ucznia na kontakt z drugim człowiekiem, uczy go

współdziałania z innymi, współodpowiedzialności za podjęty wysiłek i dzielenia radości płynących z jego efektów.

Na tym etapie edukacji kulturalnej szczególnie istotne wydaje się również odpowiednie przygotowanie nauczycieli, którzy powinni pracować nad rozwojem wrażliwości i uzdolnień swoich uczniów, w tym okresie szczególnie wymagających indywidualnego prowadzenia.

Standardy osiągnięć uczniów

Ekspresja i umiejętności tworzenia wypowiedzi wykorzystujących język filmowy i teatralny

1. Funkcjonowanie słowa i ekspresji ciała w przekazie filmowym i teatralnym: ćwiczenia z zakresu technik mowy i elementarnych zadań aktorskich; ćwiczenia z odbioru komunikatu werbalnego formułowanego w różnych kontekstach nadawczo-odbiorczych; słowo jako jeden z elementów przekazu komunikatu; gest i jego funkcja – ćwiczenia indywidualne i w grupach.
2. Konstruowanie krótkich wypowiedzi scenicznych i filmowych: jak funkcjonuje przekaz filmowy i teatralny – ich specyfika i różnice; ćwiczenia z budowania monologu i dialogu; ćwiczenia z kamerą – jak powstaje etiuda filmowa.
3. Improwizacja jako jeden z modeli ekspresji filmowej i teatralnej: ćwiczenia monologu wewnętrznego, ćwiczenia na tekście literackim, opracowywanym przez uczniów do samodzielnej interpretacji; ćwiczenia z improwizacji głosowych i ruchowych.
4. Taniec jako jedna z najbardziej ekspresyjnych form wyrazu – indywidualne i grupowe ćwiczenia nad ekspresją ciała.

Oglądanie, rozumienie i przeżywanie

1. Czym różni się wypowiedź filmowa i teatralna od wypowiedzi potocznej: analiza konstrukcji fragmentów wybranych dzieł; analiza postaci i wątków fabularnych; analiza i interpretacja zastosowanych środków artystycznych na wybranych przykładach.

2. Specyfika sztuk audiowizualnych: słowo jako jeden z elementów utworu; uniwersalność przekazu audiowizualnego i jej ograniczenia; obraz – kadr, obraz sceniczny – jako świadoma kompozycja artystyczna.
3. Artysta i jego sposób postrzegania świata: wyobrażenia a techniki budowania utworu, granice kreacji twórcy; komunikatywność przekazu; warunki formułowania komunikatu audiowizualnego.
4. Odbiorca i jego rola w rozumieniu i przeżywaniu dzieła: kim jest widz i jakie są jego przywileje oraz obowiązki; podstawowe przygotowanie teoretyczne jako warunek zrozumienia utworu; wrażliwość widza – jej świadome kształtowanie i rozwój.
5. Przygotowywanie samodzielnych analiz i interpretacji dzieł filmowych i teatralnych.

Wiedza filmowa i teatralna

1. Podstawowa wiedza z zakresu historii kina: pierwsze eksperymenty i poszukiwania sposobów wiernej rejestracji świata (na przykład „latarnia magiczna”); kinematograf braci Lumière; kino nieme i specyfika jego języka; kino dźwiękowe i jego nowe możliwości; przemiany w języku i technikach narracji filmowej.
2. Podstawowa wiedza z zakresu teorii kina: czym jest kino; specyfika najmłodszej ze sztuk; pojęcie kadru i jego kompozycji; pojęcie planu i jego funkcje; pojęcie montażu filmowego i jego rola w powstawaniu filmu.
3. Wybrane zagadnienia z historii teatru: teatr antyczny – jego źródła i rozwój; teatr średniowieczny i jego gatunki; teatr elżbietański; teatr hiszpański Złotego Wieku; teatr klasycystyczny; powstanie polskiego Teatru Narodowego; teatr XIX wieku; teatr XX wieku i jego przemiany na wybranych przykładach; główne gatunki teatru azjatyckiego.
4. Wybrane zagadnienia z teorii teatru: pojęcie sceny; widz i jego rola; kim jest reżyser; etapy powstawania dzieła teatralnego; elementy dzieła teatralnego.

Edukacja medialna

1. Czym są media: ich specyfika; gatunki; rola w życiu społecznym, funkcje informacyjne, perswazyjne i estetyczne.
2. Media a teatr i film: wpływ estetyki nowych mediów na język teatru i filmu na wybranych przykładach; specyfika intertekstualnych dzieł filmowych i teatralnych.
3. Pojęcie kultury popularnej: jej geneza i rozwój, wpływ na percepcję odbiorcy; najważniejsze zjawiska kultury popularnej; funkcjonowanie dzieła sztuki w nowym kontekście odbiorczym; przemiany pewnych pojęć i sposobów ich funkcjonowania.

Rozwijanie nawyków czynnego uczestnictwa w kulturze filmowej i teatralnej

1. Regularne i odpowiednio przygotowane (wykłady wprowadzające, dyskusje po obejrzeniu) wyprawy do teatru i kina.
2. Wyznaczanie uczniom zadań, które wykształcą nawyk myślenia o kinie i teatrze jako o jednym ze sposobów ich ekspresji i kontaktu i innymi: organizowanie imprez filmowych i teatralnych, towarzyszących ważnym w życiu szkoły wydarzeniom; organizowanie cykli prezentacji prac uczniów – pokazów spektakli czy etiud filmowych.
3. Organizowanie szkolnych i międzyszkolnych konkursów na spektakl, etiudę, recenzję czy esej, połączonych z prezentacją najciekawszych dokonań uczniów – wprowadzenie tym samym elementu rywalizacji i jednocześnie wykształcanie nawyku pracy w zespole; kształtowanie odpowiedzialności za własną pracę i działania kolegów.
4. Udział w ogólnopolskich programach edukacyjnych, spotkaniach z twórcami kina i teatru.
5. Organizowanie międzyszkolnych, cyklicznych warsztatów filmowych i teatralnych, które wpisując się na stałe w szkolny kalendarz, będą sygnałem stałej możliwości rozwijania własnych zainteresowań czy pasji.

Pakiety uzupełniających zajęć filmowych i teatralnych

1. Warsztaty teatralne: przygotowywanie przedstawień z wykorzystaniem tekstów własnych i adaptowanych; praca nad wierszem i prozą; ćwiczenia scenograficzne i kostiumologiczne.
2. Warsztaty filmowe: specyfika pracy z kamerą; możliwości, jakie stwarza rejestrowanie zarówno prawdziwych, jak i fikcyjnych zdarzeń; praca z aktorem; realizacja etiud filmowych.
3. Warsztaty krytyczne: pisanie recenzji, esejów i felietonów poświęconych sztuce kina i teatru.
4. Warsztaty dramaturgiczne i scenariuszowe: analiza dramatów i scenariuszy filmowych; podstawy konstruowania scenariusza filmowego i sztuki dramatycznej; ćwiczenia z pisania tekstów przeznaczonych do realizacji filmowej i scenicznej.

Warunki realizacji programów filmowych i teatralnych opartych na standardach

1. Kształcenie nauczycieli – możliwość ich uczestniczenia w kursach teoretycznych i praktycznych, a zwłaszcza:
 - a) udział w warsztatach psychologicznych, przygotowujących do pracy nad rozwojem predyspozycji dziecka w wieku gimnazjalnym;
 - b) poszerzenie wiedzy z zakresu historii i teorii kina i teatru;
 - c) poszerzenie wiedzy o kulturze popularnej i współczesnych technikach narracji;
 - d) organizowanie konferencji i spotkań nauczycielskich, na których wymieniane będą doświadczenia związane z nauczaniem w oparciu o programy filmowe i teatralne;
 - e) szkolenie nauczycieli w zakresie przygotowywania wniosków o dofinansowanie poszczególnych przedsięwzięć.
2. Stworzenie możliwości rozwijania twórczych zainteresowań młodzieży poprzez:
 - a) tworzenie szkolnych i międzyszkolnych teatrów i klubów filmowych, w których uczniowie mogliby przygotowywać spektakle i etiudy filmowe;
 - b) uczestniczenie w spotkaniach z twórcami kina i teatru;

- c) aktywny udział w przygotowywanych przez organizacje rządowe, samorządowe i pozarządowe imprezach edukacyjnych, poświęconych kinu i teatrowi;
 - d) organizowanie szkolnych i międzyszkolnych konkursów na przedstawienie teatralne, etiudę filmową, recenzję czy esej;
 - e) stworzenie warunków technicznych w szkołach: przygotowanie sal z możliwością pokazów przedstawień czy organizowania warsztatów, zakup odpowiedniego sprzętu (kostiumy, oświetlenie, kamera etc.).
3. Stworzenie specjalnej kolekcji płyt DVD przeznaczonej dla edukacji szkolnej, a zawierającej szczególnie wartościowe pozycje teatralne i filmowe.
4. Aktywne i stałe włączenie się telewizji w szkolną edukację teatralną i filmową poprzez produkcję i dystrybucję odpowiednich programów edukacyjnych oraz patronat i aktywne propagowanie szkolnej twórczości teatralnej (Festiwal Teatrów Szkolnych).

Liceum ogólnokształcące, liceum profilowane i technikum

Wprowadzenie

Edukacja filmowa i teatralna ucznia liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego czy technikum korzysta z jego dotychczasowej wiedzy i doświadczeń w tej dziedzinie, ale posiada również własną specyfikę: po pierwsze, młody człowiek staje się podczas tych trzech lat nauki dojrzałym odbiorcą kultury i, co za tym idzie, dokonuje pewnych wyborów dotyczących własnych zainteresowań i pasji, po drugie, jest bezpośrednio przygotowywany do podjęcia dalszej edukacji – wyboru kierunku studiów, ewentualnych egzaminów wstępnych etc.

Tak więc edukacja teatralna i filmowa na tym etapie kształcenia musi przybrać już dość konkretną, wyspecjalizowaną postać. Uczeń powinien otrzymać podstawy intelektualne do głębszego poznawania zjawisk artystycznych; jego wiedza z dziedziny teorii i historii, jak również współczesnych kierunków i tendencji w teatrze i kinie powinna opierać się nie na intuicyjnym poznawaniu specyfiki tych dziedzin sztuki, ale na konkretnych, niekiedy pogłębionych wiadomościach.

Jednocześnie tym z uczniów, którzy pragną w przyszłości czynnie uczestniczyć w tworzeniu dzieł teatralnych czy filmowych, czyli podjąć naukę w uczelniach artystycznych, należy umożliwić rozwijanie ich twórczych umiejętności, określić predyspozycje i braki, wskazać kierunki rozwoju – tak, by młody człowiek nie był w swoich wyborach i działaniach zdany na własne, często jeszcze nieporadne, wrażenia czy intuicję i, błędną niekiedy, samoocenę.

Zarówno uczniowie interesujący się sztuką filmu czy teatru jako wrażliwi i – być może w przyszłości – profesjonalni odbiorcy, jak i ci, którzy planują czynnie wykonywać zawody artystyczne, powinni zostać wyposażeni w wiedzę, która umożliwi im swobodne poruszanie się po przestrzeniach współczesnej kultury, świadome dokonywanie wyborów i wreszcie w pełni dojrzały odbiór dzieła sztuki, polegający

nie tylko na emocjonalnym z nim obcowaniu, ale również na umiejętności zanalizowania go w szerokim kontekście ikonograficznym.

Standardy osiągnięć uczniów

Ekspresja i umiejętności tworzenia wypowiedzi wykorzystujących język filmowy i teatralny

1. Podstawowe zagadnienia ekspresji mowy i ekspresji ciała – udział w warsztatach prowadzonych przez aktorów: słowo w przestrzeni komunikacji międzyludzkiej i w formułowaniu przekazu artystycznego; praca nad ciałem; konstrukcja wypowiedzi skierowanej do konkretnego adresata.
2. Język filmu jako jedna z najefektywniejszych form przekazu: konstrukcja komunikatu filmowego; rola montażu w procesie konstruowania wypowiedzi; specyfika estetyki filmowej.

Oglądanie, rozumienie i przeżywanie

1. Problem percepcji widza: analiza wybranych dzieł teatralnych i filmowych, zarówno zapisów archiwalnych, jak i oglądanych przez uczniów przedstawień oraz filmów (klasycznych i najnowszych); wskazanie przemian konwencji filmowych i teatralnych oraz ewolucji języka kina i teatru.
2. Dyskusje nad recepcją wybranych utworów: wpływ przemian zachodzących w języku kina i teatru na emocjonalne zaangażowanie widza; analiza i interpretacja wybranych utworów w kontekście ich powstania (na przykład wobec panujących wówczas w sztuce prądów i mód, sytuacji politycznej i społecznej etc.).
3. Przygotowanie samodzielnych analiz i interpretacji utworów filmowych i teatralnych.

Wiedza filmowa i teatralna

1. Wiedza z zakresu historii i teorii teatru: pojęcie konwencji teatralnej; modele przedstawienia teatralnego; zarys historii teatru Zachodu – od rytuału do postdramatu; dramat – jego gatunki i przemiany; przestrzeń teatru jako szczególny model przestrzeni; postać teatralna, aktor, reżyser, inscenizator.

2. Dzieje i przemiany teatru polskiego widzianego w jego związkach z teatrem Zachodu oraz w jego odmienności i specyfice (przedchrześcijańskie tradycje obrzędowe, teatr staropolski, tradycja romantyczna).
3. Wiedza o wybranych zagadnieniach z historii filmu polskiego i powszechnego (na przykład: początki kina i jego status wobec innych dziedzin sztuki, awangardy filmowe, pojęcie szkoły filmowej, niemiecki ekspresjonizm, radziecka szkoła montażu, przełom dźwiękowy, Polska Szkoła Filmowa, włoski neorealizm, kino Japonii, Nowa Fala w Europie, kino kontestacji, filmowy postmodernizm, kierunki filmu współczesnego).
4. Najważniejsze postaci teatru XX i XXI wieku i ich dokonania: Wielka Reforma Teatru i jej najważniejsi twórcy – zmiany w języku teatru, jakich dokonano w tym okresie; teatr po II wojnie światowej i jego najważniejsi twórcy; przemiany technik narracji i konwencji teatralnych w ostatnich dekadach.
5. Inne zjawiska: performans – jego znaczenie i sposoby funkcjonowania we współczesnym teatrze; teatr tańca; współczesny teatr muzyczny; teatr lalek.
6. Teatr pozaeuropejski i jego wpływ na rozwój sztuki: teatr indyjski, teatr japoński, teatry afrykańskie i południowoamerykańskie – ich specyfika, odmienność gatunkowa, rola społeczna; antropologia teatru jako obszar nowych poszukiwań.
7. Gatunki filmowe i ich funkcjonowanie w odbiorze społecznym: pojęcie gatunku filmowego i jego specyfika; rola gatunku w kształtowaniu gustu i świadomości odbiorcy; ewolucja gatunków filmowych i ich twórcy; kino gatunków a kino artystyczne.
8. Kino autorów: pojęcie autora filmowego, kina autorskiego; najważniejsi autorzy kina.
9. Związki teatru i filmu: ich początki i ewolucje; zapis filmowy jako jeden z elementów przedstawienia teatralnego – specyfika i funkcja takiego zabiegu.
10. Nowe media a teatr i film: wpływ Internetu i gier komputerowych na język i techniki narracji teatru i filmu; wpływ nowych mediów na konstrukcję wypowiedzi filmowej i teatralnej oraz na ontologię świata przedstawionego i funkcjonujących w nim postaci.

Edukacja medialna

1. „Telewizja jako kultura”: rola i miejsce telewizji w życiu społecznym; gatunki telewizyjne; techniki narracji telewizyjnej; funkcja informacyjna i opiniotwórcza telewizji; telewizja jako medium podlegające najbardziej dynamicznym zmianom estetycznym; telewizja jako nośnik ideologii; rola reklamy w życiu społecznym; reklama społeczna; ewolucja reklamy jako symptom zmian technik narracji innych środków przekazu; zjawisko Teatru Telewizji; specyfika i odmienność gatunkowa filmu telewizyjnego.
2. Internet jako potencjalna przestrzeń projektów teatralnych i filmowych: spektakle w sieci – historia i możliwości; Internet jako jedno z narzędzi w pracy nad spektaklem i filmem; funkcjonowanie dzieł filmowych i teatralnych w Internecie; Internet jako przestrzeń wymiany doświadczeń i poglądów ludzi zajmujących się sztuką i kulturą; zagrożenia związane z naruszeniem prawa własności i prawa autorskiego w Internecie.
3. Prasa i radio jako media związane z filmem, teatrem i telewizją: istnienie czasopism i periodyków poświęconych kinu i teatrowi; prasa codzienna jako przewodnik po najważniejszych wydarzeniach kulturalnych; radio jako medium teatru; pojęcie i odmiany teatru radiowego; różnice gatunkowe w tekstach zamieszczanych w prasie codziennej, tematycznej i branżowej; umiejętność wyboru najciekawszych i najbardziej odpowiadających uczniowi publikacji i audycji radiowych.

Rozwijanie nawyków czynnego uczestnictwa w kulturze filmowej i teatralnej

1. Wyznaczanie zadań, które zmobilizują ucznia do czynnego uczestnictwa w najważniejszych wydarzeniach filmowych i teatralnych: uczestnictwo w ogólnopolskich programach edukacyjnych (na przykład Nowych Horyzontach Edukacji Filmowej); śledzenie premier teatralnych i filmowych; organizowanie w szkole spotkań z ludźmi teatru i filmu.
2. Organizowanie konkursów na recenzje teatralne i filmowe, eseje poświęcone tej tematyce.

3. Uczestnictwo w ogólnopolskich konkursach teatralnych i filmowych, organizowanych przez ośrodki kultury, szkoły artystyczne i organizacje pozarządowe.
4. Zakładanie periodyków teatralno-filmowych (w Internecie lub formie tradycyjnej), w których uczniowie mogliby zamieszczać swoje teksty poświęcone kulturze audiowizualnej.

Pakiety uzupełniających zajęć filmowych i teatralnych

1. Teatr szkolny obejmuje:
 - a) zajęcia warsztatowe – praca nad wierszem i prozą: różne techniki ekspresji mowy; techniki interpretacyjne literatury; interpretacja prozy klasycznej i współczesnej (w grupach i indywidualna), interpretacja epiki i liryki (w grupach i indywidualna);
 - b) tworzenie własnych przedstawień teatralnych: konstrukcja scenariusza teatralnego, dobór odpowiednich tekstów, sposób adaptacji i analizy tekstu scenicznego; wybór wykonawców; praca nad rolą z aktorem; budowa przestrzeni i scenografii przedstawienia; muzyka i światło w przedstawieniu.
2. Analiza dzieła dramatycznego: różne sposoby pracy nad tekstem w zależności od kontekstu i epoki, w jakiej powstał utwór; modele interpretacji tekstu dramatycznego i dostępne metodologie; analiza tragedii greckiej, dramatu elżbietańskiego, tragedii neoklasycznej, dramatu realistycznego i poetyckiego; sposób funkcjonowania tekstu w teatrze postdramatycznym; adaptacja tekstu niedramatycznego dla potrzeb sceny; scenariusze teatralne i ich specyfika.
3. Sposób konstrukcji scenariusza filmowego: jego budowa i właściwości; tradycje scenariuszy filmowych; scenariusz filmowy jako samodzielne dzieło literackie (na przykład scenariusze Ingmara Bergmana); adaptacja literatury – powieści, poematów i utworów lirycznych – na potrzeby scenariusza filmowego; scenariusz filmowy jako zapis adaptacji dzieł sztuk wizualnych czy muzycznych.

4. Warsztaty montażu filmowego: wprowadzenie do zagadnienia montażu filmowego i jego znaczenia dla całości dzieła; próba samodzielnego montażu fragmentów filmowych zrealizowanych przez uczestników warsztatu.
5. Specyfika pracy z kamerą: plany filmowe i ich typy; sposób kompozycji kadru; oświetlenie w filmie; różne techniki ekspresji filmowej; przestrzeń filmowa; muzyka w filmie; praca kamery – filmowanie kamerą umieszczoną na statywie, filmowanie z ręki; rola pracy operatora w procesie powstawania filmu.

Warunki realizacji programów filmowych i teatralnych opartych na standardach

1. Kształcenie nauczycieli – możliwość ich uczestniczenia w kursach teoretycznych i praktycznych, a zwłaszcza:
 - a) poszerzenie wiedzy z dziedzin teorii i historii teatru, teorii i historii kina;
 - b) orientacja we współczesnej kulturze masowej i technikach narracyjnych nowoczesnych środków przekazu;
 - c) warsztaty scenopisarskie – praca z tekstem literackim lub własnym, poznawanie metod adaptacyjnych zarówno filmowych, jak i teatralnych (wprowadzenie i wyjaśnienie pojęcia współczesnej dramaturgii);
 - d) organizowanie konferencji i spotkań nauczycielskich, na których wymieniane będą doświadczenia związane z nauczaniem w oparciu o programy filmowe i teatralne;
 - e) szkolenie nauczycieli w zakresie przygotowywania wniosków o dofinansowanie poszczególnych przedsięwzięć;
 - f) nawiązanie stałej współpracy szkół z ośrodkami teatrologicznymi i teatralnymi oraz filmoznawczymi w całym kraju.
2. Stworzenie możliwości rozwijania twórczych zainteresowań młodzieży poprzez:
 - a) tworzenie szkolnych klubów filmowych, które byłyby miejscem spotkań uczniów, dyskusji i przygotowywania własnych projektów (pisanie scenariuszy, kręcenia etud etc.);
 - b) tworzenie teatrów szkolnych, w których pod opieką pedagoga przygotowywane byłyby przedstawienia;
 - c) organizowanie warsztatów w publicznych i niepublicznych szkołach teatralnych i filmowych, podczas których uczniowie

- mogliby pracować ze studentami aktorstwa, reżyserii, operatorstwa, dramaturgii i scenopisarstwa nad własnymi projektami;
- d) organizowanie akademii teatralnych i filmowych – tematycznych cykli spotkań i wykładów, na których uczniowie mieliby okazję kontaktu z twórcami teatru i filmu, teoretykami, teatrologami i filmoznawcami;
 - e) stworzenie warunków technicznych w szkołach: przygotowanie sal z możliwością pokazów przedstawień czy organizowania warsztatów, zakup odpowiedniego sprzętu (kostiumy, oświetlenie, kamera etc.).
3. Stworzenie ogólnopolskiego i koordynowanego centralnie wsparcia edukacji teatralnej i filmowej poprzez:
- a) publikację odpowiednich serii książek, filmów DVD i innych pomocy naukowych;
 - b) aktywne włączenie się TVP w proces edukacji kulturalnej.

Standardy edukacji wizualnej

Opracowanie

Anna Buguszewska

Bernadeta Didkowska

Krystyna Ferenz

Wiesława Limont

Dariusz Śmiechowski

Urszula Szućcik

Wprowadzenie

Cele edukacji w zakresie sztuk wizualnych to: zwiększenie efektywności działań dotyczących kształtowania jakości i poziomu wiedzy i doświadczenia; formowanie postaw i zainteresowań dzieci i młodzieży; motywowanie do samodzielnych działań twórczych; rozwijanie umiejętności kreatywnego i niekonwencjonalnego myślenia i działania, które są przydatne we wszystkich zawodach i dziedzinach życia. Oddziaływania edukacyjne powinny pobudzać młodych ludzi do refleksyjnego myślenia, pozwalać rozumieć, odczuwać sztukę i przestrzeń otaczającą człowieka, skłaniać do samodzielnej i zespołowej pracy.

Sztuki wizualne są obecnie bardzo istotnym elementem kultury i obejmują następujące obszary, takie jak:

- klasyczne dziedziny plastyki – malarstwo, grafika i rzeźba;
- plastyka użytkowa – wzornictwo przemysłowe i projektowanie wnętrz;
- architektura i urbanistyka, architektura krajobrazu, projektowanie zieleni i małej architektury;
- scenografia teatralna, filmowa i telewizyjna, oprawa plastyczna widowisk i koncertów muzycznych;
- grafika wydawnicza: grafika i ilustracja książkowa oraz prasowa, książka autorska, *picture book*;
- współczesne przejawy plastyki – m.in. obiekt, instalacja, environment, happening, performance, teatr plastyczny, działania plastyczne, plastyka intermedialna;
- multimedia – grafika i animacja komputerowa, interaktywne prezentacje multimedialne, net-art (gry komputerowe, programy edukacyjne, strony internetowe, e-learning);
- fotografia;
- film, telewizja, wideo-art, prezentacje audiowizualne;
- sztuka ludowa polska i europejska, tradycje lokalne (budownictwo regionalne, rzemiosło, plastyka obrzędowa);
- historia sztuki – obejmująca tradycję Europy grecko-rzymskiej i chrześcijańskiej, poszerzone o elementy kultury innych kontynentów, narodów i religii.

Edukacja wizualna jest kształceniem do odbioru plastyki rozumianej jako ikonosfera, czyli cała otaczająca nas przestrzeń wizualna. W znacznej mierze przygotowuje także do myślenia i działania twórczego. Plastyka i zawarte w niej wartości są jednocześnie środkami ułatwiającymi odbiorcom i uczestnikom procesów twórczych nabywanie wiedzy i informacji z innych dziedzin i rozwijanie aktywności poznawczej.

W otaczającej nas ikonosferze i całej przestrzeni kulturowej bardzo ważną rolę pełni architektura. Edukacja architektoniczna wpływa na kształtowanie wrażliwości uczniów na problemy środowiska i najbliższego otoczenia przestrzennego. Obejmuje zarówno funkcję i formę architektury, jak i zagrożenia środowiska, także wymagania zrównoważonego rozwoju oraz promowanie idei ładu przestrzennego. Celem tej edukacji jest zwrócenie uwagi na kulturowe, społeczne, technologiczne, ekonomiczne i ekologiczne aspekty architektury oraz urbanistyki. Upowszechnianie wiedzy o architekturze i plastyce wymaga szczególnego traktowania. Otóż, paradoksalnie, to nie tylko architekci i plastycy decydują o wyglądzie naszego otoczenia. W znacznie większej mierze mają na to wpływ przede wszystkim inwestorzy, którzy korzystają z usług architektów i plastyków, wskazując im swoje oczekiwania i finansując ich realizację.

Realizacja założonych celów na poszczególnych etapach kształcenia dzieci i młodzieży pozwala na osiągnięcie dojrzałości emocjonalnej, intelektualnej i moralnej, pozwalających na harmonijny rozwój osobowości. Proces edukacji rozwija kompetencje komunikacyjne związane z różnymi formami działań artystycznych i odbioru tekstów kultury. Na poszczególnych etapach kształcenia uczniów realizowane są cele poznawcze, kształcące i wychowawcze w obrębie dziedzictwa kulturowego. Kultura współczesna, nazywana „kulturą obrazkową”, jest kulturą wszechobecnych informacji wizualnych. Umiejętność krytycznego odbioru przez młodego adresata różnej jakości tego rodzaju przekazów jest ważna w dobie braku rzetelnej oceny i szybkości zmian następujących pod wpływem nowych technologii przekazu. Kształcenie u młodego odbiorcy umiejętności krytycznej oceny przekazów wizualnych i audiowizualnych jest ważne dla utrzymania tożsamości osobowej i równowagi psychicznej. Treści standardów edukacji wizualnej proponuje się realizować z uwzględnieniem sfery psychologiczno-pedagogiczno-estetycznej: percepcja – przeżycie – doświadczenie – wiedza – czytanie sztuki.

Dynamiczny rozwój mediów elektronicznych w dużej mierze wyznacza przemiany we współczesnej kulturze, w tym coraz częściej określa miejsce kultury, sztuki, a także edukacji. Kultura współczesna w szybkim tempie integruje informacje werbalne i niewerbalne, wizualne i audialne. Wystarczy porównać audiowizualność lat sześćdziesiątych z obecną sytuacją. W latach sześćdziesiątych XX wieku audiowizualność tworzona była przez dzieci „galaktyki Gutenberga”, a dzisiaj tworzy ją odbiorca wykształcony w kulturze „instant” opartej na natychmiastowym przekazie informacji, którą cechuje brak poczucia teraźniejszości. W sytuacji, kiedy o widzeniu decyduje nie biologiczny odbiór doznań wzrokowych, lecz współpraca widzenia i myśli, historycznie uwarunkowany rozwój świadomości widzenia, to obraz audiowizualny powinno się traktować jako jedną z podstawowych przyczyn zmian naszego spostrzegania. Biorąc pod uwagę czas spędzony przez młodych ludzi przed monitorem telewizora lub komputera, przyczyn zmian kulturowych w ich zachowaniu należy upatrywać właśnie w tym źródle. Są to zmiany nieuchronne, powstające zbyt szybko, zbyt spontanicznie, a jednocześnie o zmianach tych decydują ponadnarodowe korporacje i chęć zysku. Brak umiejętności krytycznego odbioru i rozumienia przekazów wizualnych i audiowizualnych prowadzi do bardzo niebezpiecznego zjawiska bezbronności wobec agresywnej i bardzo atrakcyjnej reklamy i wizualnej manipulacji rynkowej, a także indoktrynacji światopoglądowej. Szczególnie bezbronne są dzieci i młodzież, będący bardzo często adresatami tego rodzaju telewizyjnych, billboardowych czy internetowych manipulacji.

Dlatego tak istotne jest kształcenie młodego człowieka, uczące go umiejętności poruszania się w nowej ikonosferze. Jest to ogniwo edukacyjne, które mogłoby uczyć świadomej percepcji, selektywnego i krytycznego wyboru, w tym także dystansu do przekazu plastycznego. Konieczna wydaje się więc umiejętność czytania przekazów wizualnych: począwszy od dzieł sztuki, przez informację wizualną, po reklamę. Niezbędne jest zatem odejście od edukacji artystycznej traktowanej jako przedmiot marginalny.

Aktualnie w edukacji artystycznej coraz większą rolę przypisuje się procesowi tworzenia a nie jego wytworowi (m.in. W. Karolak, J. Byszewski, E. Józefowski, J. Berdyszak, Olinkiewicz i inni). Wskazuje się na konieczność kształcenia polisensorycznego i uwrażliwiania na świat realny, wyobraźniowy i wirtualny (W. Limont, B. Did-

kowska, U. Szuścik), dlatego media mają kluczowe znaczenie w edukacji wizualnej. Innowacyjność ich języka i możliwości ich wykorzystania stwarzają nową jakość kreowania i uczestnictwa w kulturze w czasie obecnym oraz w przyszłości. Daje to szansę kształcenia młodego pokolenia przez sztukę do kultury, w której sztuki wizualne wyposażają je w kluczowe kompetencje jako odbiorców i animatorów w życiu, oraz w przyszłej pracy. Niezależnie jednak czy dominować będzie odbiór, odtwarzanie lub twórczość, będzie to czynnik związany z rozwojem tolerancji wobec różnic kulturowych, religijnych i innych. Warunkiem jej zaistnienia jest umiejętność odczytywania sztuki, posługiwania się jej językiem, nawet na podstawowym – niezbędnym do jej zrozumienia – poziomie, opanowania schematów kulturowych wyrażania uczuć, myśli, przygotowania do dialogu ze sztuką.

W sztukach wizualnych kształcenie percepcji wzrokowej jest jednym z istotniejszych i podstawowych zagadnień. Wiąże się z nim kształcenie i rozwijanie sfery emocjonalnej, enaktywnej, symbolicznej i ikonicznej dzieci i młodzieży. Stopniowo poszerzają oni swoje doświadczenia i wiedzę w zakresie formy, jej elementów, zróżnicowania jej w historii rozwoju kultury materialnej i symbolicznej człowieka. Przyczynia się to do kształcenia ich percepcji i kultury estetycznej.

Standardy edukacji kulturalnej oprócz szkoły obejmują również placówki pozaszkolne, które upowszechniają sztukę w działaniach edukacyjnych prowadzonych w świetlicach, galeriach, muzeach, bibliotekach, teatrach, kinach, filharmoniach i innych, które wybierają pakiet edukacyjny dla określonej grupy wiekowej i jej możliwości rozwojowych. Obecnie otwiera się ogromna szansa na wykorzystanie dla tych celów powstającej w Polsce sieci Centrów Sztuki Współczesnej „Znaki Czasu”. Takie centrum działa już od pół roku w Toruniu i podejmowane są tam bardzo ciekawe i udane inicjatywy. To właśnie tam i wspólnie z tymi instytucjami powinna być prowadzona nowoczesna i profesjonalna edukacja plastyczna. Należy rozpocząć realizację programów pilotażowych, pozwalających na wypracowanie modeli tego rodzaju aktywności do wykorzystania w szkołach.

Konieczne jest zatem przygotowanie odpowiednich programów edukacyjnych, obejmujących oferty dla dzieci w wieku przedszkolnym, przez uczniów szkół podstawowych, aż po propozycje dla młodzieży gimnazjalnej, licealnej, akademickiej i dla osób dojrzałych. W ten sposób stworzy się młodym ludziom szansę poznania kultury i jej współtworzenia w miejscu dla niej właściwym, a placów-

kom edukacyjno-kulturalnym możliwości realizacji zadań o charakterze interdyscyplinarnym. Taki sposób propagowania i rozwoju kultury będzie procesem kulturotwórczym dla jego uczestników, pozwoli także na maksymalne wykorzystanie kompetentnej kadry, specjalnie kształconej w tym celu (np. studenci edukacji artystycznej, architektury, teatrologii, filomolodzy itd.). Zatrudnienie w szkołach wszystkich typów specjalistów edukacji artystycznej – wizualnej jest aktualnie bardzo ważne, ponieważ w sytuacji braku zatrudnienia tych specjalistów w placówkach edukacyjnych na skutek reformy oświatowej z lat 1999/2000 powstała poważna luka w edukacji estetyczno-kulturalnej młodego pokolenia, która trudna jest do odrobienia. Można dzisiaj stwierdzić, że przez ostatnie 20 lat powróciliśmy w szkolnictwie powszechnym do wtórnego analfabetyzmu plastycznego (także muzycznego). Redukcja plastyki i muzyki do wspólnego przedmiotu o nazwie sztuka i przeznaczenie na jego realizację jednej godziny tygodniowo musiały przynieść bardzo mierne efekty. Podobnie w odniesieniu do nauczycieli – w związku z brakiem godzin i obniżeniem wymagań nastąpiły masowe zwolnienia ze szkół przede wszystkim nauczycieli plastyki. Ich miejsce zajmowali doksztalceni naprędce i powierzchownie nauczyciele innych przedmiotów. Edukacja w obszarze sztuk wizualnych wymaga w pełni profesjonalnego przygotowania, które dają wyłącznie zintegrowane wyższe studia plastyczne i edukacyjne. Obecnie taki poziom zapewnia kierunek studiów: edukacja artystyczna w zakresie sztuk plastycznych, prowadzony w Polsce aż w 20 wyższych uczelniach (akademiach sztuk pięknych, uniwersytetach i innych). Dwa lata temu opracowane i zatwierdzone zostały bardzo nowoczesne standardy kształcenia na tych kierunkach, w pełni odpowiadające wymogom sprecyzowanym w niniejszym projekcie. Symetrycznie, stosowne kształcenie w zakresie muzyki prowadzi kierunek: edukacja artystyczna w zakresie muzyki. Istnieje zatem odpowiednie zaplecze edukacyjne, wymaga ono jednak rozwinięcia i wzmocnienia. Ze strony władz oświatowych konieczne jest zasadnicze przemodelowanie wymaganych kompetencji od nauczycieli plastyki i stopniowe wycofywanie się z dalszego zatrudniania nauczycieli niedostatecznie przygotowanych do pełnienia tej roli. Należy zatem stworzyć szansę edukacji kolejnym pokoleniom młodych Europejczyków – obywateli Polski, dla których edukacja kulturalna zarówno w szerokim, jak i specjalistycznym jej rozumieniu obejmie dzieci i młodzież z dużych i małych miast i wsi.

Przedszkole

Wprowadzenie

Jakości wizualne budują każdy obiekt należący do natury kultury materialnej. Płaszczyzna ta w edukacji i wychowaniu przedszkolnym wyznacza łączność edukacji wizualnej z kształceniem językowym, matematycznym, technicznym, przyrodniczym i społecznym.

Celem edukacji przedszkolnej jest prawidłowy rozwój psychofizyczny dziecka w toku jego działań edukacyjnych i spontanicznej aktywności twórczej zgodnej z jego rytmem rozwojowym. Specyfika rozwoju psychofizycznego, społecznego i emocjonalnego dziecka w wieku przedszkolnym zobowiązuje do stymulowania rozwoju jego procesów poznawczych. Konkretno-obrazowe cechy myślenia i postrzegania rzeczywistości sprzyjają aktywności w dziedzinie sztuk wizualnych, znakomicie kształcąc dyspozycje takie, jak: spostrzeganie, pamięć, uwaga, myślenie, wyobraźnia. Podobnie rozwój języka dziecka oraz wyposażanie przedszkolaka w wiedzę o świecie, ważne zadania dla tego wieku, w sposób naturalny realizowane powinny być w tworzywie sztuk wizualnych, umożliwiających zabawowe formy aktywności. Wiąże się z tym poszanowanie możliwości ekspresji plastycznej dziecka, która przebiega na poziomie bazgrot, wstępnego formowania się schematu oraz schematu prostego i wzbogaconego. Wraz ze stopniowym doskonaleniem się umiejętności rysunkowych dziecko kształci swoje zdolności oraz umiejętności percepcyjne, kształtujące jego wiedzę percepcyjną. Jest to m.in. widoczne w stopniowej zmianie form rysunkowych i związanych z nimi treści, które są dookreślone przez dziecko w toku jego rozwoju werbalnego. Wiedzę percepcyjną dziecko kształci w wyniku obserwacji najbliższego otoczenia i kontaktu z wszelkimi wartościami wizualnymi – przestrzenią naturalną i zbudowaną oraz artystycznymi przekazami wizualnymi, takimi jak: ilustracje książkowe, dzieła sztuki oraz audiowizualne przekazy telewizyjne, filmowe i komputerowe.

Również aktywność eksploracyjna dziecka w zakresie poznania różnych materiałów i narzędzi oraz ich stosowania jako środka wyrazu kształci jego twórczość. W toku zajęć plastycznych dziecko kształci również sprawność grafomotoryczną, koncentrację uwagi, precyzję wykonania zadania, planowanie pracy, werbalną ocenę wytworów wizualnych. Natomiast wiedzę o świecie powinno zdobywać w sposób interaktywny, biorąc udział w eksperymentach i w czynnych obserwacjach. Sprzyja i służy temu kreacja i percepcja w trakcie (procesu) aktywności plastycznej jako działanie nastawione na formowanie myślenia twórczego. Jest to podstawowe zadanie wychowania przedszkolnego ukierunkowanego na potrzeby przyszłości.

Praca plastyczna dziecka, jak i wszelkie działania twórcze związane z kształtowaniem u niego poczucia bryły, przestrzeni i umiejscowienia bryły w przestrzeni powinny mieć charakter spontaniczny, naturalny. Podstawową metodą pracy z nim powinna być zabawa spontaniczna i kierowana, inspirowana.

Dla dzieci w tym okresie rozwojowym istotny jest etap spotkania ze światem w jego symbolicznych przedstawieniach. W rozwoju rozumienia przyjmują znak i symbol jako formę komunikatu. Obrazy muszą być jednak czytelne, dzieci nie rozumieją przekazu sztuki, pobudza ona jednak ich emocje, chęć poznawania, naturalną wrażliwość. Właściwie prowadzone działania zwracające uwagę na możliwość ekspresji przez tworzenie różnego rodzaju prac rozszerza doświadczenie własnych możliwości i wyzwala u dzieci chęć eksperymentowania z tworzywem.

Nauczyciel jest osobą wspierającą dziecko i stymulującą jego aktywność twórczą bez prawa do autorytatywnych poleceń i twierdzeń. Następuje stopniowe dojrzewanie i przygotowanie dziecka przez aktywność twórczą do podjęcia nauki w szkole.

Standardy osiągnięć dziecka

Ekspresja i umiejętności tworzenia wypowiedzi plastycznych

1. Poznanie podstawowych środków plastycznych: barwy, linii i bryły przez poznanie różnorodnych technik plastycznych.
2. Swobodne, spontaniczne lub inspirowane rysowanie, malowanie, modelowanie, konstruowanie, rzeźbienie z użyciem materiałów i narzędzi plastycznych oraz materiałów naturalnych.

3. Kształcenie zmysłów do odbioru różnic powierzchni (faktur).
4. Interdyscyplinarność w zakresie poznania i ekspresji przez dziecko różnorodnych języków artystycznych.
5. Analiza relacji przestrzennych z wykorzystaniem wszystkich zmysłów.
6. Poznanie relacji społecznych związanych z lokalnym środowiskiem naturalnym i zbudowanym (np. tradycje i style architektoniczne).

Percepcja i przeżywanie komunikatów wizualnych

1. Obserwacja kształtów, barw, linii, brył, przestrzeni, faktury w świecie natury, w domu, przedszkolu, w codziennych przedmiotach, wytworach sztuki, w tym sztuki ludowej, popularnej, w kosmosie, w świecie mikro i makro.
2. Oglądanie spontaniczne i pod kierunkiem ilustracji książkowych, filmów, plakatów, reklam, reprodukcji obrazów oraz dzieł sztuki w muzeach, galeriach, centrach sztuki współczesnej.
3. Rozmowa z dziećmi o oglądanym wytworze czy działaniach twórczych, zwracanie ich uwagi na elementy formy wizualnej i treść przekazu, jego znaczenie.
4. Dziecko odbiorcą i nadawcą komunikatu wizualnego i audiowizualnego.
5. Opisywanie spostrzeżeń wizualnych (obiekty natury, obiekty kultury) oraz przekładanie na inne formy kodowania (ruch, muzyka, śpiew, formy teatralne).
6. Obserwowanie natury i rejestracja wrażeń językiem wizualnym i audiowizualnym.
7. Kontakt pośredni i bezpośredni w poznawaniu sztuk wizualnych (muzea, galerie, centra sztuki współczesnej, pracownie plastyczne, architektoniczne, fotograficzne, komputerowe, szkoły i uczelnie plastyczne).

Wiedza i rozumienie języka wizualnego

1. Kształcenie przez przeżycie, doświadczenie, obserwację umiejętności wyróżniania percepcyjnego i werbalnego elementów formy, w tym kompozycji.
2. Wyróżnianie i nazywanie środków wyrazu plastycznego, narzędzi, technik plastycznych, dziedzin sztuk wizualnych.

3. Klasyfikowanie dzieł do dziedzin sztuki.
4. Poznawanie wybranych obiektów sztuki ze wszystkich okresów historii sztuki i dyscyplin sztuk wizualnych (klasycznych sztuk plastycznych i współczesnych postaci sztuk wizualnych i audiowizualnych) oraz z zakresu sztuki ludowej (budownictwo, rzemiosło i plastyka obrzędowa), plastyki teatralnej, filmu, multi mediów i książki ilustrowanej.

Edukacja wizualna a kultura medialna

1. Kształcenie percepcji wzrokowej w zakresie barw, linii, brył, faktury, wielkości, przestrzeni. Określanie, rozróżnianie, nazywanie.
2. Świadoma percepcja i refleksja nad treścią obrazu oraz ukonstytuowaniem elementów formalnych. Zwrócenie uwagi na zależność między formą a tematem przekazu wizualnego.
3. Korzystanie z książek obrazkowych (*picture book*) oraz książek z ilustracjami o charakterze artystycznym jako pierwszego medium artystycznego i nośnika wartości estetycznych.
4. Korzystanie z teatru, filmu, gier komputerowych, multimedialnych programów edukacyjnych i Internetu (gdzie obecna jest plastyka o charakterze artystycznym) jako nośnika wartości estetycznych.
5. Zapoznanie z podstawowymi zasadami korzystania z mediów wizualnych i audiowizualnych (prasa ilustrowana, telewizja, Internet, gry i programy komputerowe).
6. Poznanie dziedzictwa kulturowego w najbliższym i dalszym otoczeniu dziecka.

Czynne uczestnictwo w kulturze wizualnej

1. Swobodne tworzenie wypowiedzi plastycznych, wizualnych przez dzieci z inspiracji różnorodnymi sytuacjami i zdarzeniami z życia codziennego i kulturalnego.
2. Udział w wystawach, konkursach. Zwiedzanie aktywne muzeów, galerii, miejsc ekspozycji sztuki.
3. Percepcja dzieł sztuki klasycznej i współczesnej.

4. Swobodne opinie dzieci o sztuce. Rozmowy z dziećmi o sztuce.
5. Czytanie książek, konstruowanie fabuły przez dzieci i tworzenie form ich wyrazu wizualnego.
6. Prezentowanie procesu twórczego i efektów pracy twórczej na otwartych imprezach o charakterze lokalnym.
7. Organizowanie, udział w konkursach plastycznych o zróżnicowanym zasięgu.

Pakiety zajęć plastycznych

1. Organizacja miejsc do pracy twórczej dziecka w zakresie stosowania różnorodnych technik plastycznych i multimedialnych.
2. *Skrzynia skarbów* – miejsce do gromadzenia różnorodnych materiałów wykorzystywanych w obrębie różnorodnych działań twórczych dzieci.
3. Regularne czytanie bajek, baśni, poezji, informacji prasowych i oglądanie informacji wizualnych określających ich treści.
4. Przedszkolny kącik dzieł sztuki – reprodukcje dzieł sztuki, albumy, plakaty.
5. Przedszkolny kącik obrazów ruchomych, w tym sztuka interaktywna.
6. Elementy wizualne w otoczeniu dziecka ukierunkowujące jego percepcję i uwagę na elementy formy (kształty, barwy, linie, bryłę, fakturę, przestrzeń).
7. Kącik prezentujący wytwory i działalność twórczą dzieci.
8. Przedszkolny kącik sztuki – spotkania, rozmowy z twórcami, rodzicami i dziećmi z pozostałych grup przedszkolnych na temat wybranych dzieł sztuki, wspólnych akcji wizualnych.
9. Powszechne zajęcia z artystą plastykiem-edukatorem raz w tygodniu na terenie przedszkola.
10. Powszechne zajęcia z artystami plastykami-edukatorami w cyklu tygodniowym na terenie domów i centrów kultury – współpraca z przedszkolami.
11. Zabezpieczenie bazy sztuk wizualnych i audiowizualnych dla przedszkolaków – pakiety edukacyjne, filmy wideo i multimedialne, komputerowe programy edukacyjne oraz mobilne galerie, zabawy interaktywne.

12. Regularne oglądanie programów TV upowszechniających kulturę wizualną, dostosowanych do możliwości dziecka przedszkolnego.

Warunki realizacji programów edukacji wizualnej opartych na standardach

1. Kompetentny nauczyciel, absolwent studiów edukacyjno-artystycznych w zakresie sztuk plastycznych. Nauczyciel innowator, posiadający wiedzę z zakresu psychologii twórczości dziecka, wiedzy i warsztatu plastycznego, otwarty na nowe propozycje w sztuce współczesnej i multimedia.
2. Opracowanie wymagań kwalifikacyjnych dla nauczycieli edukacji wizualnej w przedszkolu.
3. Zestaw pomocy dydaktycznych w zakresie elementów formy plastycznej.
4. Zestaw reprodukcji ze świata sztuki.
5. Sprzęt audiowizualny do prezentacji przykładów ze świata sztuki, odtwarzania i dokumentacji działań twórczych oraz wytworów dzieci.
6. Sala do realizacji zajęć warsztatowych z dziećmi wyposażona w materiały, narzędzia i sprzęt niezbędny do pracy z dziećmi w różnych technikach plastycznych.
7. Zapewnienie bazy materialnej do powszechnych zajęć z artystami plastykami-edukatorami w cyklu tygodniowym na terenie przedszkoli, domów i centrów kultury.
8. Regularny cykl audycji telewizyjnych i filmów o sztuce przystosowanych do odbioru przez dzieci.
9. Zapewnienie bazy materialnej do powszechnych zajęć na terenie przedszkoli, domów i centrów kultury.
10. Współpraca szkoły z muzeami, galeriami, centrami sztuki, domami kultury i innymi instytucjami kultury.

Postulaty

1. Powołanie kolegium odpowiedzialnego za upowszechnianie kultury wizualnej dostosowanej do możliwości dziecka przedszkolnego w skali kraju, z oddziałami lokalnymi w ramach kolegiального ciała kierującego upowszechnianiem kultury wizualnej dzieciom i młodzieży, współpracującego z MEN, uczelniami kształcącymi artystów plastyków-pedagogów (OMREA) oraz muzeami, galeriami i centrami sztuki współczesnej.
2. Mecenat państwa w obrębie programów edukacyjnych TV upowszechniających kulturę wizualną.

I etap nauczania. Kształcenie zintegrowane. Klasy I–III

Wprowadzenie

Sztuki wizualne na poziomie kształcenia zintegrowanego pełnią różnorakie funkcje. Do najważniejszych należy: stymulowanie rozwoju psychofizycznego dziecka, czyli działanie ogólnokształcące oraz działanie kompensująco-terapeutyczne. Zaspakajanie potrzeby działania twórczego w trakcie różnego rodzaju aktywności plastycznej korzystnie wpływa na rozwój emocjonalny i społeczny dziecka. Kształtuje postawę wartościowania postrzeganej rzeczywistości wizualnej.

Podjęcie nauki przez dziecko w klasie pierwszej szkoły podstawowej jest ważnym progiem jego przejścia na kolejny etap systematycznego i planowego rozwoju w toku edukacji. Budowanie nowego zakresu umiejętności i wiedzy opiera ono na możliwościach, które rozwinęło wcześniej na poziomie edukacji przedszkolnej. W celu dalszego rozwoju opanowuje umiejętności pisania, czytania, liczenia na poziomie propedeutycznym, których następnie doświadcza w procesie uczenia się o charakterze integracyjnym. Na poziomie propedeutycznym poznaje i doświadcza również umiejętności i wiedzy w zakresie działań twórczych, tzn. w plastyce, muzyce, dramie, tańcu. Celem zajęć z zakresu edukacji plastycznej jest wzbogacenie i dalszy rozwój doświadczeń i wiedzy dziecka związanej z jakościami wizualnymi i audiowizualnymi. Celem zajęć na tym poziomie kształcenia jest kształcenie umiejętności integracji w percepcji odmiennych języków opisu oraz ekspresyjnego wyrazu treści, zjawisk bezpośrednio obserwowanych i przeżywanych. Celem metody integracyjnej jest stymulacja i rozwój aktywności twórczej dziecka, czyli jego umiejętności przejścia z jednego rodzaju percepcji do drugiego ze zwróceniem przez niego uwagi na podobieństwa i różnice w rozumieniu oraz interpretacji środków artystycznych, zagadnień formy i treści.

Istotne jest zwrócenie uwagi na różnorodne rodzaje ekspresji artystycznej, które wspomagane innymi treściami i środkami artystycznymi stają się sztukami wyposażonymi bardziej w treści znaczące. Zajęcia integracyjne mieszczą się w obrębie działań ekspresyjnych i twórczych. Z zajęć o charakterze integracyjnym uczeń wynosi korzyści poznawczo-intelektualne, wpływające na jego rozwój emocjonalny i wyrabiające wrażliwość artystyczną. W celu rozwijania wrażliwości estetyczno-artystycznej dziecka należy w dalszym ciągu kształcić jego percepcję wzrokową, doświadczenie w zakresie warsztatu plastycznego, język i wiedzę o sztuce na poziomie propedeutycznym. Jednocześnie należy przyjąć kształcenie w zakresie percepcji wzrokowej jako swoisty proces uczenia się, który przebiega w ciągu całego życia człowieka oraz kształtuje rozwój jego struktur poznawczych (U. Szuścik). Aktywność plastyczna dzieci jest wynikiem ich naturalnych i rozwojowo uwarunkowanych zdolności oraz umiejętności, czyli jest wpisana w naturalny rozwój aktywności, świadczący o prawidłowym rozwoju struktur poznawczych. Twórczość plastyczna dzieci pojawia się po wypracowaniu przez nie indywidualnego „stylu” w przedstawieniach przedmiotów, wykorzystaniu ekspresyjnych możliwości użytych środków wyrazu plastycznego, czyli poznaniu warsztatu plastycznego oraz języka plastycznego. Spostrzeganie rzeczywistości formuje obraz plastyczny przedmiotu w pracach dziecka. W szkole dziecko rozwija swoją skłonność do dokładnego przyglądania się różnym rzeczom i nabywa wiadomości drogą spostrzegania. Coraz lepiej potrafi dokonać analizy i syntezy elementów w procesie spostrzegania. Umiejętność ta wzrasta z wiekiem. Dziecko uczy się systematycznego i planowego spostrzegania. Wiąże się to z systematycznym kształceniem jego percepcji wzrokowej poprzez kontakt z różnymi wytworami sztuki, jego własnej aktywności twórczej, systematyzacji dotychczasowych doświadczeń i wiedzy na ich podstawie.

W tym okresie rozwojowym dzieci są zdolne do doświadczania przestrzeni i wartości estetycznych. Mają zatem potrzebę bezpośrednich kontaktów ze sztuką, którą odczytują na poziomie swoich kompetencji intelektualno-społecznych. Mają także potrzebę jeszcze bez oporu ze strony oceniających, tworzyć swój świat wartości estetycznych. Ich prace są wyrazem tego, czym żyją, co jest dla nich ważne. Dlatego, tworzenie dla nich możliwości uczestniczenia w kulturze można ująć w dwóch szerokich wymiarach, którymi są: 1) dostęp do instytucji kulturalnych, co warunkuje spotkanie ze sztuką,

2) działania mające na celu wykształcenie kompetencji kulturalnych, a to oznacza osobistą możliwość i gotowość do przyjmowania, przetwarzania i kreowania wytworów kulturowych na kolejnych etapach rozwoju.

Standardy osiągnięć uczniów

Ekspresja i umiejętności tworzenia wypowiedzi plastycznych

1. Stymulacja twórczości plastycznej dzieci w oparciu o kształcenie ich percepcji wzrokowej poprzez spontaniczną, inspirowaną, kierowaną i celową obserwację różnych zjawisk wizualnych.
2. Przekazywanie wiedzy wizualnej dziecku w zakresie barwy, linii, bryły, faktury, przestrzeni, kompozycji poprzez obserwację i swobodną interpretację plastyczną spostrzeganych przedmiotów, zjawisk, wytworów sztuki.
3. Porządkowanie doświadczeń i wiedzy dziecka w obrębie pojęć i języka sztuki.
4. Poszerzenie warsztatu plastycznego dziecka o nowe techniki plastyczne i kształcenie jego umiejętności grafomotorycznych.
5. Rozwijanie umiejętności wyrażania treści obserwowanych, przeżywanych i wyobrażanych m.in. przez łączenie różnych technik plastycznych oraz różnych mediów artystycznych.
6. Wypowiedzi plastyczne na tematy dowolne stymulujące proces twórczy.
7. Analiza relacji przestrzennych z uwzględnieniem funkcjonowania wszystkich zmysłów.
8. Podejmowanie prób analizy środowiska zbudowanego, jego funkcji, problemów, zagrożeń i precyzowanie sposobów naprawy lub wprowadzania pozytywnych zmian.
9. Poznanie relacji społecznych związanych z lokalnym środowiskiem naturalnym i zbudowanym (np. tradycje i style architektoniczne).

Percepcja i przeżywanie komunikatów wizualnych

1. Kształcenie umiejętności dostrzegania różnic w obrębie tych samych środków wyrazu plastycznego, w układach kontrastowych i kształtach złożonych.
2. Rozwój umiejętności dokonywania wartościowania estetycznego przekazów wizualnych.
3. Zależność między formą a wyrażanymi treściami.
4. Podobieństwa i różnice między językami przekazów wizualnych i plastycznych wypowiedzi artystycznych.
5. Poznawanie eksperymentów wizualnych i audiowizualnych w zapisach analogowych i cyfrowych.
6. Integracja i różnice w obrębie języków artystycznych z zakresu różnych dziedzin sztuki, intermedialność sztuki.
7. Związki plastyki i architektury z muzyką.
8. Sztuka wokół nas, sztuka amatorska i profesjonalna. Analiza jakości wizualnych dzieł sztuki. Percepcja i wartościowanie estetyczne i etyczne wybranych zjawisk sztuki, w tym sztuki współczesnej, przez dzieci.

Wiedza i rozumienie języka wizualnego

1. Porządkowanie, nazywanie, systematyzacja doświadczeń i wiedzy dzieci w zakresie ustalonych dziedzin plastyki, technik plastycznych, narzędzi i materiałów.
2. Obecność sztuk wizualnych w teatrze, filmie, telewizji, Internecie i innych dziedzinach.
3. Określanie treści w dziele sztuki.
4. Forma istnienia dzieła, dziedziny klasycznych i współczesnych sztuk plastycznych, specjalności zawodowe.
5. Wybrane zagadnienia kompozycji, barwy, linii, faktury, bryły, relacji wielkości.
6. Różne formy wypowiedzi wizualnych i audiowizualnych, formy złożone, porównywanie.
7. Podobieństwa i różnice w zakresie środków artystycznych między poszczególnymi dziedzinami sztuki w plastyce, architekturze, muzyce i innych dziedzinach sztuki, intermedialność sztuki.
8. Porządkowanie i różnicowanie, klasyfikowanie formalne i wartościujące.
9. Dziecko – aktywny i twórczy użytkownik przestrzeni wizualnej.

Edukacja wizualna a kultura medialna

1. Kształcenie percepcji wzrokowej w zakresie barw, linii, faktur, brył, relacji wielkości. Ich określanie, rozróżnianie, nazywanie.
2. Podstawowe wiadomości z zakresu barwy, linii, bryły, przestrzeni.
3. Świadoma percepcja i refleksja nad treścią przekazu wizualnego i audiowizualnego oraz ukonstytuowaniem elementów formalnych. Zależność między formą a tematem.
4. Korzystanie z książki obrazkowej (*picture book*) oraz ilustracji książkowej o charakterze artystycznym (pakiety edukacyjne, lektury) jako podstawowego nośnika wartości estetycznych w obrębie obrazu.
5. Teatr, film, telewizja jako przekazy o charakterze artystycznym, obecność w nich plastyki.
6. Poznawanie komputera jako narzędzia do tworzenia przekazów wizualnych i audiowizualnych.
7. Media masowe (prasa, radio, telewizja, Internet) jako narzędzia gromadzenia, przetwarzania i generowania informacji.
8. Wskazanie elementarnych zasad korzystania z mediów z uwzględnieniem zagrożeń.
9. Kształtowanie odpowiedzialności za otoczenie wizualne, ikonosferę.
10. Poznanie dziedzictwa kulturowego przez dziecko w środowisku lokalnym i globalnym.
11. Rozwój samodzielności i postawy twórczej wobec całokształtu zjawisk wizualnych. Kształcenie postawy samorealizacji, tolerancji i odwagi w dokonywaniu oceny estetycznej zjawisk wizualnych.

Czynne uczestnictwo w kulturze wizualnej

1. Aktywny udział dzieci we wszelkich formach aktywności twórczej propagowanej w ramach konkursów i quizów o sztuce.
2. Uczestniczenie w wydarzeniach kulturalnych. Prezentowanie procesu twórczego i efektów pracy twórczej na otwartych imprezach o charakterze lokalnym.

3. Kształcenie zainteresowań sztuką i życiem kulturalnym poprzez udział w wystawach stałych i okolicznościowych prezentowanych w muzeach, skansenach, galeriach i centrach sztuki. Udział w koncertach, spektaklach teatralnych, projekcjach filmowych, oglądanie i czytanie książek, oglądanie stron internetowych.
4. Spotkania z twórcami sztuk wizualnych: plastykami różnych dziedzin, architektami, fotografami, scenografami, autorami ilustracji książkowych, autorami gier komputerowych i multimedialnych programów edukacyjnych.
5. Wykorzystywanie form pośrednich (prasa, telewizja, film wideo, Internet) w poznawaniu dzieł sztuki i tekstów kultury.
6. Kształcenie umiejętności świadomego korzystania z urządzeń i środków medialnych.
7. Eksperymentowanie w zakresie materiałów, środków i metod wyrazu wizualnego i audiowizualnego.
8. Kształtowanie poczucia estetyki w otoczeniu wizualnym – ikonosferze.
9. Dziecko jako świadomy i twórczy użytkownik przestrzeni architektonicznej.

Pakiet zajęć plastycznych

1. Regularne zajęcia plastyczne z dziećmi w każdym tygodniu zajęć szkolnych.
2. Szkolny kącik ekspozycji plastycznych działań twórczych dzieci.
3. Różnorodny i bogaty warsztat plastyczny.
4. Zestaw pomocy dydaktycznych z zakresu barwy, linii, bryły i problemów plastycznych, dających dziecku możliwość wyboru samodzielnej pracy.
5. Kącik z książkami, filmami DVD i multimedialnymi programami edukacyjnymi o sztuce i architekturze.
6. Kącik eksperymentatora w sztukach wizualnych i audiowizualnych.
7. Miejsce spotkań z interesującą i twórczą osobą (może to być twórca, również uczeń, kolega).
8. Powszechnie zajęcia z artystą plastykiem-edukatorem raz w tygodniu na terenie szkoły.

9. Powszechne zajęcia z plastykami-edukatorami w cyklu tygodniowym na terenie domów i centrów kultury – współpraca ze szkołami.
10. Edukacja wizualna a kultura medialna.

Warunki realizacji programów edukacji wizualnej opartych na standardach

1. Kompetentny nauczyciel, absolwent studiów edukacyjno-artystycznych w zakresie sztuk plastycznych. Nauczyciel innowator, posiadający wiedzę z zakresu psychologii twórczości dziecka, warsztatu plastycznego, otwarty na nowe propozycje w sztuce współczesnej i multimedia.
2. Opracowanie wymogów kwalifikacyjnych dla nauczyciela edukacji wizualnej w edukacji wczesnoszkolnej.
3. Zestaw pomocy dydaktycznych w zakresie elementów formy plastycznej i dziejów sztuki.
4. Sprzęt audiowizualny do prezentacji przykładów ze świata sztuki, odtwarzania i dokumentacji działań twórczych oraz wytworów dzieci.
5. Sala do realizacji zajęć warsztatowych z dziećmi, wyposażona w materiały, narzędzia i sprzęt niezbędny do pracy w różnych technikach plastycznych.
6. Cykl audycji telewizyjnych i filmów o sztuce przystosowanych do odbioru przez dzieci.
7. Sala komputerowa do działań multimedialnych dla dzieci z zakresu fotografii, wideo i multimediiów z odpowiednim wyposażeniem (komputery ze specjalistycznym oprogramowaniem, aparat fotograficzny, kamera wideo, skaner, drukarka, projektor multimedialny, aparatura audio).
8. Dostarczanie wiedzy, przeżyć, doświadczeń motywujących i inspirujących do ekspresji i ćwiczeń plastycznych oraz zapewnienie przychylnej tworzeniu atmosfery włącznie z niwelowaniem lęku przed ocenianiem efektów pracy.
9. Zapewnienie pakietów edukacyjnych w zakresie sztuk wizualnych dla dzieci klas I–III.
10. Opracowanie zasadnych podstaw programowych, programów i pakietów dydaktycznych edukacji szkolnej w obrębie edukacji wizualnej w klasach I–III.

11. Wyodrębnienie minimum czasu (2–3 godz. tygodniowo) obowiązkowej aktywności plastycznej w klasach I–III.
12. Zapewnienie obecności kwalifikowanej kadry pedagogicznej w zakresie sztuk wizualnych w szkole oraz w placówkach animacji i krzewienia kultury.
13. Powstanie zasobów pomocy dydaktycznych dla nauczycieli pracujących w kształceniu zintegrowanym i edukatorów sztuk wizualnych.
14. Organizowanie konkursów plastycznych i imprez lokalnych z udziałem młodych twórców.
15. Współpraca szkoły z muzeami, galeriami, centrami sztuki, domami kultury i innymi instytucjami kultury.

Postulaty

1. Powołanie kolegium odpowiedzialnego za upowszechnianie kultury wizualnej w skali kraju na poziomie dostosowanym do możliwości dziecka wczesnoszkolnego, z oddziałami lokalnymi w ramach kolegiального ciała kierującego upowszechnianiem kultury wizualnej dzieciom i młodzieży, współpracującego z MEN, uczelniami kształcącymi artystów plastyków-pedagogów (OMREA) oraz muzeami, galeriami i centrami sztuki współczesnej.
2. Zaktywizowanie stowarzyszeń artystów plastyków i fundacji działających na rzecz dziecka do współpracy w obrębie animacji kultury wizualnej.
3. Mecenat państwa w obrębie programów edukacyjnych TV upowszechniających kulturę wizualną.

II etap nauczania. Klasy IV–VI

Wprowadzenie

Celem nauczania jest kształcenie umiejętności świadomego oceniającego zjawisk wizualnych w świecie kultury. Systematyzacja, utrwalenie i wzbogacenie doświadczeń i wiedzy w zakresie języka zjawisk wizualnych w sztukach plastycznych i innych przekazach wizualnych i audiowizualnych. Kształcenie i stymulacja percepcji wzrokowej ucznia. Poszerzenie warsztatu ucznia o nowe techniki plastyczne. Odwołanie się do technologii cyfrowych w zakresie tworzenia obrazu. Znajomość pojęć plastycznych. Rozumienie podstaw tworzenia sztuki, rzemiosła oraz projektowanie form przestrzennych. Podejmowanie prób analizy środowiska zbudowanego, jego funkcji, problemów, zagrożeń i precyzowanie sposobów naprawy i wprowadzania pozytywnych zmian. Wykorzystanie wielości jakości wizualnych w tworzeniu własnych wypowiedzi artystycznych. Osiąganie przez uczniów dojrzałości intelektualnej, emocjonalnej i moralnej. Kształtowanie tożsamości osobowej. Rozwijanie postawy refleksyjnego i krytycznego odbioru dzieł kultury. Rozwój kompetencji komunikacyjnych w różnych obszarach działań twórczych. Wychowywanie w tolerancji dla innych kultur, a zarazem poszanowania i kultywowania kultury lokalnej i narodowej.

Jest to okres intensywnego rozwoju zainteresowań i potrzeby poszukiwania form ich realizacji. Wrażliwość estetyczna uczniów podlega w tym okresie silnym wpływom otoczenia. Kształtowanie upodobań zależy od najbliższego otoczenia. Poznają i identyfikują się z własną kulturą. Korzystny jednak wzrost świadomości wychowawczej u rodziców, doceniających walory zajęć artystycznych jako rozwijających dzieci, powinien być wykorzystany do rozszerzenia wachlarza ofert umożliwiających już indywidualne wybory. Dla tego etapu – zasadniczego w kształtowaniu nastawień estetycznych – ważna jest stała obecność sztuki w otoczeniu, akceptacja jej oraz umiejętności arty-

styczno-wychowawcze nauczyciela, kompetentnego plastyka-edukatora wprowadzają dzieci w następny etap – rozumienia sztuki jako subiektywnego odczytywania tekstów kultury.

Standardy osiągnięć uczniów

Ekspresja i umiejętności tworzenia wypowiedzi plastycznych

1. Pogłębianie wiedzy wizualnej ucznia w zakresie barwy, linii, faktury, bryły i przestrzeni poprzez obserwację swobodną i planowaną.
2. Interpretacja plastyczna spostrzeganych przedmiotów, zjawisk, wytworów sztuki, obiektów architektury.
3. Porządkowanie i poszerzanie doświadczeń i wiedzy ucznia w obrębie pojęć i języka sztuki.
4. Poszerzenie warsztatu plastycznego o nowe techniki plastyczne.
5. Rozwijanie umiejętności wyrażania treści obserwowanych, przeżywanych i wyobrażanych m.in. przez łączenie różnych technik plastycznych.
6. Wykorzystanie nowych, cyfrowych technologii informacji wizualnej w tworzeniu obrazu przez ucznia.
7. Eksperymenty wizualne i audiowizualne.
8. Kształtowanie poczucia tożsamości ucznia jako świadomego i twórczego użytkownika przestrzeni wizualnej – ikonosfery.
9. Praca projektowa. Badanie, łączenie i praca z różnorodnymi materiałami nad formami architektonicznymi i użytkowymi pod kątem funkcji i estetyki.

Percepcja i przeżywanie komunikatów wizualnych

1. Kształcenie umiejętności dostrzegania różnic w obrębie tych samych środków wyrazu plastycznego, w układach kontrastowych i kształtach złożonych.
2. Wyróżnianie jakości wizualnych w zróżnicowanych warunkach sytuacyjnych, ilościowych, czasowych i ruchowych.
3. Rozwój umiejętności dokonywania wartościowania estetycznego przekazów wizualnych i audiowizualnych. Zwrócenie uwagi na zależność między formą a wyrażanymi treściami.

4. Podobieństwa i różnice między językami wypowiedzi wizualnych. Integracja i różnice w obrębie języków artystycznych z zakresu dziedzin sztuki w różnych kulturach.
5. Forma architektoniczna w obszarze lokalnym, krajowym, europejskim i światowym.
6. Analiza relacji przestrzennych pod względem oddziaływania na zmysły.
7. Percepcja i wartościowanie estetyczne i etyczne wybranych zjawisk sztuki, w tym sztuki współczesnej przez uczniów.
8. Podstawy analizy dzieł sztuki i obiektów kultury w aspekcie znaczeniowym, warsztatowym i formalnym.

Wiedza i rozumienie języka wizualnego

1. Porządkowanie, nazywanie, systematyzacja doświadczeń i wiedzy uczniów w zakresie określonych dziedzin sztuk wizualnych, technik plastycznych, narzędzi i materiałów.
2. Funkcja i forma w sztuce użytkowej.
3. Zadania muzeum i galerii sztuki w kontekście historycznym i współczesnym.
4. Treść w dziele sztuki. Formy istnienia dzieła sztuki.
5. Artystyczne specjalności zawodowe w obrębie sztuk wizualnych i audiowizualnych.
6. Zasady kompozycji i jej rodzaje. Wieloaspektowość kompozycji.
7. Wiedza o barwie, linii, bryle, fakturze, przestrzeni.
8. Różne formy wypowiedzi wizualnej i audiowizualnej, formy złożone intermedialne i multimedialne.
9. Uwarunkowania naturalne, kulturowe, społeczne, technologiczne i ekonomiczne a tradycje i style architektoniczne.
10. Architektura elementem kultury lokalnej i kultur obcych – podobieństwa i różnice.
11. Architektura, budownictwo zrównoważone, architektura ekologiczna.
12. Idea projektowania zrównoważonego. Regionalizm w architekturze.
13. Podobieństwa i różnice w zakresie środków artystycznych między poszczególnymi dziedzinami sztuki.
14. Społeczny kontekst sztuki.
15. Historia sztuki: sztuka prehistoryczna, sztuka Mezopotamii, Egiptu, starożytnej Grecji i Rzymu, Bizancjum i sztuka staro-

chrześcijańska z uwzględnieniem tła historycznego (architektura, rzeźba, malarstwo). Sztuka innych kontynentów, kultur i religii.

Edukacja wizualna a kultura medialna

1. Kształcenie percepcji wzrokowej w zakresie barw, linii, faktur, brył, wielkości, przestrzeni.
2. Świadoma percepcja i refleksja nad treścią przekazów wizualnych i audiowizualnych, pracy projektowej oraz ukonstytuowaniem elementów formalnych.
3. Zależność między formą a tematem dzieła sztuki.
4. Dziedzictwo kulturowe w najbliższym środowisku ucznia i w świecie.
5. Rozwój samodzielności i postawy twórczej wobec całokształtu zjawisk wizualnych.
6. Status formalny, społeczny i estetyczny otoczenia. Analiza zjawisk architektonicznych w zakresie lokalnym, narodowym i globalnym.
7. Wykorzystywanie komputera jako narzędzia do tworzenia przekazów wizualnych i audiowizualnych.
8. Media masowe (prasa, radio, telewizja, Internet) jako narzędzia gromadzenia, przetwarzania i generowania informacji.
9. Eksperymenty wizualne i audiowizualne.
10. Znajomość zasad korzystania z mediów z uwzględnieniem zagrożeń.
11. Kształcenie postawy samorealizacji, tolerancji i odwagi w dokonywaniu oceny estetycznej zjawisk wizualnych.
12. Kształcenie umiejętności dostrzegania różnic w sztuce na przestrzeni rozwoju kultury człowieka, świadczących o nowym sposobie percepcji świata, rozwoju kultury materialnej oraz symbolicznej przez człowieka.

Czynne uczestnictwo w kulturze wizualnej

1. Aktywny udział uczniów we wszelkich formach aktywności twórczej propagowanej w ramach konkursów, olimpiad i quizów o sztuce.

2. Uczestniczenie w wydarzeniach kulturalnych.
3. Analizowanie i ocena pracy twórczej i projektowej, własnej i innych. Wyrażanie opinii i racjonalnych osądów.
4. Kształcenie zainteresowań sztuką i życiem kulturalnym poprzez udział w wystawach stałych i okolicznościowych prezentowanych w muzeach, skansenach, galeriach i centrach sztuki. Udział w koncertach, spektaklach teatralnych, projekcjach filmowych, oglądanie i czytanie książek, oglądanie stron internetowych.
5. Spotkania z twórcami sztuk wizualnych: plastykami różnych dziedzin, architektami, fotografami, scenografami, autorami ilustracji książkowych, autorami gier komputerowych i multimedialnych programów edukacyjnych.
6. Wykorzystywanie form pośrednich (prasa, telewizja, film wideo, Internet) w poznawaniu dzieł sztuki i tekstów kultury.
7. Prezentowanie procesu twórczego i efektów pracy twórczej na otwartych imprezach o charakterze lokalnym.
8. Organizowanie konkursów artystycznych o zróżnicowanym zasięgu.
9. Kształcenie umiejętności świadomego korzystania z urządzeń i środków medialnych.
10. Eksperymentowanie w zakresie materiałów, środków i metod wyrazu wizualnego i audiowizualnego (np. aparat fotograficzny, kamera wideo, telefon komórkowy z rejestracją foto, audio i wideo).
11. Kształtowanie poczucia estetyki w otoczeniu wizualnym – ikonosferze.
12. Uczeń jako świadomy i twórczy użytkownik przestrzeni architektonicznej.

Pakiet zajęć plastycznych

1. Regularne zajęcia plastyczne w każdym tygodniu zajęć szkolnych.
2. Szkolna galeria jako miejsce ekspozycji plastycznych działań twórczych uczniów.
3. Różnorodny i bogaty warsztat plastyczny.
4. Zestaw pomocy dydaktycznych z zakresu problemów wizualnych i historii sztuki (pakiety edukacyjne, filmy DVD, multime-

- dialne programy edukacyjne) z możliwościami samodzielnego doboru i pracy ucznia.
5. Urządzenia i materiały do tworzenia przekazów wizualnych i audiowizualnych w nowych technologiach cyfrowych (komputer z programami graficznymi i animacyjnymi, aparat fotograficzny, kamera wideo, skaner, drukarka).
 6. Miejsce spotkań (szkolna galeria) z osobami interesującymi i twórczymi (artyści, mogą być również uczniowie).
 7. Powszechne zajęcia z plastykiem-edukatorem raz w miesiącu na terenie szkoły.
 8. Powszechne zajęcia z plastykami-edukatorami w cyklu tygodniowym na terenie domów i centrów kultury – współpraca ze szkołami.
 9. Regularne programy TV upowszechniające kulturę wizualną, dostosowane do możliwości ucznia klas IV–VI szkoły podstawowej, poszerzające zakres podstawy programowej.

Warunki realizacji programów edukacji wizualnej opartych na standardach

1. Kompetentny nauczyciel, absolwent studiów edukacyjno-artystycznych w zakresie sztuk plastycznych. Nauczyciel innowator, posiadający wiedzę z zakresu psychologii twórczości dziecka, wiedzę i opanowanie warsztatu plastycznego oraz technologii tworzenia przekazów wizualnych i audiowizualnych, otwarty na nowe propozycje w sztuce współczesnej i multimedia.
2. Opracowanie wymagań kwalifikacyjnych dla nauczyciela edukacji wizualnej w edukacji wczesnoszkolnej.
3. Zestaw pomocy dydaktycznych w zakresie elementów formy plastycznej i dzieł sztuki.
4. Sprzęt audiowizualny do prezentacji przykładów ze świata sztuki, odtwarzania i dokumentacji działań twórczych oraz wytworów uczniów.
5. Sala do realizacji zajęć warsztatowych z uczniami, wyposażona w materiały, narzędzia i sprzęt niezbędny do pracy w różnych technikach i materiałach plastycznych.
6. Cykl audycji telewizyjnych i filmów o sztuce przystosowanych do odbioru przez uczniów.

7. Sale komputerowe do działań multimedialnych dla dzieci z zakresu fotografii, wideo i multimediiów z odpowiednim wyposażeniem (komputery ze specjalistycznym oprogramowaniem, aparat fotograficzny, kamera wideo, skaner, drukarka, projektor multimedialny, aparatura audio) w szkole oraz placówkach pozaszkolnych.
8. Opracowanie, zasadnych do współczesnych i przyszłych potrzeb, podstaw programowych, programów i pakietów dydaktycznych edukacji szkolnej w obrębie edukacji wizualnej w klasach IV–VI.
9. Wyodrębnienie minimum czasu (2–3 godz. tygodniowo) obowiązkowej aktywności plastycznej w klasach IV–VI.
10. Rygorystyczne przestrzeganie wymagań kwalifikacyjnych w zakresie sztuk wizualnych dla nauczycieli plastyków-edukatorów na II etapie kształcenia szkolnego.
11. Zapewnienie obecności wykwalifikowanej kadry pedagogicznej – plastyków-edukatorów w zakresie sztuk wizualnych w placówkach animacji i upowszechniania kultury.
12. Powstanie zasobów pomocy dydaktycznych dla plastyków-edukatorów pracujących w szkole i w placówkach animacji kultury.
13. Organizowanie konkursów plastycznych i imprez lokalnych z udziałem uczniów klas IV–VI.
14. Współpraca szkoły z muzeami, galeriami, centrami sztuki, domami kultury i innymi instytucjami kultury.

Postulaty

1. Powołanie kolegium odpowiedzialnego za upowszechnianie kultury wizualnej w skali kraju na poziomie dostosowanym do możliwości ucznia klas IV–VI, z oddziałami lokalnymi w ramach kolegiального ciała kierującego upowszechnianiem kultury wizualnej dzieci i młodzieży, współpracującego z MEN, uczelniami kształcącymi artystów plastyków-pedagogów (OMREA) oraz muzeami, galeriami i centrami sztuki współczesnej.
2. Zaktywizowanie stowarzyszeń artystów plastyków i fundacji działających na rzecz dziecka do współpracy w obrębie animacji kultury wizualnej.
3. Mecenat państwa w obrębie programów edukacyjnych TV upowszechniających kulturę wizualną.

III etap nauczania. Gimnazjum

Wprowadzenie

Celem kształcenia na trzecim etapie jest uporządkowanie i dalsze pogłębianie doświadczenia ucznia i wiedzy w zakresie formy i środków wyrazu plastycznego oraz wiedzy z historii sztuki. Kształcenie myślenia refleksyjnego i krytycznego wobec dawnych i współczesnych dzieł sztuki oraz wytworów kultury. Kształtowanie umiejętności poczucia odpowiedzialności za własny rozwój, samodzielne decyzje, poczucia tożsamości osobowej, narodowej oraz zakorzenienie w tradycji kultury europejskiej. Rozwijanie kreatywności i niekonwencjonalnego sposobu myślenia i działania, osiąganie przez uczniów dojrzałości intelektualnej, emocjonalnej i moralnej. Wzrasta zainteresowanie światem, które jest połączone ze wzmożonym krytycyzmem.

Młodego człowieka w wieku od 14 do 16 lat cechuje wyjątkowa wrażliwość zmysłów. Postrzeganie przyrody, otoczenia i sztuki jest intensywne, lecz jednocześnie krótkotrwałe i powierzchowne. Potrzeba ekspresji swoich emocji skłania młodych ludzi do poszukiwania form artystycznych bądź paraartystycznych. Już jest pełna świadomość tego, że sztuka jest celowym, choć ukrytym przekazem treści intelektualnych, społecznych bądź estetycznych. Młodzież podejmuje aktywność z pogranicza działań artystycznych, by bezpośrednio konfrontować potrzeby doznań estetycznych z ich materią i odbiorcą. Ponieważ w rozwoju społecznym jest to okres dużego znaczenia odniesień do grup rówieśniczych i potrzeby szerokiej akceptacji własnej osoby, upodobania estetyczne obwarowane są często sankcjami otoczenia. Jednak jest to także czas samookreślenia się i poszukiwania indywidualnych środków wyrażania siebie. Ważne stają się możliwości kształtowania postaw ku kulturze artystycznej przez sztukę publiczną (rzeźba, architektura, wystawy a także mass media: prasa, telewizja i Internet).

W społeczności lokalnej, grupie przynależności sztuka musi być akceptowana. W stosunku do tej grupy wiekowej środki masowego przekazu zdają się najsilniejszym stymulatorem kształtowania postaw estetycznych i wyborów kulturalnych. Właśnie w tym okresie szczególnie potrzebna jest pomoc uczniom w dokonywaniu świadomego wyboru propozycji z zakresu kultury spośród licznych kulturowych o różnej jakości edukacyjnej, artystycznej, estetycznej i etycznej.

Stopniowe formowanie młodego człowieka z biernego odbiorcy dóbr kultury w odbiorcę świadomego zakłada jego aktywny udział w ich przekształcaniu i tworzeniu.

Standardy osiągnięć uczniów

Ekspresja i umiejętności tworzenia wypowiedzi plastycznych

1. Poszerzanie wiedzy i języka wizualnego ucznia w zakresie jakości wizualnych o relacje przestrzenne i dynamiczne poprzez obserwację i planową interpretację plastyczną spostrzeganych przedmiotów, zjawisk, obiektów sztuki i kultury.
2. Porządkowanie i poszerzanie doświadczeń i wiedzy ucznia w obrębie pojęć i języka sztuki oraz historii sztuki.
3. Wzbogacanie warsztatu plastycznego i multimedialnego o nowe techniki.
4. Wykorzystanie przez ucznia nowych, cyfrowych technologii informacji wizualnej w tworzeniu przekazów plastycznych i audiowizualnych.
5. Forma dzieła sztuki a konwencje artystyczne.
6. Podstawowe pojęcia projektowania plastycznego i architektonicznego: skala, model, przestrzeń, systemy proporcji, rzuty, struktura, kolor, forma, kształt, materiał.
7. Architektura i projektowanie w perspektywie rozwoju zrównoważonego.
8. Kształtowanie poczucia tożsamości ucznia jako świadomego i twórczego użytkownika przestrzeni wizualnej – ikonosfery.
9. Kształtowanie zdolności emocjonalnych i intelektualnych poprzez sztuki plastyczne i multimedia.
10. Wykorzystanie wielości i różnorodności jakości wizualnych w tworzeniu własnych wypowiedzi artystycznych.

Percepcja i przeżywanie komunikatów wizualnych

1. Kształcenie umiejętności dostrzegania różnic w obrębie tych samych środków wyrazu plastycznego w różnorodnych postaciach przekazów wizualnych i multimedialnych.
2. Znajomość jakości języka wizualnego, świadome używanie go w odniesieniu do przestrzeni, ruchu i iluzji czasoprzestrzeni.
3. Wyróżnianie jakości wizualnych w zróżnicowanych warunkach sytuacyjnych, ilościowych, czasowych i ruchowych.
4. Rozwój umiejętności dokonywania wartościowania estetycznego przekazów wizualnych i audiowizualnych.
5. Zależność między formą a treścią dzieła sztuki. Rozumienie zdarzeń artystycznych.
6. Podobieństwa i różnice między językami wypowiedzi wizualnych i audiowizualnych.
7. Wieloaspektowość układów wizualnych i audiowizualnych.
8. Obecność plastyki w multimediami.
9. Podobieństwa i różnice w obrębie języków artystycznych z zakresu różnych dziedzin sztuki.
10. Eksperymenty wizualne i audiowizualne.
11. Przestrzeń w architekturze jako pojęcie: postrzeganie przestrzeni jako miejsca uwarunkowanego mentalnie, fizycznie, społecznie i estetycznie.
12. Odpowiedzialność społeczna za wpływ na kształtowanie estetyki otoczenia wizualnego – ikonosfery.
13. Relatywność i wielopostaciowość pojęcia piękna.
14. Analiza dzieł sztuki i obiektów kultury w aspekcie semantycznym, warsztatowym i formalnym.
15. Percepcja i wartościowanie estetyczne i etyczne wybranych zjawisk sztuki współczesnej przez uczniów.

Wiedza i rozumienie języka wizualnego

1. Porządkowanie, nazywanie, systematyzacja doświadczeń i wiedzy uczniów w zakresie określonych dziedzin plastyki, technik plastycznych, narzędzi i materiałów.
2. Forma i funkcja w sztuce użytkowej.
3. Zadania muzeum, galerii sztuki w kontekście historycznym i współczesnym.
4. Treść w dziele sztuki. Formy istnienia dzieła sztuki.

5. Artystyczne specjalności zawodowe w obrębie sztuk wizualnych i audiowizualnych.
6. Zasady kompozycji i jej rodzaje. Wieloaspektowość kompozycji.
7. Wiedza o barwie, linii, bryle, fakturze i przestrzeni.
8. Perspektywa i jej rodzaje.
9. Hipertekst – rozumienie, interpretacja, tworzenie.
10. Podobieństwa i różnice w zakresie środków artystycznych między poszczególnymi dziedzinami sztuki.
11. Forma w dziele sztuki. Wielość form wizualnych.
12. Krajobrazy, budynki i obiekty architektoniczne jako komunikaty intelektualne, materialne, estetyczne i obraz historii kultury.
13. Architektura zrównoważona, architektura ekologiczna. Tradycje, style i mody architektoniczne.
14. Architektura jako podstawa idei regionalizmu, świadomość ojczyzny w oparciu o wartość architektury zabytkowej. Regionalizm w architekturze, budownictwo ludowe.
15. Sztuka średniowiecza, renesans, barok, klasycyzm, romantyzm z uwzględnieniem tła historycznego (architektura, rzeźba, malarstwo). Sztuka innych kontynentów, kultur i religii.
16. Aspekty wielokulturowości w środowisku lokalnym i globalnym.

Edukacja wizualna a kultura medialna

1. Kształcenie percepcji wzrokowej w zakresie jakości wizualnych.
2. Świadoma percepcja i refleksja nad treścią przekazów wizualnych i audiowizualnych oraz ukonstytuowaniem elementów formalnych. Sztuka wizualna a kultura medialna.
3. Zależność między formą a treścią dzieła z uwzględnieniem środków formalnych dla danego medium ze szczególnym uwzględnieniem manipulacji przekazem wizualnym i formą.
4. Wykorzystywanie komputera jako narzędzia do tworzenia przekazów wizualnych i audiowizualnych.
5. Media masowe (prasa, radio, telewizja, Internet) jako narzędzia gromadzenia, przetwarzania i generowania informacji.
6. Znajomość i stosowanie zasad korzystania z mediów masowych z uwzględnieniem zagrożeń.
7. Skuteczna obrona przed uzależnieniami od mass mediów.
8. Poznanie mechanizmów działania przemysłu kulturalnego.

9. Świadomość ideologii przemysłu kulturalnego i kultury popularnej.
10. Kształtowanie umiejętności odczytywania manipulacji potrzebami jednostki i zbiorowości w zakresie kultury w przemyśle kulturalnym.
11. Poznanie dziedzictwa kulturowego w najbliższym środowisku.
12. Analiza relacji przestrzennych pod względem działania zmysłów.
13. Forma w architekturze i jej funkcje.
14. Badanie odmienności i podobieństw architektury w środowisku lokalnym i globalnym.
15. Analiza środowiska zbudowanego, jego funkcji, problemów, zagrożeń i precyzowanie sposobów naprawy i wprowadzania pozytywnych zmian.
16. Rozwój samodzielności myślenia i postawy twórczej wobec całokształtu zjawisk wizualnych i audiowizualnych.
17. Kształcenie postawy samorealizacji, tolerancji i odwagi w dokonywaniu oceny estetycznej zjawisk wizualnych.
18. Kształcenie umiejętności dostrzegania różnic w sztuce na przestrzeni rozwoju kultury człowieka, świadczących o nowym sposobie percepcji świata w rozwoju kultury materialnej oraz symbolicznej przez człowieka.

Czynne uczestnictwo w kulturze wizualnej

1. Aktywny udział uczniów we wszelkich formach działalności twórczej propagowanej w ramach konkursów, olimpiad i quizów o sztuce.
2. Uczestniczenie w wydarzeniach kulturalnych.
3. Kształcenie zainteresowań sztuką i życiem kulturalnym poprzez udział w wystawach stałych i okolicznościowych prezentowanych w muzeach, skansenach, galeriach i centrach sztuki. Udział w koncertach, spektaklach teatralnych, projekcjach filmowych, oglądanie i czytanie książek, oglądanie stron internetowych.
4. Prezentacja twórczości młodzieży.
5. Zwiedzanie znaczących wystaw sztuki w muzeach narodowych.
6. Kształtowanie umiejętności odczytywania własnych, autentycznych potrzeb w zakresie sztuk wizualnych i audiowizualnych.

7. Umiejętność przeciwdziałania bierności w rozwoju własnej postawy w odbieraniu komunikatów wizualnych i audiowizualnych.
8. Dbałość o estetykę najbliższego otoczenia.
9. Uczeń jako świadomy i twórczy użytkownik przestrzeni architektonicznej.
10. Ochrona zabytków oraz przejawów tradycji i kultury lokalnej.
11. Dziedzictwo kulturowe źródłem wiedzy i poczucia tożsamości narodowej, europejskiej i globalnej.
12. Kształcenie umiejętności świadomego korzystania z urządzeń i środków multimedialnych.
13. Eksperymentowanie w zakresie materiałów, środków i metod wyrazu wizualnego i audiowizualnego (np. aparat fotograficzny, kamera wideo, telefon komórkowy z rejestracją foto, audio i wideo).
14. Tworzenie własnych, twórczych realizacji plastycznych i audiowizualnych w oparciu o tradycyjne środki plastyczne i nowoczesne, multimedialne.

Pakiet zajęć plastycznych

1. Regularne zajęcia plastyczne w każdym tygodniu zajęć szkolnych.
2. Szkolna galeria jako miejsce ekspozycji plastycznych działań twórczych uczniów.
3. Różnorodny i bogaty warsztat plastyczny.
4. Zestaw pomocy dydaktycznych z zakresu problemów wizualnych i historii sztuki (pakiety edukacyjne, filmy DVD, multimedialne programy edukacyjne) z możliwościami samodzielnego wyboru przez ucznia.
5. Urządzenia i materiały do tworzenia przekazów wizualnych i audiowizualnych w nowych technologiach cyfrowych (komputer z programami graficznymi i animacyjnymi, aparat fotograficzny, kamera wideo, skaner, drukarka).
6. Miejsce spotkań (szkolna galeria) z osobami interesującymi i twórczymi (artyści, mogą to być również uczniowie).
7. Zestaw pomocy do wiedzy o architekturze i zajęć z zakresu integracji sztuk wizualnych i audiowizualnych.

8. Oferta zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych w ośrodkach kultury, centrach sztuki współczesnej i uczelniach artystycznych.
9. Regularne programy TV upowszechniające kulturę wizualną, dostosowane do możliwości ucznia gimnazjum, poszerzające zakres podstawy programowej.

Warunki realizacji programów edukacji wizualnej opartych na standardach

1. Kompetentny nauczyciel, absolwent studiów edukacyjno-artystycznych w zakresie sztuk plastycznych. Nauczyciel innowator, posiadający wiedzę z zakresu psychologii twórczości, wiedzy i warsztatu plastycznego oraz technologii tworzenia przekazów wizualnych i audiowizualnych, otwarty na nowe propozycje w sztuce współczesnej i multimedia.
2. Opracowanie wymagań kwalifikacyjnych dla nauczyciela edukacji wizualnej w edukacji na poziomie gimnazjum.
3. Zestaw pomocy dydaktycznych dotyczących elementów formy plastycznej oraz reprodukcji ze świata sztuki.
4. Sprzęt audiowizualny do prezentacji przykładów ze świata sztuki, odtwarzania i dokumentacji działań twórczych oraz wytworów uczniów.
5. Sala do realizacji zajęć warsztatowych z uczniami, wyposażona w materiały, narzędzia i sprzęt niezbędny do pracy z dziećmi w różnych technikach plastycznych.
6. Stały cykl audycji telewizyjnych i filmów o sztuce przystosowanych do odbioru przez młodzież.
7. Sale komputerowe do działań multimedialnych dla dzieci z zakresu fotografii, wideo i multimediiów z odpowiednim wyposażeniem (komputery ze specjalistycznym oprogramowaniem, aparat fotograficzny, kamera wideo, skaner, drukarka, projektor multimedialny, aparatura audio) w szkole oraz placówkach pozaszkolnych.
8. Opracowanie, zasadnych do współczesnych i przyszłych potrzeb, podstaw programowych, programów i pakietów dydaktycznych edukacji szkolnej w obrębie edukacji wizualnej w gimnazjum.
9. Wyodrębnienie minimum czasu (2–3 godz. tygodniowo) obowiązkowej aktywności plastycznej w gimnazjum.

10. Przestrzeganie wymogów kwalifikacyjnych w zakresie sztuk wizualnych dla nauczycieli – plastyków-edukatorów na III etapie kształcenia szkolnego.
11. Zapewnienie obecności wykwalifikowanej kadry pedagogicznej – plastyków-edukatorów w zakresie sztuk wizualnych w placówkach animacji i upowszechniania kultury.
12. Powszechnie dostępne zajęcia z plastykami-edukatorami w cyklu tygodniowym na terenie domów kultury i centrów sztuki.
13. Projekty inicjowane przez szkołę wspierające aktywność twórczą, realizowane wspólnie przez instytucje lokalne.
14. Współpraca szkoły z muzeami, galeriami, centrami sztuki, domami kultury i innymi instytucjami kultury.

Postulaty

1. Powołanie kolegium odpowiedzialnego za upowszechnianie kultury wizualnej w skali kraju na poziomie dostosowanym do możliwości ucznia gimnazjum, z oddziałami lokalnymi w ramach kolegiatnego ciała kierującego upowszechnianiem kultury wizualnej dzieciom i młodzieży, współpracującego z MEN, uczelniami kształcącymi artystów plastyków-pedagogów (OMREA) oraz muzeami, galeriami i centrami sztuki współczesnej.
2. Zaktywizowanie stowarzyszeń artystów plastyków i fundacji działających na rzecz dziecka do współpracy w obrębie animacji kultury wizualnej.
3. Mecenas państwa w obrębie programów edukacyjnych TV upowszechniających kulturę wizualną.

Liceum ogólnokształcące, liceum profilowane, technikum

Wprowadzenie

Celem zajęć jest poszerzenie dotychczasowego doświadczenia i wiedzy uczniów w zakresie formy i treści oraz wiedzy o sztukach plastycznych i przekazach wizualnych i audiowizualnych. Zajęcia warsztatowe uczniów zapoznają ich z nowymi zagadnieniami formy, poszerzają ich doświadczenia w zakresie warsztatu artystycznego. Zajęcia mają pomóc uczniom w rozumieniu i analizowaniu ich własnej postawy twórczej. Mają na celu kształtowanie świadomości i postaw uczniów w kontakcie ze sztuką i wszelkimi jej przejawami, a przez to kształcenie umiejętności dokonywania analizy aksjologicznej dzieła, która uwzględnia uwarunkowania historyczne, społeczne, psychologiczne i estetyczne w nawiązaniu do różnych epok, okresów i stylów w sztuce. Poznanie podstaw projektowania, architektury oraz wzornictwa, znajomość różnorodnych materiałów plastycznych. Kształcenie myślenia refleksyjnego i krytycznego wobec dawnych i współczesnych zjawisk oraz wytworów kultury. Kształtowanie umiejętności poczucia odpowiedzialności za własny rozwój, samodzielne decyzje, poczucia tożsamości osobowej, narodowej oraz zakorzenienia w tradycji kultury europejskiej. Osiąganie przez uczniów dojrzałości intelektualnej, emocjonalnej i etycznej. Kształcenie poczucia odpowiedzialności za własny rozwój, samodzielne decyzje odnoszące się do przyszłego rozwoju zawodowego. Rozwijanie kompetencji komunikacyjnych. Przygotowanie do życia w rodzinie, społeczeństwie i w państwie obywatelskim.

W tym okresie młodzi ludzie powinni mieć już za sobą najważniejsze etapy „oswajania” sztuki, czyli doświadczania stałej jej obecności, akceptacji, choćby w wybranych zakresach i obszarach. Rozumienie przesłania, jakie może nieść, i subiektywnych odczuć, jakie wywołuje. Kształtowanie nastawień – ważne wcześniej, w tym okresie przejawiać się już powinno w wolności decyzji i wyborów.

Aktywność kulturalna młodzieży dorastającej wyrażać się powinna – i w korzystnych przypadkach tak jest – w uczestnictwie świadomym, dobrowolnym, wybranym oraz zaangażowaniu w określoną dziedzinę, np. na granicy hobby czy amatorskiego uprawiania sztuki; określenia swojej tożsamości jako współczesnego człowieka kulturalnego – Polaka, Europejczyka, obywatela świata. Postawa aktywna, charakterystyczna dla tego okresu rozwojowego wzmacniana bodźcami edukacji kulturalnej sterowanej w szkole i skomponowana z ofertami uczestnictwa w kulturze pozaszkolnej, wyzwoli w człowieku otwartość i niezależność myślenia, kreatywność i niekonwencjonalność, poszanowanie inności.

Standardy osiągnięć uczniów

Ekspresja i umiejętności tworzenia wypowiedzi plastycznych

1. Utrwalenie i rozwój wszechstronnego doświadczenia w zakresie percepcji i stosowania jakości wizualnych.
2. Wykorzystanie wiedzy wizualnej do obserwacji i planowej interpretacji spostrzeganych podmiotów, zjawisk w zakresie sztuki.
3. Porządkowanie i poszerzanie doświadczeń i wiedzy ucznia w obrębie pojęć i języka sztuki oraz historii sztuki.
4. Interdyscyplinarność w stosowaniu nowych technologii w tworzeniu obrazu.
5. Udział w zdarzeniach artystycznych.
6. Kształtowanie zdolności emocjonalnych i intelektualnych poprzez klasyczne i współczesne, także multimedialne formy sztuki.
7. Sztuka jako przekaz medialny, intermedialny, multimedialny i mixmedialny. Eksperymenty wizualne, audiowizualne i multimedialne.
8. Tworzenie samodzielnych komunikatów artystycznych w oparciu o jakości wizualne.
9. Wykorzystanie różnorodnych surowców do kształtowania formy architektonicznej.
10. Dokonywanie obserwacji planowania przestrzennego i projektowania z różnych punktów widzenia: estetycznego, etycznego

oraz z perspektywy rozwoju zrównoważonego społecznie i kulturowo, a także samodzielna aranżacja przestrzeni o określonej funkcji społeczno-estetycznej.

11. Kształtowanie poczucia tożsamości ucznia jako świadomego i twórczego użytkownika przestrzeni wizualnej – ikonosfery.
12. Uświadamianie odpowiedzialności społecznej za współdziałanie w estetycznym kształtowaniu otoczenia.
13. Funkcja kulturotwórcza multimedialnych.

Percepcja i przeżywanie komunikatów wizualnych

1. Kształcenie umiejętności dostrzegania różnic w zakresie języka wizualnego i audiowizualnego.
2. Rozwój umiejętności dokonywania wartościowania estetycznego wytworu wizualnego i audiowizualnego.
3. Refleksyjność i krytyka wobec konwencji artystycznych w sztuce i własnej aktywności twórczej.
4. Zależność między formą a treścią komunikatu wizualnego i audiowizualnego.
5. Dekodowanie komunikatów wizualnych i audiowizualnych.
6. Czytanie treści ikonicznych i formalnych.
7. Podobieństwa i różnice między językami wypowiedzi wizualnych i audiowizualnych.
8. Integracja i różnice w obrębie języków artystycznych z zakresu sztuk wizualnych.
9. Świadomość w zakresie możliwości manipulacji przekazem wizualnym i audiowizualnym.
10. Świat realny – świat wyobraźniowy – świat wirtualny a rozwój sfery emocjonalnej i intelektualnej młodego człowieka.
11. Analizowanie środowiska jako fenomenu naturalnego, zbudowanego, społecznego i mentalnego oraz komunikatu kulturowego.
12. Analiza dzieł sztuki i obiektów kultury w aspekcie semantycznym, warsztatowym, formalnym i symbolicznym.
13. Percepcja i wartościowanie estetyczne i moralne wybranych zjawisk sztuki współczesnej przez uczniów.
14. Relatywność i wielopostaciowość pojęcia piękna.
15. Aksjologiczne podejście do wybranych zjawisk sztuki.

Wiedza i rozumienie języka wizualnego

1. Porządkowanie, nazywanie, systematyzacja doświadczeń i wiedzy uczniów w zakresie różnych dziedzin sztuk plastycznych.
2. Różne formy wypowiedzi wizualnej i audiowizualnej.
3. Podobieństwa i różnice w zakresie środków artystycznych między poszczególnymi dziedzinami sztuki.
4. Forma w dziele sztuki. Funkcje sztuki na przestrzeni wieków.
5. Obraz świata w sztuce, jego przekształcenia.
6. Przestrzeń i czasoprzestrzeń w sztuce wizualnej i audiowizualnej, hipertekst.
7. Nowe technologie cyfrowe, multimedialne.
8. Krytyczna ocena jakości środowiska zbudowanego jako fenomenu społecznego, mentalnego oraz komunikatu kulturowego. Analiza treści, formy, znaczenia w kontekście jednostki i grupy społecznej.
9. Globalizm i regionalizm w sztuce, szacunek dla odmienności.
10. Korzenie kultury architektonicznej, architektura ludowa, symbolika architektury.
11. Idea projektowania uniwersalnego i zrównoważonego.
12. Historia sztuki: realizm, impresjonizm, neoimpresjonizm, postimpresjonizm, secesja, symbolizm, fowizm, kubizm, abstrakcjonizm, dadaizm i surrealizm, pop-art, op-art, happening, hiperrealizm, konceptualizm, minimal-art, wideo-art, performance, environment, multimedia, net-art i wybrane przez uczniów współczesne zdarzenia artystyczne.

Edukacja wizualna a kultura medialna

1. Kształcenie percepcji wzrokowej w zakresie jakości wizualnych.
2. Świadoma percepcja i refleksja nad treścią przekazów wizualnych i audiowizualnych oraz ukonstytuowaniem elementów formalnych.
3. Wyróżnianie jakości wizualnych w zróżnicowanych warunkach sytuacyjnych, ilościowych, czasowych i ruchowych.
4. Zależność między formą, funkcją a tematem w dziele sztuki.
5. Lokalny i globalny wymiar dziedzictwa kulturowego.
6. Rozwój samodzielności myślenia i postawy twórczej wobec całokształtu zjawisk wizualnych i audiowizualnych.

7. Postawa samodzielności, odwagi i tolerancji w dokonywaniu oceny estetycznej zjawisk wizualnych i audiowizualnych.
8. Umiejętność dostrzegania różnic w sztuce na przestrzeni rozwoju kultury człowieka, świadczących o nowym sposobie percepcji świata.
9. Architektura a inne dziedziny nauki i kultury – związki i różnice.
10. Świadomość manipulacji przekazami wizualnymi i audiowizualnymi (reklama, mass media).
11. Dekodowanie komunikatów wizualnych.
12. Multimedia jako język globalnej komunikacji międzyludzkiej.
13. Znajomość zagrożeń dotyczących sfery osobowościowej (emocje, zachowania) płynących szczególnie z niewłaściwego używania interaktywnych mediów cyfrowych.
14. Postawa pełnej świadomości i niezależności od mediów.
15. Umiejętność posługiwania się mediami masowymi (prasa, radio, telewizja, Internet) jako narzędziami gromadzenia, przetwarzania i generowania informacji.
16. Wykorzystywanie możliwości edukacji multimedialnej i e-learningu w poznawaniu sztuk wizualnych i audiowizualnych.
17. Kształtowanie umiejętności odczytywania i wartościowania komunikatów w zakresie potrzeb kulturowych obecnych w prze-myśle kulturalnym.

Czynne uczestnictwo w kulturze wizualnej

1. Aktywny udział uczniów we wszelkich formach aktywności twórczej propagowanej w ramach olimpiady o sztuce.
2. Uczestniczenie w wydarzeniach kulturalnych.
3. Kształcenie zainteresowań sztuką i życiem kulturalnym poprzez udział w wystawach stałych i okolicznościowych w muzeach, skansenach, galeriach i centrach sztuki, w koncertach, spektaklach teatralnych, w projekcjach filmów; oglądanie i czytanie książek, oglądanie stron internetowych.
4. Kształcenie umiejętności świadomego korzystania z urządzeń i środków medialnych.
5. Eksperymentowanie w zakresie materiałów, środków i metod wyrazu wizualnego i audiowizualnego.

6. Tworzenie własnych, twórczych realizacji plastycznych i audiowizualnych w oparciu o tradycyjne środki plastyczne i nowoczesne, multimedialne.
7. Estetyka otoczenia, jej ochrona, naprawa, wprowadzanie pozytywnych zmian.
8. Odczytywanie konwencji artystycznych.
9. Określanie efektów wizualnych i audiowizualnych specyficznych dla danej techniki.
10. Wartościowanie faktów artystycznych, analiza dzieła sztuki. Tworzenie analogii i skojarzeń.
11. Kształtowanie odpowiedzialnego, aktywnego, twórczego, krytycznego odbiorcy oraz twórcy dzieł kultury.

Pakiet zajęć plastycznych

1. Regularne zajęcia plastyczne w każdym tygodniu zajęć szkolnych.
2. Szkolna galeria jako miejsce ekspozycji plastycznych działań twórczych uczniów.
3. Zestaw pomocy dydaktycznych z zakresu problemów wizualnych i historii sztuki (pakiety edukacyjne, filmy DVD, multimedialne programy edukacyjne) z możliwościami samodzielnego wyboru przez ucznia.
4. Urządzenia i materiały do tworzenia przekazów wizualnych i audiowizualnych w nowych technologiach cyfrowych (komputer z programami graficznymi i animacyjnymi, aparat fotograficzny, kamera wideo, skaner, drukarka).
5. Miejsce spotkań (szkolna galeria) z osobami interesującymi i twórczymi (artyści, mogą to być również uczniowie).
6. Zestaw pomocy do wiedzy o architekturze i zajęć z zakresu integracji sztuk wizualnych i audiowizualnych.
7. Oferta zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych w ośrodkach kultury, centrach sztuki współczesnej i uczelniach artystycznych.
8. Szkolne i lokalne media jako środki upowszechniania twórczości uczniów.

Warunki realizacji programów edukacji wizualnej opartych na standardach

1. Kompetentny nauczyciel, absolwent studiów edukacyjno-artystycznych w zakresie sztuk plastycznych. Nauczyciel innowator posiadający wiedzę z zakresu psychologii twórczości, wiedzy i warsztatu plastycznego oraz technologii tworzenia przekazów wizualnych i audiowizualnych, otwarty na nowe propozycje w sztuce współczesnej i multimedia.
2. Opracowanie wymogów kwalifikacyjnych dla nauczyciela edukacji wizualnej w edukacji na poziomie gimnazjum.
3. Zestaw pomocy dydaktycznych w zakresie elementów formy plastycznej oraz reprodukcji ze świata sztuki.
4. Sprzęt audiowizualny do prezentacji przykładów ze świata sztuki, odtwarzania i dokumentacji działań twórczych oraz wytworów uczniów.
5. Sala do realizacji zajęć warsztatowych z uczniami, wyposażona w materiały, narzędzia i sprzęt niezbędny do pracy z dziećmi w różnych technikach plastycznych.
6. Stały cykl audycji telewizyjnych i filmów o sztuce przystosowanych do odbioru przez młodzież.
7. Sale komputerowe do działań multimedialnych dla dzieci z zakresu fotografii, wideo i multimediiów z odpowiednim wyposażeniem (komputery ze specjalistycznym oprogramowaniem, aparat fotograficzny, kamera wideo, skaner, drukarka, projektor multimedialny, aparatura audio) w szkole oraz placówkach pozaszkolnych.
8. Poszerzenie limitu godzin przeznaczonych na realizację przedmiotu: wiedza o kulturze na IV etapie kształcenia do wymiaru minimum 2 godz. tygodniowo dla zajęć plastycznych.
9. Przestrzeganie wymogów kwalifikacyjnych w zakresie sztuk wizualnych dla nauczycieli przedmiotu: wiedza o kulturze – plastyków-edukatorów na IV etapie kształcenia szkolnego.
10. Zapewnienie obecności wykwalifikowanej kadry pedagogicznej – plastyków-edukatorów w zakresie sztuk wizualnych w placówkach animacji i upowszechniania kultury.
11. Powszechnie dostępne zajęcia z plastykami-edukatorami w cyklu tygodniowym na terenie domów kultury i centrów sztuki.
12. Projekty inicjowane przez szkołę wspierające aktywność twórczą, realizowane wspólnie przez instytucje lokalne.

13. Współpraca szkoły z muzeami, galeriami, centrami sztuki, domami kultury i innymi instytucjami kultury.
14. Zapewnienie możliwości dostępu do edukacji multimedialnej w zakresie poznawania sztuk wizualnych i audiowizualnych na terenie szkoły.

Postulaty

1. Powołanie kolegium odpowiedzialnego za upowszechnianie wiedzy o kulturze i plastyki dostosowanej do możliwości młodzieży licealnej, z oddziałami lokalnymi w ramach kolegiального ciała kierującego upowszechnianiem kultury wizualnej młodzieży, współpracującego z MEN, uczelniami kształcącymi artystów plastyków-pedagogów (OMREA) oraz muzeami, galeriami i centrami sztuki współczesnej.
2. Zaktywizowanie stowarzyszeń artystów plastyków i fundacji działających na rzecz dziecka do współpracy w obrębie animacji kultury wizualnej.
3. Opracowanie, zasadnych do współczesnych i przyszłych potrzeb, podstaw programowych, programów i pakietów dydaktycznych edukacji szkolnej w obrębie edukacji wizualnej i audiowizualnej.
4. Mecenat państwa w obrębie programów edukacyjnych TV upowszechniających kulturę wizualną.

Uwagi końcowe

Celem programu nie jest, aby wszyscy uczniowie w przyszłości zostali artystami plastykami. To oczywiste, że zawodowo plastyką będzie się zajmować tylko część z nich. Podobnie, jak nie wszyscy zostaną matematykami, muzykami, chemikami, polonistami, fizykami, sportowcami, historykami czy informatykami. Ale na pewno będą oni w jakiś sposób decydować o kształcie plastycznym swojego otoczenia: własnego mieszkania, domu i ogrodu, wsi i miasta – jako przyszli właściciele mieszkań i domów, szefowie i pracownicy biur, sklepów, gospodarstw rolnych, warsztatów i firm, jako rzemieślnicy, rolnicy, prezesi banków, członkowie spółek, radni i posłowie, politycy, nauczyciele czy urzędnicy. To nie tylko plastycy i architekci decydują ostatecznie o kształcie, pięknie lub brzydocie naszej okolicy, regionu i całego kraju, lecz przede wszystkim ci, którzy projekty architektów i plastyków wybierają, a potem realizują.

Może warto poznać i nauczyć się wyobrazać sobie przestrzeń, by łatwiej przyswajać matematykę (a zwłaszcza stereometrię) i modele przestrzenne różnych struktur występujące w chemii, biologii czy fizyce? Może, jeśli się je pozna, łatwiej będzie można rozumieć litery, znaki i symbole, którymi wypełnione są wszystkie podręczniki? Każdemu przyda się też wiedza o kształtach i kolorach, o fizjologii i psychologii widzenia oraz o złudzeniach optycznych. Bardzo ważne jest też doskonalenie umiejętności manualnych, łączenie precyzji i odwagi myśli z precyzją i odwagą ręki. To są umiejętności potrzebne już nie tylko architektom i plastynom. Nie ma chyba obecnie zawodu, w którym nie byłyby wykorzystywane umiejętności i wiedza z zakresu plastyki. Czy można wyobrazić sobie pilota, który nie potrafi rozróżniać kształtów i kolorów, który nie umie ocenić odległości, który nie ma wykształconej wyobraźni przestrzennej, który nie wie, co to są złudzenia wzrokowe? Albo lekarza chirurga (zwłaszcza specjalistę od chirurgii plastycznej), który nie posiada wyobraźni przestrzennej, wycucia piękna, kształtu, koloru i precyzyjnie wykształconych zdolności rąk? Albo stomatologa, nieposiadającego umiejętności perfekcyjnych, delikatnych ruchów dłoni, który nie potrafi dobrać koloru

plomby i ukształtować jej? Albo blacharza i lakiernika samochodowego, cieślę, murarza i kafelkarza bez takich umiejętności? Czy można być dobrym konstruktorem samolotów, samochodów lub mostów, nie posiadając wyobraźni przestrzennej i umiejętności rysowania swoich pomysłów i konstrukcji? Czy można wyobrazić sobie naukowca, nauczyciela, polityka, radnego, dowódcę wojskowego lub biznesmena pozbawionych umiejętności działania twórczego? Trudno wyobrazić sobie księdza, remontującego i konserwującego zabytkowy lub wznoszący nowy kościół, nieposiadającego wiedzy z historii sztuki, pozbawionego sympatii do sztuki i poczucia piękna.

Trudno też uzmysłowić sobie funkcjonowanie współczesnego społeczeństwa bez plastyki tworzonej przez artystów i projektantów, wszędzie obecnej: w łyżeczce do herbaty, w meblach i lodówkach, naszych ubraniach, w samochodach i znakach drogowych, na piktogramach oznaczeń dworca, w logo najbardziej znanych firm i organizacji. Plastyka króluje wśród programów i gier komputerowych. Odgrywa też wielką rolę w programach symulatorów, za pomocą których kształcą się pilotów samolotów wojskowych. Plastyka jest w każdej książce i gazecie, we wszystkich podręcznikach szkolnych, w reklamach na ulicy, w kinie i telewizji. Nie przypadkiem obecny etap rozwoju społeczeństwa informatycznego określany jest mianem „obrazkowego”. To przede wszystkim skutek ogromnego rozwoju mediów masowej komunikacji: czasopism i gazet, telewizji, multimedii i Internetu. Nawet zbiory arcydzieł Watykanu możemy obejrzeć w wirtualnej, internetowej galerii!

Zależy nam na rozwinięciu w uczniach myślenia i działania twórczego, nieskrępowanego, indywidualnego, odważnego, przekraczającego schematy. Są to obecnie umiejętności i metody działania niezbędne w każdym zawodzie! Coraz większy nacisk kładzie się w szkołach marketingu i biznesu na wykształcenie wśród słuchaczy umiejętności działań twórczych, bez których nie może obecnie funkcjonować żadna dziedzina produkcji, handlu, bankowości, marketingu i reklamy. Bez tych umiejętności nie jest także możliwy postęp ani w nauce, ani w szkolnictwie, ani w medycynie, wojskowości czy w astronautyce! Poznając wspaniałe dzieła wielkich artystów oraz pełną eksperymentów sztukę współczesną, spotkacie się z niezwykle odważnymi twórcami nowych wartości. Trzeba czasem wielkiej odwagi, aby dawne, wygodne i sprawdzone wartości odrzucić, a w ich miejsce stworzyć nowe i jeszcze lepsze.

Warto i trzeba poznawać świat we wszystkich jego wymiarach, nie tylko zawężonych do nauk ścisłych – matematycznych, fizycznych czy ekonomicznych. Takimi samymi, równoprawnymi sposobami poznania i rozumienia świata, obok historii, psychologii, socjologii, są także filozofia, teologia, literatura, muzyka i plastyka. Obok obecnie dominującej cywilizacji instant, pośpiechu i sukcesu istnieje także cywilizacja dziedzictwa przeszłości i stale są aktualne pytania, będące zarazem tytułem bardzo sławnego obrazu Paula Gauguina *Skąd przybywamy? Kim jesteśmy? Dokąd zmierzamy?*

Równolegle z redukcją plastyki w szkole po 1999 roku pojawiły się nowe przedmioty, niosące ze sobą bardzo duży potencjalny ładunek spotkania z plastyką: religia i informatyka. Podręczniki do nauki religii i same lekcje mogły być znakomitą okazją do poznania sztuki sakralnej (architektury, rzeźby, malarstwa) najwyższych lotów. Niestety podręczniki te, nieopiniowane przez ekspertów oświatowych, w ogromnej większości reprezentują bardzo niski poziom plastyczny, dominują w nich ilustracje amatorskie i naiwne, przynoszące wiele zła w odpowiedniej edukacji plastycznej. Z kolei nauka informatyki w ogromnej większości oparta jest przecież na przekazie wizualnym generowanym na monitorze komputerowym. Niestety informatycy, nie posiadając żadnego przygotowania plastycznego, a umiając za to sprawnie korzystać z coraz bardziej przyjaznych programów do edycji grafiki, animacji czy tworzenia stron internetowych, nagminnie upowszechniają i powielają najgorsze, amatorskie i kiczowate wzorce plastyczne. Czynią to oczywiście nie w złej wierze, jednak skutki edukacyjne w interesującym nas obszarze są opłakane.

Standardy edukacji muzycznej

Opracowanie

Zofia Konaszkiewicz

Romualda Ławrowska

Barbara Nowak

Wiesława Aleksandra Sacher

Barbara Smoleńska-Zielińska

Wprowadzenie

Muzyka, w swoich różnorodnych formach, zawsze istniała w życiu społeczeństw, pełniąc w nich wiele istotnych funkcji. W odniesieniu do społeczeństwa przyczynia się do jego integracji w obrębie różnych subkultur, np. lokalnych, regionalnych, czy związanych z określoną grupą społeczną. W odniesieniu do narodu przyczynia się do zachowania tożsamości narodowej. W odniesieniu do jednostki stymuluje rozwój osobowości w wymiarze estetycznym i ogólnym.

Warunkiem koniecznym do zaistnienia tych pozytywnych funkcji jest powstanie u poszczególnych osób określonych potrzeb i motywacji. Jak wiadomo, potrzeby kulturalne, w tym muzyczne, należą do potrzeb wyuczonych, nabytych ze środowiska społecznego. Antonina Kłoskowska mówi o potrzebach autentycznie odczuwanych, a także uznawanych czyli istniejących poprzez wpływ grupy odniesienia poszczególnych ludzi.¹ W zaspakajaniu tego rodzaju potrzeb niezbędne jest pojawienie się odpowiednich motywacji działania. Mogą to być motywacje zewnętrzne związane z zachowaniami manifestacyjnymi i motywacje wewnętrzne związane z autentycznie odczuwanymi potrzebami.

W tym kontekście jako zagadnienie pierwszoplanowe jawi się edukacja muzyczna społeczeństwa. Jej celem jest uformowanie kultury muzycznej poszczególnych osób. Wykorzystując ustalenia Marii Gołaszewskiej dotyczące struktury kultury estetycznej, można analogicznie mówić o strukturze kultury muzycznej.² Tak więc na kulturę muzyczną składa się: wrażliwość muzyczna zarówno sensoryczna, jak też wrażliwość na struktury muzyczne i wartości; doświadczenie, a więc kontakt bezpośredni z dziełami muzycznymi, kontakt pośredni poprzez dźwięk reprodukowany i własna amatorska działalność muzyczna; wiedza z zakresu historii, teorii i estetyki muzycznej; umiejętność włączania doświadczeń związanych z muzyką w całokształt swojego życia, a więc systematyczny rozwój osobowości estetycznej

¹A. Kłoskowska, *Społeczne ramy kultury*, Warszawa 1972.

²M. Gołaszewska, *Kultura estetyczna*, Warszawa 1989.

i ogólnej. Uformowanie tak zarysowanej kultury muzycznej wymaga określonego systemu działań społecznych, edukacyjnych i wychowawczych, zgodnie z wysuniętym przez Stefana Szumana hasłem upowszechniania, uprzystępniania i udostępniania sztuki.³

W historii społeczeństw element edukacji muzycznej zawsze był obecny i miał swoją określoną specyfikę w odniesieniu do poszczególnych warstw społecznych. Był ściśle związany ze światem wartości estetycznych i ogólnych. We wszelkiej edukacji, w tym także edukacji muzycznej, muszą być uwzględnione przede wszystkim wartości obiektywne, istniejące niezależnie od naszych ocen i upodobań, a w dalszej kolejności także wartości subiektywne związane ze sferą gustów osobistych. Muszą też być uwzględnione wartości absolutne jako stały aksjologiczny fundament wychowania, w przeciwieństwie do wartości względnych, których wartościowość wynika z czegoś poza nimi samymi. Ten kontekst wartości jest szczególnie ważny, gdyż edukacja muzyczna nie może być sztucznie wypreparowana z całości procesu nauczania i wychowania, musi być jej integralną częścią. Historia edukacji muzycznej ukazuje klarowny system działań nastawiony na formowanie kultury muzycznej określonej grupy społecznej, w określonym momencie dziejów.

W obecnych czasach wystąpiły bardzo poważne zakłócenia i utrudnienia w zakresie edukacji muzycznej. Nie sposób omówić tutaj nawet tych najważniejszych, ale trzeba wspomnieć choć o kilku. W epoce kultury masowej i związanych z nią środków masowego przekazu przestrzeń akustyczna człowieka wypełniła się szczelnie różnego rodzaju bodźcami akustycznymi, które atakują jednostkę niezależnie od jej woli i przed którymi nie można się obronić. Współczesny człowiek żyje w permanentnym hałasie bardzo często przekraczającym dopuszczalne normy. Wzmacniają go stosowane urządzenia, np. powszechne słuchanie przez słuchawki, masowe imprezy muzyczne, dyskoteki, co dało w efekcie uszkodzenia słuchu dużej części dzieci i młodzieży. Skutkiem jest także zanik wrażliwości, nietolerowanie ciszy. Muzyka stanowi nieustanne tło życia codziennego i jest to muzyka niewielkiej wartości lub przeciwna wszelkim wartościom. To ona, niestety, kształtuje gusty młodych. Muzyka artystyczna została przeciwstawiona produkcji masowej, która jest łatwo dostępna i agresywnie reklamowana. Młodzież stanowi bowiem bezcenne źródło zysku dla skomercjalizowanej kultury masowej. Uczniowie

³S. Szuman, *O sztuce i wychowaniu estetycznym*, Warszawa 1969.

przychodzą do szkoły z mocno ukształtowanymi preferencjami, przez które bardzo trudno się przebić z wartościowymi treściami. Na etapie wcześniejszej edukacji pozytywne treści torpedują często nie w pełni świadomi problemu rodzice. Można mówić o powszechnej barbaryzacji kultury, w tym także kultury muzycznej. Kultura masowa przyniosła także zamiast czynnego uczestnictwa bierny odbiór oferowanych dóbr czy raczej produktów. Nastąpiło powszechne wypieranie z kręgu zainteresowań tego, co trudniejsze, bardziej ambitne, czy obce tylko z racji braku doświadczeń. Muzyka jest obecnie wykorzystywana przede wszystkim jako rozrywka bardzo niskiego rzędu.

W szkolnictwie ogólnokształcącym od lat brakuje sensownie prowadzonej edukacji muzycznej. Ograniczenie wymiaru czasowego spowodowało zmniejszenie się liczby wysoko kwalifikowanych nauczycieli. Drastycznie zmniejszyła się liczba muzycznych zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych. Media publiczne prawie całkowicie zaniedbały udziału w edukacji muzycznej. Badacze zjawiska apelują o jak najszybsze działania naprawcze, bo od tego zależy przyszłość polskiej kultury muzycznej. Temu właśnie ma służyć opracowanie narodowych standardów edukacji muzycznej.

Edukacja muzyczna powinna dotyczyć całego społeczeństwa, wszystkich etapów życia człowieka. Zacząć należy od najmłodszych, którzy w domach rodzinnych pozbawieni są pozytywnych doświadczeń muzycznych, jak chociażby śpiewanie przez matki kołysanek. W ostatnich latach pojawiły się specjalnie organizowane zajęcia dla matek z małymi dziećmi uczące wprowadzania w elementarne doświadczenia muzyczne, a nawet wskazówki dla działań w okresie prenatalnym. Należy zdawać sobie sprawę z wielkiej roli rodziców w alfabetyzacji muzycznej dziecka także na dalszych etapach jego rozwoju i w miarę możliwości prowadzić edukację muzyczną rodziców. Inną ważną i zaniedbaną grupą są osoby starsze, których liczba w nowoczesnych społeczeństwach gwałtownie rośnie. Edukacja muzyczna stanowić może w tym okresie bardzo ważny element życia i jest to pole działania dla Uniwersytetów Trzeciego Wieku, a także różnych zespołów amatorskich. Najważniejszy jednak podmiot edukacji muzycznej to dzieci i młodzież uczęszczające do różnego rodzaju szkół i przedszkoli. Tą szczególnie ważną grupą powinno z wyjątkową pieczęą zająć się Ministerstwo Edukacji Narodowej, a także Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Edukacja muzyczna na wszystkich etapach rozwojowych dziecka i młodego człowieka, a także we wszystkich formach przekazu powinna mieć dwa cele. Z jednej strony, musi to być wprowadzanie w historyczny dorobek muzyczny ludzkości i formowanie gustu muzycznego. Z drugiej strony, zajęcia muzyczne muszą mieć charakter ogólnorozwojowy. Badania muzykologiczne i etnograficzne, a także pojawienie się cywilizacji dźwięku reprodukowanego sprawiły, że współczesny człowiek może mieć kontakt z utworami muzycznymi niemal wszystkich epok, a także niemal wszystkich kręgów kulturowych. Badania psychologiczne i pedagogiczne wskazują z kolei, w jaki sposób wykorzystać zajęcia muzyczne dla stymulacji rozwoju dziecka czy też dla różnego rodzaju działań korekcyjnych.

Można więc powiedzieć, że każde zajęcia muzyczne, niezależnie od tego z kim i w jakiej formie są prowadzone, muszą uwzględniać aspekt edukacyjny, wychowawczy i korekcyjno-terapeutyczny. I tak na przykład, śpiewanie w amatorskim zespole muzycznym, w którym wykonywany jest wartościowy repertuar, kształtuje gust muzyczny i uczy wartościowania. Dziecko uczy się fachowej pracy z własnym głosem i zdobywa różne wiadomości muzyczne między innymi z zakresu dynamiki, agogiki. Są to walory edukacyjne. Poza tym dziecko uczy się pracy w zespole, liczenia się z innymi, doświadcza tego, że efekt pracy zależy od wszystkich, że zarówno sukces, jak i porażka są dziełem całego zespołu. Są to walory wychowawcze. Może zdarzyć się także, że dzieci nieśmiałe w zespole nabędą stopniowo pewności siebie, że dziecko jękające się dzięki innemu sposobowi oddychania może swobodnie śpiewać, co daje mu wielkie zadowolenie. Są to walory terapeutyczne. W ten sposób można by przeanalizować wszystkie formy edukacji muzycznej. W dzisiejszych czasach szczególną uwagę trzeba zwrócić na aspekt korekcyjno-terapeutyczny, gdyż współcześni uczniowie mają bardzo wiele kłopotów z dobrym funkcjonowaniem fizycznym i psychicznym. Zajęcia muzyczne mogą być tutaj wielką pomocą. Muszą to być jednak zajęcia prowadzone fachowo i odpowiedzialnie. Obecnie mamy bowiem bardzo wiele propozycji zajęć z szeroko rozumianej muzykoterapii, które są bezwartościowe lub nawet szkodliwe. Duży popyt na różnego rodzaju zajęcia terapeutyczne sprawia, że do dzieła zabierają się osoby nieodpowiednie.

Edukacja muzyczna dokonuje się w ramach systemu instytucji, w którym, jak już zostało powiedziane, najważniejszym ogniwem są

przedszkole i szkoła. W przedszkolu powinna być prowadzona rytmika w ramach normalnego cyklu obowiązkowych dla wszystkich dzieci zajęć przedszkolnych, a nie jak to się dzieje od pewnego czasu w wielu przedszkolach, w ramach nadobowiązkowych zajęć popołudniowych. Ta niekorzystna zmiana spowodowała, że na skutek interwencji niemających właściwego rozeznania rodziców, w wielu placówkach rytmika została zlikwidowana na rzecz innych zajęć, z wielką szkodą dla muzycznego i ogólnego rozwoju dziecka. Prowadzona być musi przez wykwalifikowaną rytmiczkę, a nie przez nauczycielkę przedszkola.

Następnym etapem jest szkoła podstawowa. W nauczaniu początkowym, które jest nauczaniem zintegrowanym, muzyka, ze względu na specyfikę umiejętności muzycznych, powinna być prowadzona przez nauczyciela muzyki, a nie przez nauczyciela nauczania początkowego. W klasach IV–VI szkoły podstawowej, a także w gimnazjum i liceum lekcje muzyki powinny być we wszystkich klasach prowadzone przez nauczyciela specjalistę. Daje to ciągłość w poznawaniu danej dyscypliny. Uczniowie powinni mieć także możliwość zdawania matury z muzyki. We wszystkich typach szkół musi znaleźć się miejsce dla różnorodnych kółek zainteresowań związanych z muzyką, w których uczniowie mogą rozwijać swoje predyspozycje i uczyć się wartościowego spędzania czasu wolnego. Powinna też zostać stworzona możliwość nauki gry na instrumencie za niewielką opłatą.

Innym ogniwem systemu edukacji muzycznej są pozaszkolne instytucje kulturalne. To właśnie w nich tradycyjnie ma miejsce amatorskie uprawianie muzyki, które pozwala na rozwój zdolności i zainteresowań. Różne badania wykazują, że aktywne uprawianie muzyki w postaci grania czy śpiewania wciąż jest bardzo atrakcyjne dla dzieci i młodzieży. To właśnie chęć aktywności muzycznej stanowi główny motyw ich w znakomitej większości pozytywnego ustosunkowania do muzyki.

Działalnością edukacyjną muszą zająć się w większym stopniu instytucje muzyczne, takie jak filharmonie, opery, teatry i muzea muzyczne. Do tej pory ich działalność edukacyjna była w większości marginalna. W obecnej sytuacji muszą wpisać tę działalność w swoje obowiązki priorytetowe i wykazać się aktywnością, inicjatywą i pomysłowością. Szczególne miejsce w edukacji muzycznej, z racji na zasięg swojego oddziaływania i możliwości techniczne, powinny zająć media. To one są przede wszystkim odpowiedzialne za poziom kultu-

ralny społeczeństwa, a także za świadomość społeczeństwa związaną z edukacją kulturalną, w tym muzyczną. Muszą wprowadzać ambitne programy i fachowo stymulować do ich oglądania i słuchania. Media powinny prowadzić regularne audycje edukacyjne przeznaczone dla dzieci i młodzieży. Powinny też systematycznie upowszechniać wielkie dzieła muzyczne i ich twórców. Duże potencjalne możliwości w tym zakresie mogą mieć odpowiednio skonstruowane programy komputerowe. Medialna edukacja muzyczna powinna być ściśle powiązana ze szkolną edukacją muzyczną.

Osobnym zagadnieniem jest szkolnictwo muzyczne, przeznaczone dla uzdolnionych muzycznie, które w Polsce ma wspaniałą tradycję i wielkie osiągnięcia. W ciągu kilkudziesięciu lat funkcjonowania uległo jednak różnym deformacjom i wymaga zdecydowanej reformy.

Jeszcze innym obszarem są szkoły i inne placówki przeznaczone dla dzieci niepełnosprawnych, w których także powinna być obecna obowiązkowa edukacja muzyczna zgodna z programem szkolnictwa ogólnokształcącego. Dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych powinny też mieć możliwość uczestniczenia w różnorodnych, dostosowanych do ich możliwości, zajęciach muzycznych.

We wszystkich instytucjach potrzebny jest swoisty pośrednik pomiędzy muzyką a człowiekiem. Są to przede wszystkim nauczyciele, ale także animatorzy, instruktorzy, prelegenci. Od nich zależy najwięcej w edukacji muzycznej. Ich rola jest niezmienna w czasach tak szybkich i radykalnych zmian w otaczającym świecie. Bezpośredni kontakt z człowiekiem zawsze musi pozostać najważniejszy. To oni powinni być niesłuchanie starannie przygotowywani w odpowiednich uczelniach do swojej pracy. Powinni także mieć świadomość doniosłości swoich zadań, które w dzisiejszym świecie swoistej pustyni kulturalnej można określić jako misję.

Działalność całego systemu instytucji powinna doprowadzić do tego, że człowiek będzie prowadził własną autoedukację muzyczną przez całe życie, uczestnicząc w różnorodności form i przejawów życia muzycznego. Chodzi o docieranie zarówno do wartości tradycyjnych, jak i do nowoczesności. Maria Gołaszewska podkreśla, że im więcej funkcji spełnia sztuka w życiu danego człowieka, tym pełniej jest odbierana i pełniej włączana w całość własnego życia.⁴

Edukacja muzyczna ma przede wszystkim charakter praktyczny i jako taka powinna być rozwijana. Konieczna jest jednak teoretycz-

⁴M. Gołaszewska, *op. cit.*

na obudowa tego procesu edukacyjnego. Potrzebne jest prowadzenie prac badawczych z zakresu uczestnictwa w kulturze muzycznej, co pozwoli na diagnozowanie różnych zjawisk i optymalizację działań. Potrzebne są także prace estetyczne, psychologiczne, pedagogiczne, które wskażą cele i pogłębią ich rozumienie. Praktyczna praca pedagogiczna musi być systematycznie poszerzana i rozbudowywana. Prac teoretycznych nie potrzeba bardzo wiele, ale muszą być wartościowe. W dzisiejszych czasach nastąpiło bowiem zaburzenie proporcji — obserwujemy ogromne zawężenie muzycznej praktyki edukacyjnej i wielki rozrost życia pseudonaukowego.

Przedszkole

Wprowadzenie

Edukacja muzyczna w przedszkolu jest kolejnym, po środowisku rodzinnym, ogniwem wychowania muzycznego dziecka. W przedszkolu kształcenie muzyczne jest integralną częścią pierwszego etapu nauczania, zajmuje w nim znaczące miejsce z uwagi na szczególne predyspozycje dzieci w wieku 3–7 lat życia do zajmowania się muzyką i zabawami muzyczno-ruchowymi. Każde dziecko dysponuje wrodzonymi zadatkami zdolności muzycznych, a zatem ma prawo do ich rozwijania w początkowym etapie edukacji, który jest okresem szczególnej podatności na kształcenie słuchu muzycznego i muzykalności. Równocześnie sprawność słuchowa i muzyczno-ruchowa dziecka wspiera proces jego komunikacji, uspołecznienia, akulturacji, tworzy warunki dla rozwoju sfery poznawczej.

Edukację muzyczną realizuje się poprzez wielostronne organizowanie aktywności muzycznej dziecka i przez to wspieranie jego wszystkich sfer rozwoju: umysłowego, emocjonalnego, fizycznego, moralnego, z uwzględnieniem rozwoju zainteresowań i motywacji promuzycznych. Rodzaje aktywności muzycznej to stosowane przeziennie ćwiczenia mowy i śpiew, słuchanie aktywne muzyki, ruch przy muzyce, gestodźwięki i gra na instrumentach perkusyjnych. Możliwość angażowania całego organizmu równocześnie z odczuwaniem dźwięków w sferze estetyczno-emocjonalnej stwarza niepowtarzalne możliwości kształtowania całej osoby i wspierania rozwoju dziecka. Stosowane metody wynikają z założeń pedagogiki zabawy, pedagogiki muzycznej, rytmiki, kinezylogii edukacyjnej, metody dobrego startu i ruchu rozwijającego oraz zasady wychowania i uczenia się przez przeżywanie, radosne doświadczanie muzyki w zakresie dostępnym dla dziecka na tym etapie rozwoju.

Zjawiska muzyczne łączą się ze wszystkimi tematami poznawczymi w programie przedszkola, a także same stają się obiektem zainteresowania, reagowania, rozróżniania, rozpoznawania, określania,

nazywania. Kategoriami poznawczymi są elementy muzyki, takie jak: tempo, rytm, metrum, melodia, cechy dźwięków: wysokość, barwa, artykulacja, a także budowa utworu. Z tego względu istotny jest celowy i trafny dobór materiału muzycznego do zabaw i ćwiczeń dziecięcych. Jest nim mowa, archetypy rytmiczne i melodyczne, muzyka elementarna, folklor dziecięcy, a także łatwe piosenki oraz krótkie utwory lub fragmenty muzyki artystycznej, zwłaszcza muzyki ilustracyjnej, przede wszystkim muzyka rodzima, polska oraz innych narodów.

Rozwój słuchu muzycznego dokonuje się poprzez ćwiczenia słuchowo-głosowo-ruchowe realizowane sekwencyjnie. Nauczyciel czuwa nad rozwojem indywidualnych zdolności muzycznych każdego dziecka, uwzględniając stopień trudności zwłaszcza w obrębie zadań z wykorzystaniem mowy, rytmizacji, melorecytacji, różnicowania wysokości dźwięku. Stwarza w ten sposób systematycznie sytuacje do rozwoju korelacji słuchowo-głosowej dziecka. Bezwzględnie wymagane jest podmiotowe traktowanie dzieci w poczuciu bezpieczeństwa i akceptacji dla podejmowanego wysiłku, niezniechęcanie do aktywności muzycznej, stawianie zadań na miarę indywidualnych możliwości przy równoczesnym nagradzaniu tylko pozytywnych wykonań.

Standardy osiągnięć uczniów

Ekspresja i umiejętności tworzenia wypowiedzi muzycznych

Ekspresja muzyczna dziecka dokonuje się w obrębie aktywności ruchowej, wokalne i instrumentalnej w formie spontanicznej, swobodnej lub kierowanej. Stopień samodzielności dziecka zależy od etapu edukacji muzycznej w przedszkolu i jego indywidualnych możliwości, a poziom wypowiedzi muzycznych od ilości doświadczeń słuchowych (audiacji), ruchowych i głosowych. Dziecięce wypowiedzi muzyczne nie mają na ogół wartości artystycznej, lecz istotny jest tu sam akt twórczy.

Ekspresja muzyczno-ruchowa

Dziecko słucha muzyki granej przez nauczyciela lub z nagrań płytowych i reaguje na nią gestami, gestodźwiękami, porusza się swo-

bodnie w przestrzeni. Wraz z nauczycielem dzieci opracowują ruchowo piosenki: stosują ruch ilustracyjny, inscenizowany, taneczny, rytmiczny. Naśladują zjawiska przyrodnicze, zachowania osób, zwierząt itp. ruchem poddanym dyscyplinie rytmicznej i metrycznej. Opanowują równocześnie takie elementy ruchowe, jak rytmiczny marsz, bieg, podskoki zmienne, skoki obunóż, obroty. Rozróżniają prawą i lewą stronę ciała oraz kierunki ruchu (przód, tył, prawo, lewo), uczą się zagospodarowywania przestrzeni i czasu za pomocą ruchu, koordynują ruchy różnych części ciała. Wykonują elementy tańców ludowych w układzie dla dzieci (kroki, figury), a następnie łączą je w większe całości, najpierw pod kierunkiem nauczyciela, później z próbami samodzielności.

Ekspresja wokalna

Dziecko wykonuje szereg ćwiczeń logorytmicznych w formie zabaw oddechowych, dykcyjnych, związanych zawsze z ruchem i rytmiczacją mowy. Naśladuje głosem odgłosy z otoczenia, rytmizuje krótkie teksty, śpiewa krótkie frazy w oparciu o tekst, np. śpiewa swoje imię, tworzy zakończenie melodii. Śpiewa piosenki dostosowane do swoich możliwości wokalnych.

Ekspresja instrumentalna

W początkowej fazie nauczania dzieci poznają charakterystyczną barwę i sposób gry na poszczególnych instrumentach perkusyjnych: grzechotce, bębenku, kołatce, klawesach, trójkącie itd. Tworzą też własne instrumenty z dostępnych przedmiotów.

Nauczyciel stwarza sytuacje inspirujące wyobraźnię dziecka za pomocą bajek, poezji, prozy lub wytworów plastycznych. Dziecko ilustruje dźwiękowo akustyczną część opisywanych zdarzeń, zjawisk: dobiera instrumenty lub przedmioty akustyczne do naśladowania odgłosów przyrody, tworzy opowieści ruchowo-dźwiękowe. Tworzy proste akompaniamenty do piosenek. Improvizuje w grze na instrumentach.

Słuchanie, rozumienie i przeżywanie muzyki

Poziom percepcji, rozumienia i przeżywania muzyki zależy od jakości i liczby wczesnodziecięcych podstawowych ćwiczeń z aktywnym (a nie biernym) słuchaniem muzyki. Ważna jest koncentracja uwagi słuchowej dziecka, tworzenie przez nauczyciela sytuacji różnicowania barwy różnych źródeł dźwięków, ich odległości od słucha-

cza, tworzenia wyobrażeń muzycznych, a także zaciekawianie, kierowanie uwagą słuchową, stwarzanie możliwości wyrażania przeżyć związanych z muzyką. W konsekwencji dziecko:

- koncentruje się na słuchanej muzyce przez 2–3 minuty;
- rozróżnia barwę instrumentów perkusyjnych, a następnie: fortepiano, trąbki, skrzypiec, wiolonczeli, organów, gitary oraz instrumentów elektronicznych;
- określa słyszane efekty dźwiękowe, na przykład: głośno–cicho, szybko–wolno, krótko–długo, wysoko–nisko, bliżej–dalej ciemno–jasno, wesoło–smutno, pogodnie–ponuro itp.;
- rozpoznaje słyszana/poznaną piosenkę lub utwór muzyczny o wyrazistym charakterze, krótki w czasie, który już wcześniej był przedmiotem aktywności dziecka (słuchanie, ruch z muzyką i in.);
- zauważa powtórzenia znanej części utworu;
- potrafi wyrażać własne emocje związane ze słuchaną muzyką poprzez ekspresję ruchową, dramową, słowną, plastyczną;
- zna pojęcia: muzyk, orkiestra, koncert, śpiewak i inne.

Wiedza i umiejętności posługiwania się językiem muzyki

Na poziomie edukacji przedszkolnej kształtują się wszystkie podstawowe wyobrażenia muzyczne. Dziecko z racji naturalnych dyspozycji rozwojowych bardziej koncentruje się na słyszeniu i odczuwaniu (emocjonalnym, estetycznym) muzyki i związanej z tym aktywności niż na wiedzy i pojęciach muzycznych. Nauczyciel jednak organizuje zabawy w taki sposób, by uwypuklić dane zjawisko muzyczne w odpowiednio wyrazistej postaci, by dziecko mogło je spostrzec, odróżnić i zareagować na nie. Najczęściej nauczyciel ukazuje je w relacji przeciwieństw, na przykład zjawiska dynamiczne głośno–cicho, coraz głośniej–coraz ciszej. Na podstawie wielostronnych i wielozmysłowych, systematycznie organizowanych doświadczeń (wrażeń akustycznych wspieranych przez wrażenia wzrokowe, ruchowe) dziecko buduje swoje wyobrażenia dotyczące muzyki. Dzieje się to stopniowo i około 6. roku życia uzyskuje odpowiedni poziom kompetencji wyrażony aktywnością muzyczną:

- porusza się w przestrzeni w rytmie prostych akompaniamentów (rozróżnia marsz, bieg, skoki, podskoki);
- prawidłowo powtarza kroki taneczne, rozpoznaje akompaniament muzyczny tańców;

- rozróżnia barwę instrumentów muzycznych oraz głosów: głos męski i kobiecy;
- reaguje ruchem i nazywa tempo: wolno, szybko, wolniej, szybciej;
- reaguje na dynamikę i nazywa: głośno, cicho, głośniej, ciszej;
- rozróżnia rejestry dźwięków instrumentu: wysoki, średni, niski;
- prawidłowo powtarza klaskaniem prosty rytm złożony z ćwierćnut i ósemek;
- powtarza zrytmizowany tekst za nauczycielem;
- reaguje ruchem na zmieniające się metrum;
- porównuje wysokość dwóch dźwięków;
- śpiewa poprawnie krótkie melodie, śpiewanki, wyliczanki, wierszowanki;
- zna, zapamiętuje i odtwarza kilka do kilkunastu piosenek;
- reaguje na umowne sygnały muzyczne i rozpoznaje słyszane wcześniej utwory;
- uczestniczy w realizacji prostych układów tanecznych;
- określa nastrój utworu (wesoły, smutny itd.);
- dokonuje oceny (ładna, brzydka, podoba się, nie podoba).

Edukacja muzyczno-medialna

Dziecko w wieku przedszkolnym podlega naturalnej akulturacji w środowisku rodzinnym. Obecnie dokonuje się zmiana zwyczajów i sposobów kontaktowania się z muzyką. Częściej niż śpiew matki, babci, rodziny dziecko słyszy muzykę za pośrednictwem nagrań radiowych i telewizyjnych. Rzadziej słucha bajek muzycznych z płyt. Prawie nie spotyka się świadomego doboru muzyki do słuchania dla dzieci, najczęściej jest ona tłem akustycznym do zwykłych czynności domowych, płynących z radia lub TV.

Na tle takich uwarunkowań nauczyciel przedszkola staje się świadomym przewodnikiem dziecka po świecie muzyki, kontaktując go z wartościową, zróżnicowaną muzyką artystyczną. Dziecko naśladuje postawę i wybory estetyczne nauczyciela, czym zobowiązuje go do wprowadzania w świat obiektywnych wartości kultury muzycznej. Do aktywnych form skorelowanych ze słuchaniem muzyki nauczyciel wykorzystuje nagrania płytowe muzyki wokalne i instrumentalnej reprezentujące różne style i gatunki muzyczne. Muzyka może być między innymi inspiracją do ekspresji plastycznej, słownej i opowieści ruchowych.

Do zajęć stosuje też nagrania radiowych lub telewizyjnych audycji muzycznych, filmy muzyczne w odpowiedniej oprawie dydaktycznej. Poznanie i wykorzystanie technicznych środków słuchowych i wzrokowych służy też do nagrywania dziecięcych wykonań muzycznych wokalnie-instrumentalnych, rytmiczno-ruchowych i tanecznych. Należy dbać o dobrą jakość nagrań i emisji, aby dzieci przyzwyczajały się do estetycznych brzmień na tle ciszy i w atmosferze skupienia.

Kompetencje muzyczno-medialne dziecka:

- rozmawia na temat słyszanej muzyki;
- posługuje się aparaturą odtwarzającą muzykę;
- odróżnia muzykę popularną od muzyki artystycznej;
- korzysta z różnych programów edukacyjnych i kulturalnych pod opieką nauczyciela;
- korzysta z muzycznych programów komputerowych;
- przyzwyczaja się do swobodnego wyboru oraz oceny muzyki.

Rozwijanie nawyków czynnego uczestnictwa w kulturze muzycznej

W przedszkolu istnieje możliwość częstych kontaktów z muzyką. Muzyka elementarna obecna jest na każdych zajęciach w przedszkolu, co przyczynia się do rozwoju zainteresowań i potrzeby zajmowania się muzyką. Oprócz tego nauczyciel każdej grupy wiekowej tworzy specjalne okazje do słuchania muzyki artystycznej, oswaja dzieci z różnymi jej gatunkami, rozbudza zainteresowanie brzmieniem głosów i instrumentów, aby w przyszłości dzieci nie dystansowały się od trudniejszych, bardziej złożonych form muzycznych. W miarę możliwości każde dziecko powinno uczestniczyć przynajmniej kilka razy w ciągu pobytu w przedszkolu w koncertach na żywo w wykonaniu profesjonalnych muzyków, organizowanych w przedszkolu, a także w imprezach muzycznych w salach koncertowych, teatrze muzycznym, w szkołach muzycznych, domach kultury itp. Dzieci biorą aktywny udział w przedstawieniach słowno-muzycznych, konkursach organizowanych w przedszkolu i na zewnątrz. Omawiane powinny być tematy związane z wydarzeniami muzycznymi w telewizji i instytucjach kulturalnych.

Pakiety uzupełniających zajęć muzycznych

Do codziennego oddziaływania umuzykalniającego przedszkola należy dodać pakiety uzupełniających zajęć dla różnych, specyficznych potrzeb dzieci w wieku 3–6 lat. Mają one na celu:

1) dla dzieci przeciętnie i ponadprzeciętnie uzdolnionych — rozwijanie zainteresowań i specjalnych uzdolnień;

2) dla dzieci z dysfunkcjami rozwojowymi, jak na przykład wady wymowy, trudności z koordynacją ruchową, zaburzenia zachowania: nieśmiałość, nadpobudliwość itp. — wyrównywanie szans rozwojowych.

Zajęcia do wyboru przez rodziców, przy współpracy i doradztwie nauczycieli przedszkola lub poradni rozwojowych są następujące:

- rytmika;
- logorytmika;
- wychowanie taneczne;
- teatrzyk muzyczny;
- „piosenkarnia”.

Proponuje się etatowe zatrudnianie nauczycieli pedagogów muzyki w miarę potrzeb i możliwości przez jedno lub więcej przedszkoli do realizacji muzycznych zajęć dodatkowych.

Warunki realizacji programów muzycznych opartych na standardach

Kadra pedagogiczna

Edukację muzyczną w przedszkolu prowadzi nauczyciel specjalista pedagogiki przedszkolnej z przygotowaniem muzycznym przynajmniej na poziomie szkoły średniej, włączając tę edukację w całość kształtowania codziennych oddziaływań rozwojowo-wychowawczych i kształcących. Dyrekcja przedszkola stwarza warunki doskonalenia się nauczycieli w zakresie nowoczesnych metod wychowania muzycznego dzieci w wieku 3–6 lat życia w formie warsztatów, kursów lub studiów podyplomowych.

W przedszkolach istnieje często potrzeba tworzenia zajęć specjalnych dla grup z trudnościami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz dla

dzieci o specjalnych zainteresowaniach lub wyższych niż przeciętne uzdolnieniach muzycznych. W ślad za tym idzie potrzeba zatrudniania specjalistów pedagogów muzyki – absolwentów edukacji muzycznej, rytmiki lub baletu — przynajmniej na poziomie szkół średnich, licencjackich lub magisterskich, podyplomowych z przygotowaniem pedagogicznym.

Warunki lokalowo-przestrzenne i wyposażenie sal przedszkolnych

W zajęciach muzycznych stosuje się przemiennie różne rodzaje aktywności dzieci, przewagę stanowią zajęcia muzyczno-ruchowe, toteż sale powinny być wyposażone w odpowiednią wentylację i przestrzeń do swobodnego ruchu przy muzyce. W sali znajduje się kącik muzyczny z dobrej jakości instrumentami perkusyjnymi i przedmiotami akustycznymi oraz nagraniami płytowymi i sprzętem do odtwarzania muzyki, plansze z ilustracjami instrumentów orkiestrowych i inne, a także rekwizyty do zabaw ruchowych, takie jak piłki, obręcze, skakanki, kolorowe chusty i szarfy. Urządzenia do odtwarzania muzyki, filmów i koncertów muzycznych – techniczne środki słuchowe i słuchowo-wzrokowe powinny być dobrej jakości i podlegać stałej konserwacji; w każdej sali ma być zapewniony dostęp nauczyciela do płytki CD i DVD oraz do zbiorów materiałów muzyczno-repertuarowych i nut z piosenkami dla dzieci.

Planowanie pracy umuzykalniającej

Planowanie edukacji muzycznej uwzględnia zarówno cele ogólnorozwojowe, jak i kształcenie słuchu muzycznego, głosu dziecka oraz kształtowanie podstawowych/elementarnych wyobrażeń muzycznych. Toteż w cyklu tematów kompleksowych przedszkola powinny znajdować się zawsze wielostronne zabawy i ćwiczenia muzyczne, które stopniowo rozwijają umiejętności i sprawności muzyczne dzieci w sferze audiacji muzycznej, koordynacji słuchowo-ruchowej, słuchowo-głosowej, sprawności motorycznej w grze na instrumentach, a także rozwijają myślenie muzyczne. W każdym zajęciu powinny wystąpić zróżnicowane formy aktywności muzycznej stosowane przemiennie. Wszystkie formy łączą się z aktywnością muzyczno-ruchową dziecka. Na tym etapie edukacyjnym istotna jest kolejność czynności operacyjnych, która prowadzi dziecko

od audiacji muzycznej, poprzez aktywne wykonanie, do rozróżnienia/wyodrębnienia zjawiska muzycznego i kształtowania się wyobrażenia (pojęcia) muzycznego.

Wprowadzaniu nowych treści towarzyszy utrwalanie poznane-
go materiału muzycznego, gdyż sprawności muzyczne kształtują się
przez liczne powtórzenia. Jednak istotne jest urozmaicenie zadań po-
przez stosowanie odmian i przekształceń tej samej zabawy, gry mu-
zycznej. Uwzględnianiu możliwości indywidualnych dzieci towarzy-
szyć powinny próby przekraczania trudności i ograniczeń „krok po
kroku” w poczuciu bezpieczeństwa i akceptacji. Nauczyciel stwarza
warunki zarówno do zbiorowej, jak i indywidualnej aktywności gło-
sowej każdego dziecka, aby stopniowo mogło ono pogłębiać swoje
kompetencje w tym zakresie i kształtować słuch wysokościowy.

Występy i prezentacje osiągnięć muzycznych dzieci nie powinny
zdominować pracy przedszkola. Cele umuzykalniające i wspieranie
muzyką rozwoju ogólnego to nadrzędny cel edukacji muzycznej na
tym etapie, toteż nie może być mowy o stosowaniu treningu muzycz-
nego i nadmiernej liczby forsownych występów i popisów dzieci.

I etap nauczania. Kształcenie zintegrowane. Klasy I–III

Wprowadzenie

Specyfika rozwoju dziecka w wieku wczesnoszkolnym wymaga skupiania działań edukacyjnych i wychowawczych na procesie integracji, który w naturalny sposób dokonuje się w jego umyśle w drodze doświadczania otoczenia społecznego i materialnego. Stąd praca nauczyciela nauczania zintegrowanego polega na wspieraniu wszechstronnego rozwoju uczniów i wyposażaniu w niezbędne dla dalszej nauki kompetencje, a podstawowym zadaniem szkoły jako instytucji, jest stworzenie właściwych warunków do realizacji celów wychowawczych i edukacyjnych zarówno od strony merytorycznej, organizacyjnej, jak i przedmiotowej.

Z systemu kształcenia zintegrowanego należy jednak wyłączyć edukację artystyczną, ponieważ z dotychczasowych doświadczeń widzimy, że przygotowanie nauczycieli, specjalistów nauczania zintegrowanego jest zbyt słabe, aby podołać temu zadaniu. W zakresie muzyki nauczyciel powinien swobodnie posługiwać się umiejętnościami muzycznymi, czyli powinien czytać nuty, grać na instrumencie akompaniującym, improwizować i tworzyć muzykę dla konkretnych sytuacji dydaktycznych, powinien dobrze znać teoretyczne podstawy pedagogiki, psychologii i dydaktyki muzyki oraz literaturę muzyczną. Dotychczasowe kształcenie nauczycieli w ramach studiów uniwersyteckich czy w wyższych szkołach pedagogicznych jest zbyt skromne, aby ich absolwent uzyskał zarysowane wyżej kompetencje, tym bardziej że w większości przypadków nie selekcjonuje się kandydatów na studia pedagogiczne pod względem uzdolnień muzycznych. Stąd podstawowym założeniem dla proponowanych niżej standardów kształcenia jest konieczność powierzania lekcji muzyki w klasach I–III ogólnokształcącej szkoły podstawowej specjalistom, czyli osobom, które ukończyły przynajmniej średnią szkołę muzyczną i mają odpowiednie przygotowanie pedagogiczne. Drugim waż-

nym założeniem jest objęcie wszystkich dzieci edukacją muzyczną, ponieważ:

- kształcenie muzyczne i powiązane z nim wychowanie taneczne wspiera znacząco rozwój ogólny każdego dziecka;
- wszystkie posiadają uzdolnienia muzyczne i ruchowe, choć ich poziom jest zróżnicowany;
- poznawanie muzyki artystycznej jest sposobem na wykształcenie dobrego smaku muzycznego;
- kształcenie muzyczne jest drogą do kształtowania poczucia piękna.

Standardy osiągnięć uczniów

Ekspresja i umiejętności tworzenia wypowiedzi muzycznych

Wypowiadanie się językiem dźwięków wymaga od dziecka nie tylko umiejętności, ale i śmiałości oraz wyobraźni. Jego ekspresja muzyczna uwarunkowana jest zarówno czynnikami tkwiącym w dziecku, jak i czynnikami edukacyjnymi. Te pierwsze nauczyciel winien jak najwcześniej rozpoznać, te drugie zaś powinny zawierać wykorzystywanie wszystkich możliwości akustycznych w następujących formach.

- Ekspresja wokalna: stwarzanie okazji do twórczego wypowiadania się w improwizacji melodycznej głosem, kształcenie umiejętności śpiewu zgodnie z możliwościami uczniów (w oparciu o zasady poprawnej emisji głosu), podejmowanie prób czytania nut głosem (w przypadku stosowania metody relacyjnej (relatywnej)), kształcenie wyobrażeń różnicy w wysokości dźwięków i wykonywanie ich głosem, próby kształcenia audiacji (szczególnie w przypadku stosowania metody E. E. Gordona).
- Ekspresja gry na instrumentach szkolnych: poza poprawnością melodyczną i rytmiczną gry nacisk kładzie się na stronę wyrazową wykonań uczniowskich, skupiając się przede wszystkim na interpretacji wykonywanych ćwiczeń i drobnych utworów. W nauce gry na instrumentach należy także zachęcać do podejmowania zadań twórczych w postaci przekształceń melodii i rytmów z wykorzystaniem możliwych, dla zrozumienia przez uczniów w tym wieku, środków wyrazu muzycznego.

- Ekspresja ruchowo-taneczna: dobierając repertuar do opanowania przez uczniów w krótkim czasie (muzyka elementarna) oraz repertuar z literatury muzycznej do słuchania i interpretacji ruchowej, eksponuje się w ćwiczeniach i zabawach ruchowych z muzyką aspekt estetyczny, przy czym należy starać się, aby uczniowie dostrzegali, że jego źródłem jest muzyka. Kształcąc wrażliwość na muzykę, jednocześnie kształcimy estetykę ruchu. Zajęcia te powinny mieć charakter ludyczny, zachęcać uczniów do twórczego przekształcania opanowanych zabaw ruchowych i tańców.
- Muzyczna ekspresja twórcza: uczniowie powinni mieć okazje do tworzenia muzyki zarówno w sposób spontaniczny, jak i kierowany. W pierwszym przypadku owe okazje to twórczość podczas zabaw muzycznych, np. inscenizacyjnych, w drugim zaś świadome „bawienie się” materiałem dźwiękowym podczas ćwiczeń twórczych głosem i na instrumentach szkolnych (np. przekształcanie rytmów i/lub melodii, tworzenie akompaniamentów do piosenek i utworów instrumentalnych, także odtwarzanych).

Efekty kształcenia – umiejętności i kompetencje

- poprawny pod względem intonacyjnym i rytmicznym śpiew;
- elementarna gra na instrumencie szkolnym z nut lub ze słuchu;
- umiejętność prezentacji (głosowej i/lub instrumentalnej) własnych pomysłów muzycznych w formie prostych improwizacji i akompaniamentów do piosenek dziecięcych;
- poprawny pod względem techniczno-ruchowym, wyrazowym oraz rytmicznym ruch taneczny.

Słuchanie, rozumienie i przeżywanie muzyki

Umiejętność słuchania wpływa na jakość komunikacji dziecka z otoczeniem zarówno w procesie edukacji, jak i w każdej sytuacji życiowej. Dziecko tylko wtedy zrozumie propozycje, polecenia, prośby i informacje, gdy potrafi się skupić na przekazie dźwiękowym mowy żywej i na przekazie z mediów. Zatem kształcenie umiejętności słuchania poprzez ćwiczenia i zabawy w celu osiągnięcia skupienia uwagi na zjawiskach akustycznych jest niezbędne w procesie kształcenia ogólnego i muzycznego.

Podczas każdej lekcji (muzyki) uczniowie powinni słuchać muzyki artystycznej różnych stylów i gatunków, przy czym powinno się utwory powtarzać, aby dziecko mogło je uznać za znane, bliskie. Każ-

dy kontakt z wysłuchaną muzyką powinien też być okazją do wypowiedzenia się, z akceptacją wszystkich poglądów, opisów wrażeń i ewentualnych skojarzeń. W kolejnych przesłuchaniach utworu wydobywamy z wypowiedzi dzieci opis ogólnego charakteru muzyki, potem jej formy, z uświadamianiem różnic poszczególnych jej części i/lub fragmentów oraz aparat wykonawczy. Podejmuje się też próbę wykształcania intuicyjnego spostrzegania słuchowego różnic stylistycznych utworów. W ramach uczenia się słuchania i przeżywania muzyki uczniowie powinni mieć kontakt z:

- muzyką elementarną (piosenki dziecięce, rymowanki, opracowane specjalnie ćwiczenia do nauki czytania nut na szkolnych instrumentach muzycznych, własne wytwory muzyczne dzieci tworzone przy pomocy nauczyciela);
- muzyką artystyczną z uwzględnieniem czasu jej trwania oraz trudności z pojmowaniem formy i wyrazu utworu ze względu na możliwości percepcyjne dzieci w tym wieku;
- muzyką ludową polską i krajów sąsiednich (czeską, słowacką, niemiecką, ukraińską itp.);
- muzyką własnego regionu;
- muzyką popularną, z zastrzeżeniem jej wysokiego poziomu kompozycyjnego i wykonawczego.

W repertuarze do słuchania powinny znaleźć się niżej podane utwory.

- Dla klasy I – ilustracyjne i programowe, z uwzględnieniem artystycznej muzyki współczesnej, o krótkim czasie trwania, instrumentalne i wokalne, przy czym zalecane są wykonania wokalnych zespołów dziecięcych lub chórów szkół muzycznych ze względu na obcość brzmienia wyszkolonych głosów operowych (w kontekście obecnego typu medialnej akulturacji muzycznej dzieci).
- Dla klasy II – utwory poznane w klasie pierwszej z zastosowaniem przekładu intersemiotycznego jako sposobu na rozwijanie wyobraźni i wgłębianie się w treści muzyki. Wprowadzamy też krótkie utwory późnorennesansowe i barokowe z porównywaniem charakteru i stylu w sposób intuicyjny, szczególnie na przykładach porównań muzyki dawnej i współczesnej.
- Dla klasy III – utwory wszystkich stylów, przy zachowaniu zasady krótkiego czasu ich trwania, z powracaniem do poznanych już w klasach I i II. Niektóre z nich wybieramy do realizacji ruchowych, tanecznych lub inscenizacyjnych. Poznany utwór powinien

także stawać się impulsem do poszukiwania drogą internetową informacji o kompozytorze oraz zachęcania dzieci do poznawania jego innych kompozycji.

Efekty kształcenia – umiejętności i kompetencje

- słuchanie z uwagą zjawisk akustycznych;
- uważne słuchanie muzyki;
- umiejętność ogólnego opisu jej charakteru (semantycznego i emocjonalnego) i formy;
- intuicyjne rozróżnianie stylów muzycznych.

Wiedza i umiejętności posługiwania się językiem muzyki

W zakres wiedzy i umiejętności muzycznych wchodzi alfabetyzacja muzyczna. Jest to nauka słuchania i odróżniania dźwięków ze względu na ich cechy (czas trwania, wysokość i barwę), nauka rozumienia muzycznych znaków graficznych w stopniu podstawowym poprzez ćwiczenie umiejętności gry na szkolnych instrumentach oraz rozumienie niezbędnych do nabywania tej umiejętności pojęć muzycznych: melodia, rytm, tempo, metrum, wartości nut, nazwy dźwięków na instrumencie i w zapisie. Dziecko nabywa także wiedzę o prostych formach muzycznych, które poznaje praktycznie również poprzez wykonanie ruchowe. W toku zajęć wprowadza się tylko te pojęcia, które mają bezpośredni związek z aktywnością muzyczną dziecka.

W klasie I, wychodząc od rytmizacji tekstów, wliczanek, rymowanek oraz rytmicznego ruchu (podstawowe elementy rytmiki dalcroze'owskiej) realizuje się wartości nut i pauz. Ważne jest, aby uczniowie zrozumieli ich czasowe zależności. Podczas systematycznych zabaw i ćwiczeń w ruchu wprowadza się słyszenie metrum ($2/4$, $3/4$, $4/4$, $3/8$, $6/8$), a następnie przechodzi się do wyłonionych z piosenek schematów rytmicznych dwu- i więcej taktowych. Wprowadza się tu zapis graficzny rytmu z jego wykonaniem w różnych ćwiczeniach i zabawach.

Dzieci powinny rozwijać umiejętności w posługiwaniu się ruchem tanecznym jako środkiem komunikacji. Kontynuowana powinna być nauka tańców własnego regionu. Na tym etapie kształcenia dzieci powinny też opanować kroki podstawowe krakowiaka i polki, a także łatwe układy dziecięce tych tańców oraz kilku tańców regionalnych. Należy też zrealizować ćwiczenia wprowadzające do nauki tańców

trudniejszych: oberka, kujawiaka, mazura, tańców góralskich. Tańce powinny być dzieciom przedstawiane również w powiązaniu z przyśpiewkami, których teksty mogą być tworzone przez uczniów na oczekaniu. Należy uwrażliwiać dzieci na powiązania muzyczno-ruchowe w tańcach polskich (rytm, tempo, metrum, forma, artykulacja, dynamika, melodyka) i wymagać rozpoznawania ich akompaniamentu muzycznego. Można zrealizować wybrane tańce obce.

Wprowadzanie czytania nut musi być powiązane z grą na instrumentach szkolnych lub ze śpiewem w przypadku stosowania metody relatywnej. Nazwy dźwięków i ich położenie na pięciolinii (lub w zapisie solmizacyjnym) uczniowie poznają drogą systematycznych ćwiczeń podczas lekcji muzyki.

Do niezbędnych pojęć w tym zakresie, które uczniowie powinni poznać, ale też rozumieć, należą: wysokość i czas trwania dźwięku, nazwy wartości nut i pauz, klucz wiolinowy (G), znaki chromatyczne: krzyżyk, bemol, kasownik — przy nucie i przy kluczu, skala durowa i mollowa, dynamika, tempo, forma muzyczna.

Czas i tempo wprowadzania zapisu nutowego wyznaczają średni poziom uzdolnień muzycznych, poziom osiągnięć w nabywaniu umiejętności muzycznych uczniów oraz realizowany repertuar.

Efekty kształcenia – umiejętności i kompetencje

- umiejętność gry na instrumencie szkolnym z nut w stopniu elementarnym;
- rozumienie i stosowanie pojęć muzycznych związanych z każdą formą aktywności muzycznej ucznia.

Edukacja muzyczno-medialna

Tam gdzie jest to możliwe, wprowadza się do procesu nauczania muzyki edukacyjne programy medialne, które drogą zabaw i gier komputerowych będą wspierać procesy zapamiętywania oraz nabywania wiedzy i umiejętności muzycznych. Ta forma pracy z dzieckiem może być bardzo przydatna w procesie pojmowania zjawisk muzycznych, jednocześnie wspierając też edukację informatyczną. Programy komputerowe oddziałują bowiem polisensorycznie.

W powiązaniu ze słuchaniem muzyki artystycznej uczniowie mogą poprzez Internet i inne media poszerzać swoje zainteresowania, ucząc się pod kierunkiem nauczyciela wyszukiwania wiarygodnych informacji o kompozytorach, wykonawcach muzyki czy też o aktualnych zdarzeniach muzycznych w kraju i na świecie. Także korzysta-

nie z programów komputerowych do zapisywania i odtwarzania muzyki powinno poszerzać i utrwalać muzyczne umiejętności uczniów, szczególnie w zakresie twórczości dziecięcej.

Ważnym aspektem edukacji muzyczno-medialnej jest uczenie umiejętności wyboru najwartościowszych utworów prezentowanych codziennie w mediach. Muzyka popularna jest dzieciom znana drogą akulturacji. Ulegając wpływom mediów, dzieci akceptują ją bezkrytycznie. W ramach kształcenia muzycznego nie można pominąć tego faktu i nauczyciel powinien wskazywać na najlepsze (od strony kompozycyjnej i treściowej) utwory muzyki popularnej. Należy tu pamiętać o naturalnym mechanizmie psychologicznym, który polega na naśladowaniu przez dzieci w tym wieku osób znaczących. Jeśli nauczyciel przedstawi uczniom swoje zainteresowania muzyczne dotyczące muzyki popularnej i będą one obejmować muzykę o dobrym poziomie wykonawczym, treściowym i kompozycyjnym, dzieci będą przyjmować owe zainteresowania za swoje, ze względu na autorytet i sympatię, jakimi darzą nauczyciela w klasach młodszych szkoły podstawowej. Ważne zatem jest tu właściwe przygotowanie muzyczne nauczyciela, którego poziom kultury muzycznej będzie wystarczający do odróżnienia kiczu od poprawnego utworu muzycznego i utworu artystycznego.

Efekty kształcenia – umiejętności i kompetencje

- wiązanie umiejętności muzycznych z informatycznymi w zakresie zabaw edukacyjnych i prób twórczości dziecięcej przy pomocy programów komputerowych;
- intuicyjne wyłanianie wartościowych utworów muzyki popularnej.

Rozwijanie nawyków czynnego uczestnictwa w kulturze muzycznej

Poziom nauczania muzyki w klasach młodszych szkoły podstawowej powinien umożliwić uczniom prezentację własnych osiągnięć na forum klasy, szkoły czy w środowisku lokalnym, przy czym nie należy tego organizować w formie oprawy uroczystości szkolnych i/lub jakichś świąt. Imprezy takie powinny mieć charakter krótkich prezentacji jako odświeżających wydarzeń muzycznych dla uczniów. Przy tej okazji powinni nabyć umiejętności słuchania muzyki na żywo i właściwego zachowania, czyli szacunku dla wykonawców.

Uczniowie powinni także uczestniczyć w spektaklach operowych i baletowych oraz koncertach muzyki artystycznej, również tej należącej do muzycznej kultury popularnej, przynajmniej 2–3 razy w roku szkolnym. W środowiskach wiejskich i małomiasteczkowych organizacją takich koncertów lub wyjazdów na koncerty powinny zająć się dyrekcje szkół we współpracy z samorządem. Uczestniczenie dzieci w koncercie jako słuchaczy winno być poprzedzone odpowiednim przygotowaniem merytorycznym i wychowawczym. Należy zadbać, aby w repertuarze koncertów znalazły się utwory muzyki współczesnej. Działania popularyzatorskie muzyki artystycznej dla uczniów młodszych klas wszystkich szkół ogólnokształcących powinny być obligatoryjne.

Czynne uczestnictwo dzieci w zespołach chóralnych, tanecznych i regionalnych powinno stanowić uzupełnianie szkolnej edukacji muzycznej, poszerzać też wiedzę o kulturze bliskiego i dalszego otoczenia drogą własnych doświadczeń.

Poza słuchaniem muzyki na żywo uczniowie powinni też korzystać z audycji muzycznych przekazywanych drogą medialną. Audycje te mogą być nabywane przez szkołę albo realizowane przez nauczycieli klas młodszych i klas IV–VI, szczególnie tych, którzy są odpowiedzialni za realizację ścieżek edukacyjnych (wychowania regionalnego, patriotycznego i in.)

Efekty kształcenia – umiejętności i kompetencje

- orientacja w otaczającej dziecko kulturze muzycznej, szczególnie artystycznej muzyki współczesnej;
- umiejętność uważnego słuchania muzyki na żywo;
- umiejętność poprawnego zachowania się podczas koncertu.

Pakiety uzupełniających zajęć muzycznych

Poza obowiązkowymi lekcjami muzyki w szkole, w klasach I–III uczniowie powinni mieć możliwość rozwijania swoich zdolności i zainteresowań muzycznych, ponieważ z punktu widzenia psychologii muzyki ten etap jest bardzo ważny – dziecięce zdolności muzyczne rozwijają się tylko do ok. 11. roku życia. W ramach zajęć pozalekcyjnych mogliby korzystać z kilku modułów.

- „Muzyka i komputer” – te zajęcia powinien prowadzić nauczyciel-instruktor, który poza dobrym przygotowaniem muzycznym potrafi wykorzystywać środki medialne w celu rozwijania zainteresowań

muzycznych i informatycznych ucznia, ze szczególnym uwzględnieniem zadań o charakterze twórczym.

- „Nasza wspólna muzyka” – to moduł zajęć skupiających dzieci zainteresowane muzyką swojego regionu. Tu dzieci mogą uczestniczyć w zajęciach wspólnie z członkami swoich rodzin.
- „Muzyka świata” – uczestnicząc w takich zajęciach, dzieci drogą własnych, wspomaganych przez nauczyciela doświadczeń muzycznych oraz drogą mediów poznają muzykę innych kultur.
- „Muzyka i inne” – moduł zajęć artystycznych polegających na przekładzie intersemiotycznym, których źródłem jest muzyka różnych gatunków i stylów.

Zespoły wokalne i instrumentalne – w zależności od możliwości nauczyciela czy instruktora oraz wyposażenia placówki w instrumenty muzyczne, zajęcia te winny rozwijać umiejętności śpiewu i gry, kształtować pozytywne nastawienie do muzyki artystycznej, kształcić dobry smak muzyczny i rozwijać zamiłowania muzyczne.

Każdy uczeń klas I–III powinien uczestniczyć przynajmniej w jednej formie pozalekcyjnych zajęć artystycznych.

Efekty kształcenia – umiejętności i kompetencje

- poszerzenie wiedzy i umiejętności muzycznych nabytych podczas lekcji w szkole;
- rozszerzenie i utrwalenie potrzeb obcowania z muzyką;
- wytworzenie i utrwalenie zamiłowania do muzyki.

Warunki realizacji programów muzycznych opartych na standardach

Aby realizacja programów nauczania opartych na powyższych standardach była możliwa, muszą być spełnione określone warunki.

- W klasach I–III szkoły ogólnokształcącej powinny być lekcje muzyki (w klasie I – 2 godziny tygodniowo, w klasach II i III po jednej godzinie) prowadzone przez nauczycieli specjalistów, z przygotowaniem muzycznym przynajmniej na poziomie szkoły średniej i ogólnym przygotowaniem pedagogicznym, przy czym standardy kształcenia w szkołach muzycznych powinny także ulec zmianom, aby w średnich szkołach muzycznych uruchomić specjalność pedagogiczną i instruktorską.

- Kadre nauczycielską można byłoby pozyskać także w ramach studiów uniwersyteckich, gdzie powinny funkcjonować specjalności łączone, na kierunku pedagogika, np. edukacja muzyczna i informatyczna, muzyczna i językowa. Warunkiem przyjęcia na te specjalności powinno być ukończenie szkoły muzycznej II stopnia, co dałoby gwarancję odpowiedniego poziomu umiejętności muzycznych, natomiast w ramach studiów uzupełniono by wiedzę i umiejętności z zakresu pedagogiki i dydaktyki muzyki oraz psychologii muzyki.

W każdej szkole powinny być sale muzyczne wyposażone w:

- 1) instrumenty szkolne i instrument akompaniujący dla nauczyciela;
- 2) sprzęt odtwarzający oraz zestaw płyt CD z utworami do wykorzystywania na lekcjach;
- 3) miejsce do ćwiczeń i zabaw w ruchu;
- 4) sale komputerowe, do których nauczyciel muzyki miałby dostęp;
- 5) program komputerowy do zapisywania i tworzenia muzyki;
- 6) sprzęt multimedialny do odtwarzania filmów oraz wytworów muzycznych uczniów.

II etap nauczania. Klasy IV–VI

Wprowadzenie

Uwzględniając nabyte w toku wczesnej edukacji muzycznej (przedszkole i klasy I–III szkoły podstawowej) umiejętności i kompetencje uczniów, stwierdza się, że praca nad dalszym ich rozwijaniem musi być osadzona w realiach środowiska akustycznego, szczególnie medialnego. Wobec sugestii dotyczących badań nad rozwojem muzycznym i emocjonalnym dzieci przechodzących z etapu elementarnego nauczania do etapu nauczania systematycznego, odkrywających regres w owym rozwoju (przyczyną może być zmiana organizacji pracy dziecka w szkole i/lub specyfika tego etapu rozwoju), należy w pierwszych miesiącach nauki muzyki poprzestać na powtarzaniu i utrwalaniu tego (ewentualnym uzupełnieniu), co uczeń nabył wcześniej. Nauczyciel powinien także zorientować się w poziomie uzdolnień muzycznych uczniów, aby w możliwych sytuacjach indywidualizacji procesu nauczania mógł przydzielać zróżnicowane, lecz adekwatne do możliwości dzieci zadania muzyczne.

Nauczanie systematyczne w zakresie muzyki powinno odbywać się podczas lekcji tego przedmiotu pod nazwą muzyka (jedna godzina tygodniowo) w celu rozwijania zamiłowań, zainteresowań oraz umiejętności posługiwania się językiem muzyki zarówno w jej odtwarzaniu, jak i tworzeniu. Lekcje muzyki powinien prowadzić nauczyciel specjalista w zakresie edukacji muzycznej z przygotowaniem pedagogicznym, absolwent studiów magisterskich.

Standardy osiągnięć uczniów

Ekspresja i umiejętności tworzenia wypowiedzi muzycznych

Ekspresję muzyczną ucznia klas IV–VI należy rozwijać – podobnie jak to ma miejsce w nauczaniu elementarnym – w wielu formach,

przy czym trzeba uwzględniać cechy rozwoju osobniczego ucznia. W tym wieku dzieci są mniej spontaniczne, a ich świadomość własnych możliwości na zasadzie porównań z innymi uczniami znacznie wzrasta. Może to stanowić trudność w wykonywaniu twórczych zadań muzycznych. Innym aspektem pracy dziecka w tym wieku jest jego większa podatność na oddziaływanie środowiska rówieśniczego oraz zewnętrznego – szczególnie medialnego. Pozostaje to w związku z możliwymi problemami natury wychowawczej, które drogą atrakcyjnych, aktywizujących zajęć muzycznych można ograniczać. Owa atrakcyjność jednak nie powinna wynikać z realizacji repertuaru popularnej muzyki z mediów, lecz z interesującej aktywności muzycznej, dającej uczniowi poczucie sprawstwa i orientacji w otaczającym świecie muzyki. Uczeń więc powinien myśleć o muzyce wielu gatunków, że ją „lubi i przeżywa, wie i rozpoznaje, potrafi, umie”.

- Ekspresja wokalna: twórcze wypowiedzanie się w improwizacji melodycznej głosem wiąże się z dalszym rozwijaniem umiejętności śpiewu, z poprawną intonacją i emisją. Jeśli w klasach młodszych stosowano metodę relatywną, należy uczyć tą metodą czytania nut, zwiększając poziom trudności w poszczególnych latach nauki. Kształcenie wyobrażeń różnicy w wysokości dźwięków i wykonywanie ich głosem stosuje się zarówno przy realizacji metody relatywnej i audiacji, jak i metody absolutnej. Podczas śpiewu piosenek, także w dwugłosie, wydobywamy z wyobraźni dziecięcej sposób ich interpretacji, wzbogacając umiejętności w stosowaniu środków wyrazu muzycznego, uwzględniając wszystkie elementy muzyki.
- Ekspresja gry na instrumentach szkolnych: utrwalanie i rozszerzanie umiejętności gry na instrumentach należy realizować poprzez zwiększanie stopnia trudności poznawanego i ćwiczonoego repertuaru, także przy zastosowaniu spiralnego układu treści nauczania. Uczniowie powinni opanować kilka utworów instrumentalnych poprawnie melodycznie i rytmicznie w ciągu roku szkolnego. Szczególny nacisk kładziemy na stronę wyrazową tych wykonań, aby uczeń potrafił wykorzystywać środki wyrazu muzycznego do własnej ekspresji w grze na instrumentach. Owe środki wzbogacamy, sublimując je, rozwijając ich paletę poprzez rozumienie ich znaczenia dla ekspresji, zarówno w muzyce wykonywanej jak i słuchanej. W nauce gry na instrumentach poznane utwory powinny być materiałem do przekształceń twórczych oraz zachętą do własnych

wytworów uczniów, szczególnie w sytuacji, gdy mogą korzystać z muzycznych programów komputerowych.

- Ekspresja ruchowo-taneczna: podstawą zajęć muzyczno-ruchowych powinien być repertuar muzyki artystycznej, szczególnie muzyki współczesnej o charakterze ilustracyjnym. Kształcąc wrażliwość na muzykę, jednocześnie rozwijamy estetykę ruchu, orientację słuchowo-przestrzenną oraz odpowiedzialność za efekt pracy w grupie. Znaczącą korzyścią jest także zainteresowanie muzyką różnych gatunków, której rozumienie poprzez ruch może być jedyną do niego drogą. Podczas realizacji układów ruchowych i tanecznych umożliwiamy uczniom samodzielne i/lub wspierane przez nauczyciela uczestnictwo w tworzeniu koncepcji układu. W klasach IV–VI uczniowie powinni poznawać tańce dawne, narodowe i regionalne oraz elementy tańca współczesnego o charakterze ilustracyjnym.
- Muzyczna ekspresja twórcza: okazje do tworzenia muzyki nauczyciel winien stwarzać przy realizacji każdej formy aktywności muzycznej. Akceptacja pomysłów twórczych uczniów powinna wytworzyć nawyk ich kreatywności. Realizacja przekształceń tematów rytmicznych i melodycznych, tworzenia akompaniamentów, tworzenia „własnych opowieści muzycznych”, a także własnych melodii czy piosenek powinna mieć stałe miejsce w procesie kształcenia muzycznego uczniów klas IV–VI.

Efekty kształcenia – umiejętności i kompetencje

- poprawny pod względem intonacyjnym i rytmicznym śpiew o poszerzonej skali głosu;
- gra na instrumencie szkolnym z nut, z uwzględnieniem tonacji durowych i mollowych;
- umiejętność prezentacji (głosowej, instrumentalnej) własnych pomysłów muzycznych oraz ruchowo-tanecznych;
- rozumienie budowy utworów muzycznych i stosowanie form muzycznych w swoich własnych kompozycjach.

Słuchanie, rozumienie i przeżywanie muzyki

Także na tym etapie nauczania każda lekcja powinna zawierać naukę słuchania muzyki. Podobnie jak w klasach młodszych, uczniowie słuchają kilkakrotnie tego samego utworu aż do momentu, gdy go rozpoznają i potrafią określić jego charakter, i w ogólnym zarysie – formę. W repertuarze powraca się do utworów prezentowanych

w klasach młodszych oraz wprowadza się nowe, z dłuższym czasem trwania. Porównaniami doprowadzamy do świadomego rozróżniania typowych stylów w muzyce (dawnej, barokowej, klasycznej, romantycznej oraz współczesnej). Jednak akcent w słuchaniu muzyki powinno się położyć na jej estetycznym przeżywaniu. W tym przypadku uczniowie będą przejmować upodobanie do muzyki od nauczyciela, pod warunkiem jednak, że jest ono autentyczne. Pewien nacisk należałoby położyć także na poznawanie przez uczniów ludowej i artystycznej muzyki narodowej, która powinna być prezentowana uczniom w różnych formach.

W repertuarze do słuchania powinny znaleźć się następujące utwory:

- dla klasy IV – utwory wszystkich stylów i gatunków o różnym aparacie wykonawczym, przy zachowaniu zasady ich niewielkich rozmiarów czasowych (lub logicznych fragmentów, jeśli są to utwory, dłuższe, np. cykliczne; zalecane jest utrwalanie poznanej literatury muzycznej z klas I–III;
- dla klasy V – utwory poznane w klasie IV z rozszerzeniem o niektóre fragmenty lub części, szczególnie dotyczy to kompozycji cyklicznych;
- dla klasy VI – utwory wszystkich stylów, we fragmentach i w całości (włącznie z utworami cyklicznymi) w zależności od możliwości percepcyjnych poszczególnych grup (klas) uczniów.

Efekty kształcenia – umiejętności i kompetencje

- słuchanie z uwagą zjawisk akustycznych;
- uważne słuchanie muzyki;
- umiejętność ogólnego opisu jej charakteru (semantycznego i emocjonalnego) ze słyszeniem i umiejętnością ogólnego opisu środków wyrazu muzycznego, z próbami uchwycenia i opisu formy, świadomego rozróżniania stylów muzycznych;
- wykazanie się ogólną orientacją w literaturze muzycznej.

Wiedza i umiejętności posługiwania się językiem muzyki

W zakres wiedzy i umiejętności muzycznych wchodzi poszerzanie znajomości języka muzyki w stopniu umożliwiającym grę na instrumencie prostych utworów instrumentalnych i melodii piosenek z opanowanego repertuaru. Zaleca się tu ćwiczenie gry na każdej lekcji, aby nawyk alfabetyzacji muzycznej został utrwalony. Poszerza się też

wiedzę o rozumienie drobniejszych wartości nut oraz o nieregularności podziału rytmicznego, wprowadza się pojęcia interwałów i wielodźwięków, podstawowe funkcje trójdźwięków (TSD) w tonacjach dur i moll. Trójdźwięki i wielodźwięki powinny mieć zastosowanie przy tworzeniu akompaniamentów lub instrumentalnych, twórczych ilustracji muzycznych, m.in. dzieci powinny nauczyć się grać akompaniament instrumentalny do tańców polskich i towarzyszyć swoim kolegom podczas ćwiczeń tanecznych.

Uczeń powinien też poznać, także poprzez własną pracę, elementarne wiadomości z historii muzyki i literatury muzycznej w powiązaniu z uczeniem się słuchania muzyki, ze szczególnym naciskiem na polską muzykę współczesną.

W klasie IV należy w początkowych miesiącach pracy skupić się na utrwaleniu poznanych pojęć i wiedzy o muzyce, które uczniowie zdobyli w nauczaniu elementarnym. Dobrze jest tu wykorzystywać działania muzyczne, którymi kieruje uczeń (np. tworzenie i poprowadzenie wykonania akompaniamentu). Ćwiczenie czytania nut podczas gry na instrumentach szkolnych rozwija się o nowe zwroty rytmiczne i melodyczne z poszerzeniem skali. Ta forma aktywności winna mieć miejsce na każdej lekcji muzyki. Uczniowie powinni też poznawać nowe pojęcia muzyczne, których stosowanie jest niezbędne w ich aktywności muzycznej. Poza utrwalaniem pojęć poznanych w nauczaniu elementarnym wprowadzamy określenia agogiczne, dynamiczne, z zakresu harmonii, pojęcia wielodźwięków i funkcji, a z zakresu form muzycznych formy trójdzielne ABA, wybrane formy cykliczne. Wprowadzamy także pojęcia muzyki współczesnej: atonalność, muzyka elektroniczna.

W zakresie ruchu przy muzyce i tańca uczniowie powinni swobodnie operować przestrzenią, ciałem i czasem przy odtwarzaniu kilkuminutowych układów rytmicznych lub tanecznych o niewielkim stopniu trudności. Można realizować polirytmie i polimetrie, uzupełnienia, kanony ruchowe, trudniejsze ćwiczenia koordynacyjne i inhibicyjno-incytacyjne. Dzieci powinny wykonywać prawidłowo kroki podstawowe wszystkich tańców narodowych, znać najważniejsze figury krakowiaka, opanować realizację polskich tańców wirowych pojedynczo w czterech kierunkach ruchu (polkę parami), poznać korowód marszowy. Należy kontynuować łączenie ruchu tanecznego ze śpiewem w różnych formach. Powinno się powtarzać i rozwijać umiejętności w zakresie tańce regionalnego. Można też re-

alizować wybrane tańce obce oraz artystyczne układy taneczne do współczesnej muzyki młodzieżowej.

Efekty kształcenia – umiejętności i kompetencje

- umiejętność gry na instrumencie szkolnym z nut oraz ze słuchu ze stosowaniem nieregularnych podziałów rytmicznych i chromatyki;
- rozumienie i stosowanie pojęć muzycznych związanych z każdą formą aktywności muzycznej ucznia;
- słuchowe odróżnianie podstawowych form muzycznych;
- umiejętność wykorzystywania opanowanej wiedzy muzycznej dla własnej kreatywności.

Edukacja muzyczno-medialna

Uczniowie klas IV–VI powinni nabyć umiejętność posługiwania się programami komputerowymi do zapisywania i tworzenia muzyki. Ich prace twórcze powstałe przy pomocy tego narzędzia będą służyć nie tylko rozwijaniu zainteresowań muzyką, ale przede wszystkim będą wspomagać rozumienie zjawisk muzycznych. Należy też kontynuować rozwijanie zainteresowań uczniów poprzez wykorzystywanie zasobów informacji w sieci komputerowej w powiązaniu ze słuchaniem muzyki artystycznej.

Rozwijanie wiedzy i umiejętności muzycznych w toku kolejnych lat nauki służyć także rozbudowywaniu ochrony uczniów przed masową kulturą muzyczną. W dostępie przez media do różnych gatunków muzyki kształcimy możliwość wyboru przy zastosowaniu nabytych drogą edukacji mechanizmów ewaluacji estetycznej. Dla uczniów w tym wieku własny zmysł estetyczny jest ważniejszy niż naturalne dla dzieci młodszych naśladownictwo wynikające z autorytetu nauczyciela.

Efekty kształcenia – umiejętności i kompetencje

- wiązanie umiejętności muzycznych z informatycznymi w zakresie nabywania wiedzy i umiejętności muzycznych i informatycznych;
- świadome wyłanianie wartościowych utworów muzyki popularnej;
- umiejętność uzasadniania swoich wyborów uzyskaną wiedzą muzyczną i smakiem muzycznym.

Rozwijanie nawyków czynnego uczestnictwa w kulturze muzycznej

Na etapie nauczania muzyki w klasach IV–VI uczniowie powinni nauczyć się organizacji swoich prezentacji muzycznych zarówno na terenie placówki, jak i środowisku lokalnym. Powinni współpracować nad realizacją różnych przedsięwzięć artystycznych na terenie szkoły (np. tworzyć oprawę muzyczną dla grupy teatralnej przy pomocy programu komputerowego). Podobnie jak w klasach młodszych, uczniowie powinni uczestniczyć w spektaklach operowych i baletowych oraz koncertach muzyki artystycznej, również tej należącej do muzycznej kultury popularnej, przynajmniej 2–3 razy w roku szkolnym. Przy dobrym przygotowaniu w latach poprzednich można dopiero po koncercie rozmawiać z uczniami na temat jego wartości, rozumienia treści muzycznych i pozamuzycznych prezentowanej muzyki oraz prób określania aparatu wykonawczego i form poszczególnych utworów.

Uczestnictwo w koncertach powinno być zagwarantowane dla wszystkich uczniów klas IV–VI szkoły podstawowej, zarówno tych z dużych i małych miast, jak i wsi.

Szerokim zakresem zadań uczniów w omawianej grupie powinno być uczestniczenie w realizacji audycji i programów medialnych o muzyce, zarówno w ramach lekcji muzyki, jak i zajęć pozalekcyjnych z pomocą nauczycieli różnych przedmiotów, także tych, którzy są odpowiedzialni za realizację ścieżek edukacyjnych (wychowania regionalnego, patriotycznego i in.).

Efekty kształcenia – umiejętności i kompetencje

- orientacja w otaczającej dziecko kulturze muzycznej zarówno artystycznej, jak i popularnej;
- umiejętność dokonywania estetycznych wyborów, między kiczem a poprawnymi i artystycznymi utworami;
- umiejętność właściwego zachowania się podczas koncertu;
- umiejętność tworzenia prezentacji multimedialnych o muzyce.

Pakiety uzupełniających zajęć muzycznych

W szkole podstawowej każdy uczeń powinien mieć możliwość skorzystania z zajęć pozalekcyjnych prowadzonych przez specjalistów. Zajęcia te, do wyboru przez uczniów, będą uzupełnieniem

i poszerzeniem zadań realizowanych podczas lekcji obowiązkowych. W ramach zajęć pozalekcyjnych mogliby korzystać z modułów będących kontynuacją tych z klas I–III, z poszerzonym programem proponowanym do realizacji. Na tym etapie ważnym aspektem muzycznych działań pozalekcyjnych jest wprowadzanie zasad dużej samodzielności uczniów w pracach poszczególnych modułów.

Każdy uczeń klas IV–VI powinien uczestniczyć przynajmniej w jednej formie pozalekcyjnych zajęć artystycznych.

Efekty kształcenia – umiejętności i kompetencje

- poszerzenie wiedzy i umiejętności muzycznych nabytych podczas lekcji w szkole;
- rozszerzenie i utrwalenie potrzeb obcowania z muzyką;
- rozszerzenie i utrwalenie zamiłowania do muzyki;
- nabycie umiejętności decyzyjnych i twórczych w pracach zespołowych.

Warunki realizacji programów muzycznych opartych na standardach

Aby realizacja programów nauczania opartych na powyższych standardach była realna, muszą być spełnione określone warunki:

- w klasach IV–VI szkoły ogólnokształcącej powinny odbywać się obowiązkowe lekcje muzyki (1 godzina tygodniowo);
- tylko bardzo dobrze (muzycznie i pedagogicznie) przygotowani nauczyciele mogą prowadzić lekcje muzyki w klasach IV–VI (por. standardy dla klas I–III).

W każdej szkole powinny być sale muzyczne wyposażone w:

- instrumenty szkolne i instrument akompaniujący dla nauczyciela;
- sprzęt odtwarzający oraz zestaw płyt CD z utworami do wykorzystywania na lekcjach;
- miejsce do ćwiczeń, zabaw w ruchu i tańców;
- sale komputerowe, do których nauczyciel muzyki miałby dostęp;
- oprogramowanie komputerowe do zapisywania i tworzenia muzyki;
- sprzęt multimedialny do odtwarzania filmów, wytworów muzycznych oraz prezentacji multimedialnych uczniów.

III etap nauczania. Gimnazjum

Wprowadzenie

W gimnazjum kończy się nauczanie muzyki jako przedmiotu szkolnego (wiedza o kulturze w szkołach ponadgimnazjalnych dotyczy wszystkich rodzajów sztuk, nie tylko muzyki), dlatego rolą szkoły jest wyposażenie uczniów w wiedzę i umiejętności muzyczne, z których będą mogli korzystać samodzielnie w ciągu całego życia.

Realizacja nauczania na tym poziomie powinna uwzględniać nabyte już w szkole podstawowej umiejętności i kompetencje uczniów i dalej je rozwijać poprzez różnorodne muzyczne działania (śpiew, grę na instrumentach, taniec, ekspresję twórczą), w tym także doskonalic sprawność w posługiwaniu się językiem i zapisem muzycznym. Z tych względów ważne jest rozpoznanie przez nauczyciela poziomu zdolności i umiejętności muzycznych uczniów, by móc indywidualizować (na ile to możliwe) proces nauczania, dostosowywać zadania do możliwości uczniów. Jednocześnie na tym etapie nauczania zmieniają się proporcje pomiędzy muzycznym działaniem, własną ekspresją a percepcją muzyki. Słuchanie muzyki wraz z rozumieniem dzieła jako swoistego faktu kulturowego ma w gimnazjum pierwszorzędne znaczenie. Jest to uzasadnione specyfiką wieku dojrzewania, rozbudzonymi potrzebami poznawczo-emocjonalnymi.

Jest zatem ważne, aby w tym okresie kształtowania się osobowości uczniów edukacja muzyczna nie tylko rozwijała muzyczne zdolności, umiejętności, estetyczną wrażliwość na piękno muzyki, ale i sprzyjała rozbudzaniu świadomości walorów kultury muzycznej własnego regionu, dorobku polskiej kultury muzycznej w tradycji i współczesności, także wartości wielkich dzieł światowej kultury muzycznej stanowiących kanon arcydzieł. Propozycje dydaktyczne powinny odwoływać się zarazem do przykładów muzyki różnych kultur (w tym pozaeuropejskich), ukazywać muzykę w bogactwie jej funkcji

i jej związkach z innymi dziedzinami sztuki i kultury, by w ten sposób przyczyniać się do rozwijania sfery wrażliwości ogólnohumanistycznej, postawy empatii, otwartości na inność, różnorodność, która wzbogaca.

Szczególnie wnikliwej refleksji wymaga otaczająca uczniów współczesna kultura muzyczna – edukacja powinna prowadzić do uświadomienia sobie przez nich pluralizmu muzycznych zjawisk, kryteriów ich wartości, ocen, roli multimediiów, przygotowywać do rozumnego korzystania z jej dóbr, prowadzić do rozpoznania własnych preferencji estetycznych.

Na tym etapie nauczania szczególnie istotne jest odpowiednie przygotowanie nauczyciela, który w miarę możliwości powinien rozwijać indywidualną wrażliwość każdego ucznia. Lekcje muzyki w gimnazjum powinien prowadzić odpowiednio pedagogicznie przygotowany nauczyciel specjalista w zakresie edukacji muzycznej, absolwent studiów magisterskich.

Standardy osiągnięć uczniów

Słuchanie, rozumienie, przeżywanie muzyki

Na tym etapie nauczania słuchanie muzyki ze zrozumieniem (estetyczny odbiór jej dzieł) powinno być podstawą edukacji muzycznej, stałym elementem lekcji. W porównaniu ze szkołą podstawową znacznie wzbogaca się i różnicuje repertuar utworów do słuchania (choć możliwe i korzystne są tu nawiązania i powroty do utworów poznanych w klasach młodszych). Repertuar powinien obejmować: utwory światowej kultury muzycznej stanowiące kanon arcydzieł (uniwersum wartości trwałych), ze szczególnym uwypukleniem dzieł stanowiących dorobek polskiej kultury muzycznej, muzykę ludową (polską oraz innych narodów europejskich), a także przykłady muzyki kultur pozaeuropejskich. We współczesnej kulturze muzycznej obok nurtu muzyki poważnej powinny się znaleźć utwory reprezentatywne dla: jazzu, muzyki filmowej, piosenki, rocka, zmieniających się trendów muzyki młodzieżowej.

Z innej perspektywy ujmując, powinien to być repertuar utworów zróżnicowanych pod względem:

- obsady, środków wykonawczych;
- budowy formalnej (np. ABA, rondo, wariacje, sonatowe allegro, fuga);
- układu elementów muzyki (melodia, rytm, tempo itp., ich rola w utworze);
- faktury (homofonia, polifonia);
- gatunku (np. pieśń, msza, koncert, sonata, symfonia, suita);
- charakteru wyrazowego, dramaturgii;
- stylu (epoka, indywidualny styl kompozytora, środowiska etniczne, różne typy stylizacji).

Efekty kształcenia, umiejętności, kompetencje

- znajomość wybranych dzieł, stanowiących dorobek polskiej kultury muzycznej jako źródła wartości oraz odrębności narodowej (w tym postaci i twórczość Chopina, Moniuszki, Szymanowskiego) — słuchowe ich rozpoznanie (przy bardzo niskim poziomie uzdolnień muzycznych i pamięci muzycznej opanowanie podanej wiedzy);
- znajomość wybranych utworów z kanonu arcydzieł światowej kultury muzycznej: słuchowe ich rozpoznanie (co najmniej wiedza na ich temat);
- rozpoznanie stylu epoki (rozdzielanie muzyki średniowiecza, renesansu, baroku, klasycyzmu, romantyzmu, XX wieku i muzyki współczesnej) w podstawowym zakresie, na podstawie najbardziej charakterystycznych dla danej epoki utworów (co najmniej wiedza o najważniejszych przedstawicielach epoki i ich dziełach);
- podstawowa znajomość polskiego folkloru, w tym charakteru narodowych tańców, regionalnych odrębności, wybranych pieśni obrzędowych, rozpoznawanie w słuchanych utworach rytmów narodowych tańców polskich;
- rozpoznawanie muzyki różnych narodów, środowisk kulturowych pozaeuropejskich na podstawie najbardziej charakterystycznych przykładów (co najmniej wiedza na ten temat);
- dostrzeganie barw oraz brzmień głosów i instrumentów; znajomość składu orkiestry symfonicznej;
- dostrzeganie roli poszczególnych elementów (melodii, rytmu, harmonii, dynamiki, kolorystyki) w utworze;
- nabycie umiejętności rozróżniania podstawowych modeli budowy utworu muzycznego i gatunków muzyki, np. fuga, sonata, suita, symfonia, koncert; także typów faktury (homofonia, polifonia);
- dostrzeganie różnych typów wyrazu muzycznego oraz zróżnicowa-

- nych funkcji muzyki tanecznej, religijnej, obrzędowej, teatralnej, filmowej oraz muzyki popularnej;
- umiejętność przygotowania notatki, audycji o muzyce, którą uczeń interesuje się najbardziej.

Ekspresja i umiejętności tworzenia wypowiedzi muzycznych

Ekspresja uczniów może przejawiać się w wielu formach muzycznych działań, w śpiewie, grze na instrumentach, ruchu. Stanowiły one trzon edukacji muzycznej w szkole podstawowej i w gimnazjum powinny być kontynuowane. Różnorodny repertuar pieśni (historycznych, patriotycznych, ludowych, piosenek młodzieżowych), kano-nów, prostych opracowań dwugłosowych, utworów do grania (w tym melodii i tematów z literatury muzycznej), akompaniamentów, zadań twórczych powinien służyć zarówno rozwijaniu muzycznych umiejętności, jak i zaspakajaniu niezwykle istotnych w tym wieku potrzeb wyrażania własnych odczuć, emocji, (z poszukiwaniem dla nich odpowiednich środków wyrazu).

W zakresie aktywności – ekspresji wokalne — rozwijanie umiejętności śpiewu wiąże się z kształtowaniem nawyku poprawnej intonacji i emisji, kształtowaniem muzycznych wyobrażeń, opanowaniem czytania nut głosem, a także z użyciem głosu jako środka wyrażania emocji, uczuć. Należy tu podkreślić, że uczniowie dobrze przygotowani we wcześniejszej edukacji muzycznej, wokalne, będą mogli tę umiejętność rozwijać bez względu na trudności pojawiające się w związku ze specyfiką okresu adolescencji (mutacja głosu, wzrost samokrytycyzmu wobec własnego śpiewu itp.) W zakresie aktywności – gry na instrumentach — rozwijana i doskonalona powinna być gra na instrumentach perkusyjnych, melodycznych i klawiszowych. Podstawą zajęć muzyczno-ruchowych może być repertuar polskich tańców, opanowanie podstawowych kroków i figur. Umiejętności te utrwalane są i rozwijane poprzez poszerzanie repertuaru i jednoczesne narastanie stopnia trudności wykonywanych pieśni i utworów do grania.

Obok wykonywania utworów, ważną formą aktywności są muzyczne działania twórcze uczniów, takie jak między innymi: wypowiedzianie tekstu z różną ekspresją, rytmizacja tekstu, improwizacje melodii śpiewem, na instrumencie, improwizowanie melodii do tekstu (i tekstu do melodii), ćwiczenia rytmiczne i polirytmiczne, tworzenie akompaniamentu, improwizacje muzyczne inspirowane dzie-

łem plastycznym z użyciem środków współczesnego języka dźwiękowego i plastyczne ilustracje inspirowane muzyką, wreszcie działania integrujące słowo, dźwięki, obraz, ruch dla wyrażenia określonych treści. Tu także należy przyjąć, że w toku muzycznej edukacji przedszkolnej i szkolnej uczniowie osiągnęli wystarczający poziom umiejętności, aby podołać muzycznym zadaniom twórczym.

Efekty kształcenia – umiejętności i kompetencje

- znajomość hymnu i polskich pieśni historycznych (*Bogurodzica, Gaude Mater Polonia, Warszawianka 1831 r., Rota*, wybrane pieśni legionowe) – umiejętność ich interpretacji jako dokumentu wydarzeń historycznych;
- rozpoznawanie tych pieśni, umiejętność zaśpiewania ich w grupie, co najmniej znajomość słów;
- znajomość wybranych artystycznych pieśni, piosenek popularnych;
- rozpoznawanie tych pieśni, umiejętność zaśpiewania ich w grupie, co najmniej znajomość słów;
- gra na instrumencie szkolnym: udział w zbiorowym muzykowaniu, poprawne wykonywanie zadań muzycznych z zaznaczeniem potrzeby nauczania gry zespołowej;
- znajomość podstawowych kroków i figur polskich tańców; uczeń rozpoznaje akompaniament muzyczny wszystkich narodowych tańców polskich oraz potrafi je prawidłowo zatańczyć w prostej, użytkowej formie; zna też kilka wybranych tańców własnego regionu;
- realizację zadań twórczych:
 - umiejętność wykorzystywania zróżnicowanych środków muzycznego wyrazu także rozumienia reguł muzycznego rozwoju, budowy utworu (np. ABA, rondo) i zastosowania ich we własnych realizacjach twórczych;
 - umiejętność użycia głosu, instrumentu, ruchu dla potrzeb ekspresji, muzycznej dramaturgii, twórczej wypowiedzi.

Wiedza i umiejętności posługiwania się językiem muzyki

Uczniowie gimnazjum powinni opanować wiedzę i język muzyki w stopniu umożliwiającym im śpiewanie pieśni, piosenek, grę na instrumentach szkolnych prostych utworów, akompaniamentów, realizację zadań twórczych poznawanego na lekcjach repertuaru. W dużej mierze chodzi o utrwalenie wiedzy i umiejętności poznanych już w szkole podstawowej.

Umiejętności te powinny obejmować (w zakresie teorii muzyki):

- 1) znajomość, w podstawowym zakresie, pisma muzycznego – wartości rytmiczne, umiejętność odczytania zapisu muzycznego i stosowania go w poznawaniu materiału muzycznego (wokalnego i instrumentalnego);
- 2) znajomość podstawowych terminów, w tym podstawowych oznaczeń dynamiki, tempa, artykulacji, skrótów pisowni muzycznej, z zakresu harmonii (pojęcia trójdźwięku, wielodźwięku, funkcji);
- 3) znajomość (ewentualnie też rozróżnianie w słuchanych utworach):
 - brzmienia instrumentów, głosów, zespołów, składu orkiestry symfonicznej;
 - faktury (homofonia, polifonia);
 - modeli budowy utworów (gatunków), np. ABA, rondo, fuga, sonata, suita, symfonia, koncert.

Tak jak w szkole podstawowej, tak i w gimnazjum wprowadzanie, utrwalanie, poszerzanie zakresu pojęć i wiedzy powinno być ściśle powiązane z doświadczeniem muzycznym uczniów: słuchaniem muzyki, śpiewem, grą na instrumentach. W porównaniu ze szkołą podstawową tu znacznie zwiększa się zakres wiedzy dotyczącej kultury muzycznej. Obejmuje podstawowe zagadnienia historii kultury muzycznej (w tym style epok, kanon arcydzieł, dorobek muzyki polskiej), folklor polski i narodów europejskich, innych kultur, zjawiska współczesnej kultury muzycznej (w tym jazz, rock, muzyka filmowa, tzw. młodzieżowa).

Szczegółowy zakres wiedzy – patrz punkt *Słuchanie, rozumienie, przeżywanie muzyki*.

Efekty kształcenia – umiejętności, kompetencje

Rozumienie i stosowanie pojęć języka muzycznego w każdej formie aktywności muzycznej oraz w estetycznym odbiorze muzyki:

- umiejętność operowania podstawowymi pojęciami języka muzycznego w opisie muzyki (z uwzględnieniem stylu epoki, indywidualnego stylu wybranego kompozytora, budowy utworu, jej elementów, kulturowej roli, funkcji);
- umiejętność wypowiedzania własnych odczuć, wyrażania związanych z utworem myśli i emocji, także racjonalnej obrony własnych sądów, przekonań, upodobań.

Edukacja muzyczno-medialna

Uczniowie gimnazjum powinni poznać specyfikę i funkcje mediów (informacyjne, perswazyjne, estetyczne) oraz opanować umiejętności korzystania z nich. Przede wszystkim umieć korzystać z zasobów informacji w sieci komputerowej, w tym poszerzających wiedzę o kulturze muzycznej i pogłębiających doświadczenie muzyczne (prezentacje multimedialne poświęcone epokom, stylom, kompozytorom, analizom wybranych dzieł), także wykorzystywać komputer w różnorodnych działaniach muzycznych, w tym do zapisu i tworzenia muzyki, pozyskiwania repertuaru zgodnie z przestrzeganiem praw autorskich. W zakresie popularnej kultury muzycznej (szeroko propagowanej przez media) edukacja może sprzyjać, przygotowywać do świadomego wyboru przez uczniów jej najciekawszych zjawisk.

Efekty kształcenia – umiejętności, kompetencje

- umiejętność wykorzystania mediów dla rozwijania własnych zainteresowań, upodobań, poszerzania wiedzy, muzycznych sprawności;
- umiejętność samodzielnego przygotowania wybranego tematu o muzyce, kulturze muzycznej;
- umiejętność uzasadnienia estetycznych wyborów, posługując się uzyskaną wiedzą muzyczną i doświadczeniem.

Rozwijanie nawyków czynnego uczestnictwa w kulturze muzycznej

Nawyki te powinny być rozwijane w gimnazjum poprzez samodzielne prezentacje także multimedialne (indywidualne i zespołowe) wybranych tematów muzycznych zarówno na lekcjach w klasie, jak i na forum szkoły. Uczniowie powinni też uczestniczyć w pracach zespołów (z wyznaczonymi zadaniami) przygotowujących imprezy muzyczne, koncerty, konkursy, wystawy na terenie szkoły (towarzyszące jej ważnym wydarzeniom) i w środowisku lokalnym. Szczególnie ważna jest też w miarę regularna i odpowiednio przygotowana (informacje wprowadzające, dyskusje po koncertach) obecność na koncertach (w tym muzyki popularnej), w teatrach muzycznych, operowych, co powinno stanowić obowiązkowy moduł kształcenia muzycznego wszystkich uczniów.

Efekty kształcenia – umiejętności, kompetencje

- rozwijanie osobistych zainteresowań i zamiłowań, potrzeby kontaktu z muzyką;
- orientacja w otaczającej uczniów kulturze muzycznej;
- umiejętność przygotowania prezentacji muzycznego tematu;
- umiejętność pracy w zespole;
- przyjęcie wzorów odpowiedniego zachowania w teatrze, operze, na koncercie.

Pakiety uzupełniających zajęć muzycznych

Uzupełnieniem edukacji muzycznej w gimnazjum powinny być zajęcia muzyczne pozalekcyjne, w których mógłby wziąć udział każdy uczeń. Chór, zespoły muzyczne instrumentalne o różnym składzie, zespoły wokalne, taneczne, warsztaty muzyczne, nauka gry na wybranym instrumencie – zajęcia te byłyby zarazem formą intensywnego rozwoju wrażliwości, umiejętności, kultury muzycznej.

Efekty kształcenia – kompetencje, umiejętności

- istotne poszerzenie zakresu umiejętności muzycznych;
- rozwój zainteresowań, potrzeby czynnego uprawiania muzyki jako stylu życia;
- nabycie umiejętności pracy w zespole.

Warunki realizacji programów muzycznych opartych na standardach

Lekcje muzyki we wszystkich klasach gimnazjum powinny być obowiązkowe w wymiarze jednej godziny tygodniowo i powinien prowadzić je nauczyciel bardzo dobrze przygotowany muzycznie i pedagogicznie, czyli mieć wyższe wykształcenie muzyczne w zakresie edukacji muzycznej.

Zajęcia powinny się odbywać w odpowiednio wyposażonej pracowni. Niezbędne jest następujące wyposażenie:

- instrument klawiszowy (tradycyjny lub elektroniczny);
- zestaw instrumentów perkusyjnych, w tym metalofony i ksylofony;
- sprzęt audio, wideo;

- zestaw niezbędnych płyt CD;
- komputer wraz z oprogramowaniem, (dostęp do sal komputerowych);
- sprzęt multimedialny do odtwarzania filmów, wytworów muzycznych, prezentacji multimedialnych uczniów;
- podręczniki i książki pomocnicze, jak: słowniki, encyklopedie, przewodniki (koncertowy, operowy, baletowy);
- tablica z pięciolinia;
- plansze poglądowe (np. z instrumentami, strojami ludowymi).

Liceum

Wprowadzenie

Muzyka i związane z nią przeżycia estetyczne stanowią niezbędny element ogólnego wykształcenia młodego pokolenia. Zakłada się, że program przedmiotu muzyka w szkole średniej jest kontynuacją i rozszerzeniem treści programowych realizowanych na wcześniejszych etapach edukacji muzycznej. Nauczanie muzyki na tym etapie kształcenia powinno być ukierunkowane na rozwijanie percepcji i wrażliwości estetycznej na muzykę, przy zachowaniu wybranych form ekspresji muzycznej uczniów, oraz na kreatywność uczniów i nauczycieli.

Głównym założeniem edukacji muzycznej w szkole średniej powinno być wspomaganie dalszego rozwoju uczniów, ich zdolności i zainteresowań, poszerzanie kompetencji w korzystaniu z dóbr kultury artystycznej. Poznawanie wybitnych dzieł muzycznych powinno prowadzić do ogólnej orientacji w dorobku kultury europejskiej, ze szczególnym naciskiem na kształtowanie potrzeb obcowania z muzyką reprezentowaną przez wszystkie gatunki, z uwzględnieniem obecnych i przyszłych możliwości dostępu do jej wytworów.

Wiele uwagi należy poświęcić znajomości muzyki polskiej, z wyeksponowaniem dzieł kompozytorów współczesnych i wpisaniem ich dorobku w kontekst kultury europejskiej. Przy realizacji poszczególnych zadań zaleca się współpracę z nauczycielami innych przedmiotów, szczególnie plastyki, języka polskiego, historii oraz informatyki.

Treści kształcenia dotyczące wiedzy o muzyce oraz nabywanie umiejętności ekspresyjnych wzajemnie się uzupełniają. Wiedza o muzyce nie może być bowiem wyizolowaną teorią, lecz wsparta aktywnością muzyczną powinna rozwijać w uczniach umiejętność refleksyjnego słuchania muzyki, prowadzić do jej estetycznego przeżywania oraz do podejmowania prób jej tworzenia.

Standardy osiągnięć uczniów

Ekspresja i umiejętności tworzenia wypowiedzi muzycznych

Młodzież ma szczególną potrzebę wypowiedzania się w różnych, często niekonwencjonalnych formach. Muzyka, jako świat dźwięków, z którym obcuje codziennie, ma stać się jedną z platform, na której owe potrzeby są zaspokajane. Wypowiadanie się uczniów językiem dźwięków na tym etapie powinno być nie tylko świadome, ale oparte na umiejętnościach nabytych już wcześniej. Formy ekspresji muzycznej młodzieży mają wynikać z ich zainteresowań oraz indywidualnych możliwości. W ramach zajęć muzycznych należy więc:

- rozwijać nabyte umiejętności muzyczne w zakresie śpiewu, czytania i pisania nut (głosem i na instrumentach, na elektronicznych nośnikach dźwięku);
- kontynuować rozwijanie umiejętności przekształcania znaczeń muzyki w powiązaniu z innymi formami aktywności artystycznej, szczególnie poprzez ekspresję plastyczną, literacką, ruchową i taneczną;
- podejmować próby twórczości muzycznej uczniów z zastosowaniem elektronicznych instrumentów oraz oprogramowania komputerowego;
- prowadzić zajęcia w sposób problemowy, oparty na wykonywanej i słuchanej muzyce, z odwoływaniem się do konkretnych dzieł, aby młodzież doświadczała muzyki w sposób bezpośredni;
- angażować do współpracy uczniów, którzy dodatkowo kształcą się w szkołach i ogniskach muzycznych i przy ich pomocy organizować klasowe lub szkolne koncerty czy warsztaty twórcze;
- stwarzać uczniom sytuacje dydaktyczne, które ułatwiają dotarcie do wartości artystycznych muzyki i nadbudowanych na nich wartości estetycznych; odbiór tych wartości może być zróżnicowany, ma bowiem charakter indywidualny i jest uzależniony od posiadanej wiedzy, osłuchania z muzyką, wrażliwości na piękno.

Efekty kształcenia – umiejętności i kompetencje

- prawidłowe posługiwanie się głosem z zastosowaniem środków wyrazu muzycznego;
- umiejętność prezentacji własnych wykonanych utworów wyuczonych (wokalnych, instrumentalnych i ruchowych) oraz własnych, samodzielnych lub grupowych prób kompozycyjnych.

Słuchanie, rozumienie i przeżywanie muzyki

Muzyka jako sztuka niesie ze sobą pewne komunikaty, które są zrozumiałe w określonych kręgach kulturowych. Aby je prawidłowo odczytać, konieczna jest, obok wiedzy, duża wyobraźnia muzyczna wsparta edukacją kulturową. Słuchanie, rozumienie i przeżywanie tej dziedziny sztuki ma więc związek ze zrozumieniem symbolicznego języka muzyki, który poznaje się zarówno drogą akulturacji, jak i edukacji. Ponieważ młodzież najczęściej słucha muzyki popularnej, należy dać jej możliwość doświadczania innych jej gatunków i podobnie jak na wcześniejszych etapach kształcenia, w realizowanym programie powinny znaleźć się charakterystyczne przykłady dla różnych stylów i epok. W repertuarze utworów do słuchania powracamy także do tych wcześniej prezentowanych zarówno w szkole podstawowej, jak i gimnazjum, skupiając się na:

- charakterze i stronie wyrazowej utworów;
- cechach stylistycznych typowych dla epoki;
- technice komponowania (homofonia i polifonia, współczesne techniki: punktualizm i dodekafonia, indywidualne techniki niektórych kompozytorów);
- sposobach wykonania, czyli różnych możliwościach wykonawczych (od muzyki dawnej po współczesność włącznie z muzyką popularną i młodzieżową) w zakresie śpiewu jednogłosowego i wielogłosowego w zespołach chórальных, instrumentarium z podziałem ze względu na sposób wydobywania dźwięku (aerofony, idiofony, membranofony, instrumenty strunowe, elektryczne i elektroniczne);
- osadzeniu orientacji w repertuarze na wiedzy z literatury, form muzycznych i historii muzyki w zakresie wynikającym z rozbudzonych zainteresowań uczniów;
- respektowaniu każdego rodzaju przeżywania muzyki przez uczniów, zarówno rozumiejąco-emocjonalnego, jak i np. ludycznego;
- podejmowaniu prób prowadzenia dyskusji nad charakterem poznawanych utworów;
- podejmowaniu debaty nad kondycją polskiej i światowej popularnej kultury muzycznej.

Każdy kontakt z muzyką powinien umożliwiać uczniom rozumienie znaczeń symbolicznych w muzyce. Te zaś wiążą się z funkcjami, jakie muzyka na przestrzeni dziejów pełniła i pełni. Wyróżnić tutaj należy:

- funkcję religijną – wskazywanie na rolę muzyki w obrzędowości katolickiej, protestanckiej, prawosławnej;
- funkcję rozrywkową – scharakteryzowanie udziału muzyki w życiu codziennym, towarzyskim, w ujęciu chronologicznym od średnio-wiecznych trubadurów i truwerów, poprzez tańce dworskie, pieśni ludowe, suity, utwory dedykowane mecenasom po współczesną muzykę rozrywkową;
- funkcję polityczną – wskazanie na wykorzystanie muzyki przeciwko nieprawidłowościom władzy, przemocy i wojnie;
- funkcję patriotyczną – podkreślenie roli pieśni patriotycznej w podtrzymywaniu ducha polskości;
- funkcję ogólnorozwojową – w kontekście kształcenia muzycznego.

Rozumienie owych funkcji warunkuje rozumienie potrzeb poznawania muzyki i asymilowania jej wartości kulturowych.

Efekty kształcenia – umiejętności i kompetencje

- słuchowe rozróżnianie stylów i gatunków muzyki oraz sposobów jej komponowania, ze świadomością pełnionych przez muzykę funkcji w życiu jednostki i społeczeństw;
- znajomość podstawowego kanonu dzieł muzycznych wszystkich epok ze szczególnym uwzględnieniem muzyki polskiej;
- umiejętność określenia wartości estetycznych poszczególnych utworów dla siebie oraz w sensie uniwersalnym;
- doświadczanie estetycznych doznań w kontakcie z muzyką artystyczną.

Wiedza i umiejętności posługiwania się językiem muzyki

Posługiwanie się językiem muzyki jest uwarunkowane zarówno wiedzą, jak i umiejętnościami. W pierwszym przypadku konieczne jest nawiązanie do wiadomości:

- z zasad muzyki;
- historii muzyki (w zarysie);
- form muzycznych (wybranych);
- literatury muzycznej (poznanej drogą kształcenia szkolnego i pozaszkolnego).

W drugim zaś uczeń powinien posiadać umiejętność zapisywania muzyki i gry na instrumentach.

Zalecane są także muzyczne zadania wykonawcze i kompozycyjne z zastosowaniem programów komputerowych oraz tworzenie

nowych (w sensie formy — bezforemności, barwy i użytych źródeł dźwięku) kompozycji, będących sposobem ekspresji własnych uczuć, wyobrażeń czy daleko idących skojarzeń (synestezja). Realizacja owych zadań może prowadzić do oryginalnych, nowoczesnych wytworów artystycznych.

Efekty kształcenia – umiejętności i kompetencje

- stosowanie zdobytej wiedzy o muzyce;
- umiejętność odtwarzania muzyki na poziomie amatorskim;
- tworzenie własnych kompozycji muzycznych i/lub dźwiękowych (np. tworzenie ilustracyjnych opisów zjawisk wyimaginowanych, fantastycznych).

Edukacja muzyczno-medialna

Dobrą orientacją młodzieży w problematyce informatycznej sprawia, że każda forma pracy na tym etapie powinna być powiązana z naturalnym wykorzystywaniem zarówno oprogramowania komputerowego, jak i źródeł informacji, które można uzyskać z sieci Internetu. Należy więc stosować różne formy pracy z mediami:

- odtwarzanie i tworzenie muzyki przy stosowaniu odpowiedniego oprogramowania (w postępie czasu owe programy będą coraz to doskonalsze i łatwiej dostępne);
- zapisywanie na nośnikach dźwięku własnych wykonań i kompozycji muzycznych czy ilustracyjno-dźwiękowych;
- stosowanie muzyki odtwarzanej do własnych przekształceń drogą oprogramowania komputerowego;
- tworzenie własnych kompozycji multimedialnych w formie sztuki synkretycznej;
- poszukiwanie informacji o muzyce, jej historii, wykonawcach i imprezach muzycznych;
- tworzenie własnych stron internetowych o tematyce muzycznej;
- podejmowanie prób badawczych związanych z kulturą muzyczną młodzieży z wykorzystaniem forów internetowych.

Efekty kształcenia – umiejętności i kompetencje

- umiejętność pracy z mediami na polu odtwarzania i tworzenia muzyki;
- umiejętność pozyskiwania informacji o bieżących trendach w muzyce artystycznej i popularnej;

- umiejętność prowadzenia dyskusji w sieci na tematy związane z potrzebami młodzieży w zakresie kultury muzycznej.

Rozwijanie nawyków czynnego uczestnictwa w kulturze muzycznej

Młodzież liceów powinna już mieć wyrobione nawyki obcowania z kulturą muzyczną, powinna też mieć określone potrzeby w tym zakresie. Jednak na tym etapie, przy opanowanej już wiedzy i pewnym poziomie umiejętności, szczególny nacisk należy położyć na aktywizowanie jej w następujących formach:

- organizowanie grup muzycznych zajmujących się odtwarzaniem i/lub tworzeniem muzyki w ramach zajęć pozalekcyjnych, które powinny być prowadzone podobnie do kursów mistrzowskich – przy zastrzeżeniu różnicy poziomu podejmowanych zadań muzycznych;
- organizowanie wyjazdów turystycznych związanych z imprezami muzycznymi (konkursami, festiwalami);
- systematyczne uczestniczenie w koncertach zarówno muzyki artystycznej, jak i popularnej z możliwością przedyskutowania walorów tych koncertów z nauczycielem;
- organizowanie i przeprowadzanie dyskusji nad bieżącymi trendami w młodzieżowej muzyce popularnej rozpowszechnianej przez media;
- wypracowywanie przez nauczyciela drogą mediacji i profesjonalnej argumentacji odporności na reklamowane, niskiej wartości wytwory kultury muzycznej.

Efekty kształcenia – umiejętności i kompetencje

- znajomość podstawowego kanonu dzieł muzycznych człowieka kulturalnego;
- otwartość na zmiany w kulturze muzycznej;
- krytyczne postawy wobec jej bieżących zjawisk.

Pakiety uzupełniających zajęć muzycznych

Poza lekcjami muzyki uczniowie liceów i średnich szkół maturalnych powinni mieć możliwość pogłębiania swoich umiejętności

i zainteresowań muzyką. W każdej szkole należy zapewnić uczniom możliwość uczestniczenia w:

- zespołach wokalnych, instrumentalnych, wokально-instrumentalnych;
- muzycznych klubach dyskusyjnych;
- kursach obsługi muzycznych programów komputerowych;
- warsztatach kompozycji (tradycyjnymi środkami i komputerowymi);
- zespołach organizujących imprezy muzyczne z muzyką na żywo oraz prezentacjami multimedialnymi.

Efekty kształcenia – umiejętności i kompetencje

- poszerzenie wiedzy i umiejętności muzycznych z próbą osiągania profesjonalnego poziomu wykonawstwa w pewnych obszarach;
- zaspokajanie potrzeb ekspresji i przynależności do grupy;
- nabycie umiejętności w zakresie organizacji zdarzeń muzycznych.

Warunki realizacji programów muzycznych opartych na standardach

Zakłada się, że lekcje muzyki będą się odbywały w wymiarze 1 godziny tygodniowo w ciągu trzech lat nauki w liceach ogólnokształcących i maturalnych szkołach średnich. Przedmiot ten powinien prowadzić nauczyciel legitymujący się ukończeniem studiów muzycznych, magisterskich ze specjalnością edukacja w zakresie sztuki muzycznej, lub absolwent artystycznych wydziałów uniwersyteckich, z zastrzeżeniem pełnego przygotowania pedagogicznego. Należałoby także dokonać zmian w standardach kształcenia nauczycieli, szczególnie w obszarze nabywania umiejętności twórczych i umiejętności wykorzystywania nowoczesnych środków w edukacji muzycznej.

W szkołach powinna być pracownia muzyczna wyposażona w:

- instrument klawiszowy;
- instrumenty perkusyjne (melodyczne i niemelodyczne);
- tablicę z pięcioliniami;
- sprzęt odtwarzający i nagrywający;
- płyty kompaktowe, kasety wideo, płyty DVD;
- komputer z oprogramowaniem muzycznym i programem do opracowywania prezentacji multimedialnych;
- bibliotekę muzyczną;
- miejsce do ćwiczeń tanecznych i ruchowych.

O autorach

Standardy edukacji filmowej i teatralnej

1. Prof. dr hab. Dariusz Kosiński (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Wydział Polonistyki)
2. Dr Agnieszka Marszałek (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Wydział Polonistyki)
3. Dr Olga Katafiasz (Państwowa Wyższa Szkoła Teatralna im. Ludwika Solskiego w Krakowie, Wydział Reżyserii Dramatu)

Standardy edukacji wizualnej

1. Prof. zw. dr hab. Krystyna Ferenz, (Uniwersytet Wrocławski, Wydział Nauk Historycznych i Pedagogicznych)
2. Prof. zw. dr hab. Wiesława Limont (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Sztuk Pięknych)
3. Dr hab. Urszula Szuścik (Uniwersytet Śląski Filia w Cieszynie, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji)
4. Dr Anna Boguszewska (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Wydział Artystyczny)
5. Dr Bernadeta Didkowska (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Sztuk Pięknych)
6. Mgr Dariusz Śmiechowski (Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie, Wydział Architektury Wnętrz)

Standardy edukacji muzycznej

1. Prof. zw. dr hab. Zofia Konaszkiwicz (Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina w Warszawie, Wydział Dyrygentury Chóralnej, Edukacji Muzycznej, Muzyki Kościelnej, Rytmiki i Tańca)
2. Prof. dr hab. Barbara Nowak (Akademia Muzyczna w Poznaniu, Wydział Dyrygentury Chóralnej, Edukacji Muzycznej i Muzyki Kościelnej)
3. Prof. dr hab. Barbara Smoleńska-Zielińska (Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego w Kielcach, Wydział Pedagogiczny i Artystyczny)
4. Prof. dr hab. Wiesława Sacher, (Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Pedagogiki i Psychologii)
5. Dr Romualda Ławrowska (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie, Wydział Pedagogiki)